

2015. évi köznevelési
törvény
11. § (1) b)

CSALÁD GYERMEK IFJÚSÁG

■ **1000 ÓRÁS ÉRTÉKELÉS**
1000 ÓRÁS ÉRTÉKELÉS

■ **1000 ÓRÁS ÉRTÉKELÉS**
1000 ÓRÁS ÉRTÉKELÉS

■ **1000 ÓRÁS ÉRTÉKELÉS**

■ **1000 ÓRÁS ÉRTÉKELÉS**
1000 ÓRÁS ÉRTÉKELÉS

Tartalom

■ BEVEZETŐ

- Herczog Mária: Egyik szemem... 4

■ FÓKUSZBAN

- Jordan Riak: Egyenes beszéd a verésről 6

■ MÉRLEG

- Korbuly Ágnes: A vér szerinti szülő reprezentációja mint „fantom” örökbefogadó családokban 13

■ NÉZŐPONT

- Pongrácz Erzsébet: Romapecsenye 18

■ CSATLAKOZÓ

- Lévay Miklós: Az Európa Tanács R (2003) 20. számú ajánlása a fiatalok bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről 21

■ BESZÉLGETÉS

- Kibicher Orsolya: Neheztelt életkezdés 28

■ AJÁNLÓ

- Gyurkó Szilvia: Na ne már! A „Tűz-hely” sorozat könyveinek kritikája 31
- Neményi Eszter: Programozott gyerekek 32
- Radoszán Miklós: „Elalvás előtt még egyszer megfürdeni a hullámverés jó fényében” 34

■ BEMUTATJUK

- Gergely Nikolett: Gyermekvédelem másképp, avagy a dévai gyermekotthon 35

■ BESZÁMOLÓ

- Rádiné F.Hegedűs Terézia: Nevelőszülőség és motiváció 43

■ ÁLLÁSFOGLALÁS

- A Módszertani Gyermekjóléti Szolgálatok 2005. évi Konszenzus Konferenciájának összefoglalója 45

■ GÖRBETÜKÖR

- Csutoros Gergely: Nem lehetett nem odafigyelni 55
- Csutoros Gergely: Nyári tábor 55

■ BÚCSÚZTATÓ

- Dr. Kollmann J. György: „Az árvaszék utolsó mohikánja”, DR. NEDECZKY GYÖRGY 56

Egyik szemem...

A 2005. január 1-jétől hatályos gyermekvédelmi törvény (továbbiakban: Gyvtv.) 6.§ (5) bekezdése értelmében „A gyermeknek joga van emberi méltósága tiszteletben tartásához, a bántalmazással – fizikai, szexuális vagy lelki erőszakkal –, az elhanyagolással és az információs ártalommal szembeni védelemhez. A gyermek nem vehető alá kegyetlen, embertelen, megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak, semmiféle testi fenyegetésnek.”

Az egyik szemem nevet, ha arra gondolok, hogy 2004. december 20-án az Országgyűlés elfogadta azt a módosítást, aminek értelmében Magyarországon is tilos a gyerekek bármilyen testi fenyegetése egy fél mondat – a „*semmiféle testi fenyegetésnek*” – törvénybe iktatásával. A másik szemem viszont sír, ha azt kell látanom, hogy erről a döntésről – és persze az ebből következő feladatokról – a szakemberek, érintettek túlnyomó többsége nem is hallott. A síráskényszerem tovább fokozódik, ha belegondolok abba, hogy milyen esélye van egy ilyen jogszabálymódosításnak, ha elmarad a széleskörű vita, egyeztetés, ha nincsenek képzések, kampányok, folyamatos média-jelenlét annak érdekében, hogy minél többen értek és elfogadják, hogy ez történelmi léptékű változás, előbb a szemléletben, aztán lassan a gyakorlatban is.

Magyarország a 14. ország Európában, ahol megtiltja a gyermekvédelmi törvény módosítása a gyerekek verését, bármiféle fizikai bántalmazását. Az első ország 1979-ben Svédország volt, aminek a híre nagy port kavart. Sokan elképzelhetetlennek és értelmetlennek tartották ezt a lépést, úgy gondolták – ahogy ma nálunk is –, hogy a gyerekeknek nem árt némi testi fegyelmezés, pofon, fenékre csapás, illetve, hogy nem is igen lehetséges egy gyereket e nélkül felnevelni. A svédek sok éves szívós munkával, szülőcsoportok szervezésével, a szakemberek rendszeres továbbképzésével, a média minden irányú felhasználásával elérték, hogy a korábbi helyeslők és ellenzők aránya megfordult, míg annak idején 85% helyeselte a testi fenyegetést, addig ez mára 15%-ra olvadt. A kutatási eredmények szerint ma a svéd gyerekek 4%-a tudja csak elképzelni, hogy egy felnőtt egy gyereket nevelési céllal megüssön.

A testi fenyegetés tilalma egyrészt szimbolikus, másrészt nagyon is gyakorlati lépés. Szimbolikus abban az értelemben, hogy a jogalkotó kifejezi azt a szándékát, hogy a gyerekeket is tekintsük embernek, akinek jogait, méltóságát, önérzetét nem érheti csorba, másrészt azt is jelzi, hogy az erőszak nem lehet eszköze a kommunikációnak, konfliktusok kezelésének, nem lehet, nem szabadna erőből „meggyőzni” a másikat vélt vagy valós igazunkról. Az erőszakmentesség, a másik ember tisztelete és elfogadása a felnőttek között sem megy akadálymentesen, a gyerekek esetében pedig egészen a legutóbbi időkig nem merült fel, hogy ők is megérdemlik ugyanazt a tiszteletet és bánásmódot, amit egyenrangú felnőtt felek természetesnek tartanak.

A gyerekek helyzete két szempontból is eltérő. Sok szülő saját tulajdonának tekinti a gyereket, aki kicsi, éretlen, nem tudja mi a jó neki, másrészt éppen mert nevelésre, irányításra van szüksége, ennek egyik lehetséges módszere a testi fenyegetés. A szülők egy része – sajnos sokszor a szakember nevelők is – úgy véli, hogy a gyerekeknek nem azonosak a jogai a felnőttekével, szót kell fogadnia, a fel-

nőtt által jobban tudott, ismert dolgokat kell elsajátítania kritika nélkül, és ennek nyomatékosítására szükséges lehet a verés, vagy más fizikai – és lelki – nyomásgyakorlás. Ugyanezek a felnőttek elcsodálkoznak, vagy éppen méltatlankodnak, ha feltesszük azt a kérdést, vajon a szomszédját, főnökét, édesanyját is ilyen módon gondolja-e meggyőzni az igazáról, ha úgy ítéli meg, a másik nem ért a szép szóból. Sajnos szülők, szakemberek szájából is elhangzik, hogy a kisgyerek nem ért még a szóból, így ha át akar szaladni az úton, vagy belenyúl a konnektorba, nincs más lehetőség, mint a kezére, fenékre verni. Kérdés azonban, hogy mit ért a kisgyerek az ütésből, ha a szót nem érti? Milyen összefüggés alakul ki benne e két cselekmény között, és ez hasznára van-e?

Az interneten keresgetve, egy gyermekneveléssel foglalkozó chat – beszélgetős – oldalon találtam rá arra a beszélgetésfolyamra, ami tovább erősítette azt a meggyőződésemet, hogy a legjobb családokban, a leginkább lelkes és motivált szülőknek is szükségük lehet segítségre:

„Segítsetek! Egy teljesen normális anyának tartom magam, nagyon vártam a fiam születését és nagyon boldog vagyok mióta megszületett, imádom, a mindenem! Most már 4 hónapos, és egyszerűen az utóbbi időben kétségbe vagyok esve, nem ismerem magamra... Ordibálok a négy hónapos fiammal, hogy maradjon már csöndben, hagyjon már legalább egy fél órát, hogy befejezhessem azt a rohadt mosogatást, előfordult, hogy durván megráztam őt a babakocsiban.” „Nem vagy egyedül” – válaszolta valaki, sok jó használható tanács mellett. „A férjem csak akkor hitte el, hogy nem én írtam a levelet, amikor megnézte a dátumot, ugyanebben a cipőben járok én is”. „A barátnőm lánya szintén 3 éves. Dackorszakban van, borzasztó rossz, irigy, gonoszokodik, pimasz, szófoga-datlan. Mikor az anyja a sok rászólást, kiabálást, fenyegetést, fegyelmezést már nem bírja, rácsap a fenékre és belöki a szobájába, ahol a szőnyegre, vagy az ágyra pisil.”

Megrendítő történetek, amelyekre nem lehet más válasz, mint hogy meg kell szervezni a leendő szülők – gyerekek – felkészítését mindazokkal a módszerekkel, amelyek

segítenek abban, hogy megértsük a viselkedés okát, magyarázatát, és olyan technikákat, módszereket tanuljunk, amelyek átsegítenek a nevelés kritikus pillanatain. Ehhez sok időre és türelemre van szükség, és persze kizárt, hogy időnként ne legyünk dühösek, igazságtalanok, de a gyerek verése – szóval vagy tettel – biztosan nem megoldás (jóval több a kára, mint a haszna), és mint a legtöbb esetben, hosszú távú hatástalanságán, illetve károkozásán kívül még a legtöbb szülőnek súlyos büntudatot, önutálatot is okoz. Ez pedig senkinek sem segítség.

Miközben a szülők számára ez a tiltás új, és sajnos alig ismert, a szakemberek, intézmények már közel hat évtizede tudják, tudniuk kellene, hogy nem szabad a gyereket megütni, persze lelkileg bántalmazni, megálázni, megsérteni sem. Ennek sok tapasztalat ellentmondani látszik, pedig a szakemberek példája, az ő általuk használt módszerek biztosan sokat segítenek a szülőknek is. Másrészt a szakellátásban élő, vagy más okból nehezített élethelyzetben lévő gyerekek számára végképpen arra volna szükség, hogy szeretettel, elfogadással, nem bántó módon közelítsenek feléjük azok, akikre éppen a szülői rossz bánásmód miatt bízták őket.

„Egy gyermekotthoni nevelőtanár a közvetkezőket kérdezte: Mit lehet csinálni olyan esetben, amikor egy csoportnevelőt a 16 éves gyerek megütötte? Nem magától értetődő, hogy visszaütött? Mit tehetett volna mást?”

Arra a felvetésre, hogy a gyerek úgy fejezte ki a nemtetszését, haragját, ahogyan ezt korábban a nevelőtől látta, és ezt csak megerősítette az újabb ütés, elgondolkodott, de a fejét csóválta, mondván „ezekkel” nem lehet szép szóval eredményt elérni.

A gyermekvédelmi törvény módosítása még biztosan nincs közvetlen összefüggésben azzal, hogy az oktatási jogok biztosa, Aáry-Tamás Lajos nyilatkozata szerint ebben az évben megduplázódott azoknak a gyermeki panaszoknak a száma, amelyek szerint a tanárok bántalmazták őket. E jelenség mögött is az a megoldatlan probléma áll, hogy a jelenlegi pedagógus képzésben a „normális” gyerek van a tanítás középpontjában, az attól eltérő – és melyik gyerek nem tér el? – nevelési szükségletük segítésére aligha kap felkészítést a szakember-jelölt.

Miközben egyre nehezebb a gyerekekkel bánni, egyre több a feszültség intézményeken, iskolán kívül és belül, a szakemberek a tehetetlenségükkel és haraggjukkal, sokan a kiégettségükkel nem tudnak mit kezdeni, ez pedig fokozza a „rosszalkodást”. Könnyű ellenérv, hogy a világ megváltozott, „azelőtt” a fegyelmezés könnyebb volt és a gyerekek sem pimaszkodtak még el. Bármi is idézte elő a jelen állapotokat, végig kellene gondolni, hogy mit lehet és kell tenni annak érdekében, hogy éppen a nehezített feltételek között, hogyan lehetne segíteni a gyerekeknek abban, hogy értelmes és jól használható kereteket, fegyelmet, szabályrendszert tanuljanak, de erőszak nélkül. Ez az egyetlen valódi lehetőség arra, hogy az „elromlott” világot valahogyan korrigálni tudjuk. Ha a felnövekvő generációk esetében elfogadjuk az elvadulást, durvulást, erőszakot, mint magától értetődő közeget, akkor esélyünk sincs arra, hogy ez ne fokozódjék. A gyerekek támogatása abban, hogy nem feltétlenül kell együtt csaholni a falkával, nem kell fizikai erő és megalázás segítségével „győzni”, hogy a médiában látott erőszak nem követendő, akkor magunk is nagyobb bizalommal nézhetünk a jövő elé, a mi biztonságunk is jobb esélyű. Azt is jelezni kell, hogy ha szakember üt meg gyereket, az bűncselekmény, súlyos kötelességszegés. A módosított jogszabály a szülőkre tekintettel nem büntető jellegű, hanem segítő szándékú, elismerve, hogy a laikus szülőnek segítségre van szüksége ahhoz, hogy elsajátíthassa a megfelelő nevelési, fegyelmezési eszközöket. A szakembertől azonban ennek ismerete elvárható, különben a képzését kell számon kérni – elsősorban.

A testi fenyegetés tilalma egy lehetséges első lépés ahhoz, hogy más nevelési módszerekkel és meggyőződéssel neveljük, fegyelmezzük a gyerekeket, hogy megértsük: saját feszültségünk, tehetetlenségünk bizonyítéka ha ütünk, vagy hajat húzunk, ordítunk, szitkozódunk. A felkészítő programok egy részében például azt tanítják, hogy érdemes ilyenkor egy párnát püfölni, nagyot kiabálni, 10 mély levegőt venni, – ott, ahol senki nem látja – vagy egy nyugalmas zenét bekapcsolni, két oldalt egy jó könyvből elolvasni, egyszóval levezetni a feszültséget. Ez nem csak nekünk segít, hanem példát adhat azoknak a gyerekeknek is, akikkel „nem lehet bírni”, ők is követhetnek minket, és szülőként már nem lesz szükségük külön képzésre. Ez jó és hasznos befektetés, de – mint általában – erőfeszítést és türelmet, időt kíván. Ezért is kellene elkezdenni már ma!

Herczog Mária

Egyenes beszéd a verésről¹

Ma nem találunk olyan tudományos közleményt, amely támogatná a gyermekek verését. Ez a vélemény, amelyet az elmeszakértők és gyermek-fejlődéslélektan szakértők és más kapcsolódó területek szakértői is osztanak, évtizedek alatt fejlődött ki és már évszázadokkal ezelőtt is létezett. Ez nem jelenti azt, hogy nincsenek hívei a gyermekek fizikai büntetésének, ahogy az is hamis állítás lenne, hogy nincsenek hívei az asszonyok fizikai büntetésének. Mindkét gyakorlat elterjedt, és azok az emberek, akik másokat megütnek, általában azt hiszik: jogosan, igazolható okkal cselekszenek.

■ TARTÓS HATÁS A GYEREKEKRE

Egyes kutatók azt állítják, hogy minden felnőtt által a gyerek ellen elkövetett erőszakos tett, akármilyen rövid és szelíd, élethosszig tartó érzelmi sebhelyet hagy. Bizonyos értelemben ezt személyes tapasztalatunkból is alátámaszthatjuk. Legtöbbször elismerjük, hogy a legélénkebb és legkellemetlenebb gyerekkori emlékeink a szüleink által okozott sértések, sérelmek voltak. Vannak, akik annyira kellemetlennek találják az ilyen emléket, hogy úgy tesznek, mintha mellékesek lettek volna, sőt, viccesek. Megfigyelhetjük, hogy amikor említik, mit tettek velük, mosolyognak. A szégyentől, nem az örömtől mosolyognak. A jelenbeli fájdalom elleni védelem érdekében a múltbeli érzéseket elleplezik. Abból a célból, hogy tagadják és minimalizálják a gyerekverés veszélyeit, sok gyerekverőt hallunk, amint úgy érvelnek: „A verés az még nem gyermek-bántalmazás.” Vagy: „Egy kis pöckölés a popsira, egy tockos a fejre nem ártott még senkinek.” Csakhogy tévednek.

Jó hasonlat a gyerekveréshez az ólomtartalmú vegyi anyaggal való érintkezés. Korábbi nemzedékekben a legtöbb ember ólom-alapú festékekkel kifestett házakban lakott és a többségük baj nélkül túlélte. Ügyesek voltak, vagy csak szerencsések? Ma már nem teszünk ilyet. Jobban ismerjük az ártalmakat. A jól értesült szülők ehhez hasonlóan elismerik, hogy a gyerekverés veszélyes mérgező. Nem származik belőle jó és nagyon kockázatos. De néhány szülő megkérdezi majd: „Hogy mondhatod, hogy felelős szülő vagy, ha nem kapod el a gyereket, mielőtt át akar rohanni a forgalomban a túlsó oldalra, ha nem náspángolod el jól, hogy megemlegesse, milyen veszélyes az úttesten szaladgálni?”

A tény viszont az, hogy a veréstől a gyerek olyan hatalmas érzelmi zűrzavarba kerül, amitől sokkal nehezebben jegyzi meg a tanulságot, amit a szülő belé akar vésni. Az a bizonyos „jó kis elnászpángolás” nem csökkenti a felnőtt haragját, és nem javítja a gyerek viselkedését. A gyerekverő felnőttek általában még dühösebbek lesznek, a megvert gyerek pedig még rosszabbul viselkedik majd. Nem azt tanulják meg, hogy a teherautók és a kocsik veszélyesek. Hanem azt, hogy a felnőttek, akiktől függenek, veszélyesek.

■ ELVESZTETT BIZALOM

Az elnászpángolt gyerek nem képes a szülőre a szeretet, a védelem és a kényelem forrásának tekinteni, amelyek minden gyermek egészséges fejlődése szempontjából létfontosságúak. A gyermek szemében a szülő veszély és fájdalom forrásává válik. A félelem, a sértettség és a bizalmatlanság a náspángolás eredményei, s ezek aláássák a gyerek kötődését, jó érzéseit az életben legfontosabb felnőttekhez. Az így elárult gyerek, mint az olyan, akit nem táplálnak megfelelően élelemmel, melegséggel, pihenéssel, nem fog a lehető legjobb módon éretté válni.

■ FENYEGETÉSEK

Vannak szülők, akik ritkán náspángolnak, vagy egyáltalán nem vernek, de rendszeresen szörnyű dolgokkal fenyegetőznek. „Ha nem vagy hajlandó csendben maradni, amíg telefonálok, egy nagy tüvel bevarrom a szádát!”, vagy „Jobb, ha vigyázol, különben valaki majd levágja az ujjadat. Ez történik a rossz kisgyerekekkel, akik olyasmire nyúlnak, amihez nem szabad.” Van, akinek könnyebb így kezelni a gyerekeket, legalábbis ideiglenesen.

Először, amíg a gyerekek elhiszik a felnőtt fenyegetéseit, félelemből engedelmeskednek. Hamarosan azonban megtanulnak csalni, és hazugsággal elkerülni a hitük szerint rájuk váró szörnyű büntetéseket. Később, ahogy felfedezik, hogy ezek üres fenyegetések, arra a (helyes) következtetésre jutnak, hogy a valaha bizalommal szemlélt felnőttek nem megbízhatóak.

Ha a gyermek és a legközelebbi gondviselő közti bizalom így megromlik, a gyerekek másokkal való bizalmi kapcsolatának lehetősége is elromolhat. Esetleg képtelenek lesznek bármikor is együttműködni vagy intimitásra másokkal. Az ily módon sérültté tett emberek minden kapcsolatot tárgyalások sorozatának élnek meg, amelyben nyerni vagy veszteni lehet. Az ártatlanságot, a bizalmat és becsületességet kihasználásra váró gyengeségnek tekintik, pont úgy, mint ahogy velük is cselekedtek annak idején.

■ ERŐ

A verés azt tanítja a gyerekeknek, hogy az emberek közti kapcsolat alapja az erő, és az nyer, aki erősebb. Minél gyakrabban vernek valakit, annál valószínűbb, hogy olyan felnőtt lesz,

¹ A tanulmány eredetije a www.nospank.net weboldalon található, fordította: Kozma György. Lapunk szerkesztett változatot közöl.

aki a többiekkel nem ésszel és jó példával próbál bánni, hanem erővel. Milyen embert írunk le így? Ilyen a családverő, erőszakos „vadállat”. Ilyen a szexmániás erőszaktevő. Ilyen az asszony-, a partner- és a gyerekverő. A csaló, a szélhámos, a bűnöző: ezek mind ilyen emberek. És ilyenek a gyávák és az erősökön élőködők, akik másoktól nyerik erejüket, éppen a felsorolt erőszakosaktól.

■ HÁZASSÁGON, KAPCSOLATON BELÜLI ERŐSZAK ÉS VERÉS

Az esetek legnagyobb számában az olyan férfiak és asszonyok, akiknek kapcsolatában szerepe van az erőszaknak, a gyerekekkel is erőszakosak. Az ilyen szülőket biztosan erőszakkal nevelték kiskorukban, vagy láttak másokat megverve, fenyegetve.

A bántalmazó és bántalmazott házastársak, partnerek, akik verik a gyerekeiket, olyan bántalmazókat és áldozatokat nevelnek, amilyenek ők maguk. A gyerekek azt tanulják meg a szüleitől például, hogy a csalódás feszültségének levezetése, az egyetnem-értés kifejezése, a tekintély kifejezése egy náluk kisebb és gyengébb valakinek a bántásával lehetséges. Ezt az elvet látják minden alkalommal, amikor szüleik verekednek és harcolnak, és mindig, amikor a fizikai büntetések elszenvedőiként vesznek részt e folyamatban.

Azt tanulják meg, hogy amint elég nagyok és erősek lesznek, másokat is azzal fognak ellenőrizni, hogy fenyegetik, vagy bántják őket. Megtanulják, hogy az rendben van, hogy férj és feleség veri egymást és rendben van, hogy felnőttek gyerekeket vernek.

Ha az olyan gyerekek, akiknek személyisége erőszakos háztartásban alakult ki, felnőnek és saját gyermekeket nevelnek, nagyon nehéznek találják majd a saját maguk által tapasztalt viselkedési mintákból kilépni. Olyan technikákat fognak alkalmazni, amivel őket nevelték és valószínűleg továbbviszik az erőszak ciklusát, bántják majd ártatlan gyerekeiket. Amikor a verés eltűnik majd a családok életéből, akkor elkezd majd eltűnni a többi visszaélés is. Nem előbb.

■ ESZKALÁCIÓ

Fizikai sebek és gyermek-halálesetek a gondviselők által alkalmazott fizikai büntetések szélsőséges esetei, következményei. A néha egészen borzalmas tettek elkövetői általában azzal magyarázzák tettüket, hogy a gyerek rossz viselkedése kiprovokálta a büntetést és az eredmény véletlen vagy nem szándékos volt csak.

Sok csecsemő, aki „kiesik a bölcsőből”, „legurul a lépcsőn”, vagy értehetetlen okból „megszűnt lélegezni” valójában a nem véletlen halálesetek sorát növelné, ha ismernénk az igazságot. Néha az áldozatot vádolják a baleset miatt, „sérülékeny a bőre”, „kétkézes”, „nem volt hajlandó egy helyben állni a büntetés alatt, emiatt érte el az övcsat az ajkát.”

A náspángolók gyakran azzal vigasztalják magukat és hallgatóikat, hogy ők sohasem haragból vernek. Ez a hazugság el akarja rejtetni a valódi ösztönzőt: a haragot. A legtöbb gyerekverő rászokik az erőszakra és a haragra, mert ez azonnali levezetést jelent a feszültségének és csalódásának – és nem azért használják, mert ez hatékony módja a gyerekek „javításának”. Mivel a harag, ha hagyjuk, ösztönösen egyre fokozódik, nincsen mérsekelt mód a gyerekverésre.

■ SZEXUÁLIS ZAKLATÁS ÉS VERÉS

A náspángolt gyerekek a testüket nem tekintik a saját személyes tulajdonuknak. A verés arra a gondolatra vezeti rá őket, hogy elfogadják, a felnőtteknek van hatalmuk a testük felett, s joguk van fájdalom okozására is. A hátsójukon való megveretés azt tanítja, hogy a nemi jellegű területeket is a felnőttek birtokolják. Az a gyerek, akit hétfőn megvernek, nem fog tudni „nem” mondani kedden egy szexuális zaklatónak. Azok az emberek, akik gyerekeket zaklatnak, tudják ezt. Olyan gyerekeket zaklatnak, akiket úgy neveltek, hogy „engedelmeskedj, különben...” és az ilyen gyerekek könnyű prédájává válnak a nemi erőszaknak is.

■ FENÉKRE VERÉS ÉS NEMI FEJLŐDÉS

A fenékre verés éretlen szexuális érzéseket is generálhat egyes gyerekekben. Nincs hatalmuk ezek felett az érzések felett, s nem is értik, mi történik velük ilyenkor. Egyes gyerekek számára kialakul az a tragikus összefüggés, amely összeköti a fájdalmat, a megaláztatást és a nemi izgalmat, s ez egész életükben végigkíséri őket. Lehet, hogy megházasodnak, családjuk lesz, felelős állásban vannak a közösségben és nem is látszik rajtuk semmilyen érzelmi sérülés, mégis titokban kínozza őket a szegény olyan igényeik miatt, amely miatt néha kényszeresen prostituáltakhoz fordulnak, akiket náspángolnak vagy akiktől fenékre verésben lehet részük. A pornó-biznisz virágzó üzletágá alakította az ilyen boldogtalan egyének igényeinek kiszolgálását. Az orvostudomány már régen bebizonyította, hogy a gyerekkori fenékverés és a későbbi bizarr nemi vágyak és viselkedések összefüggenek. Már ez is elég ok lehet arra, hogy ne verjük a gyerekkünket.

■ A FENÉKRE VERÉS FIZIKAI VESZÉLYEI

A fenék területén mélyen bent van a sciaticus ideg, a test legnagyobb idegpályája. Egy erős fenékre történő ütés, különösen olyan eszközzel, mint egy darab fa, vérzést okozhat az ideg körüli izmokban, esetleg meg is sérti és ezáltal az érintett láb is sérülhet. A nagyon finom farokcsont a gerinc alján szintén megsérülhet a verés közben. Amikor a gyermeket ráveszik, hogy hajoljon le az ütéshez, a nemi szervük is megsérülhet. A kórházi személyzetnek gyakran jelentenek erőszakos büntetések hatására megsérült nemi szervet vagy farokcsont elmozdulást. Vannak emberek, akik a gyermekek fenekének verését azzal próbálják igazolni, hogy Isten vagy a Természet ezt a testrészt kifeje-

zetten náspángolásra teremtette. Ez az állítás értelmetlen. Az emberi test egyetlen része sem teremtett erőszak céljára.

■ FIZIKAI VESZÉLYEK A KÉZRE ÜTÉSÉNél

A gyerek keze különösen sérülékeny, mert inai, idegei, izületei és erei közel vannak a bőrhöz, s nincs alatta védő hájszövet. A kisebb gyerekek kezét megütni különösen veszélyes, mert a csontok növekedő szintje, ha megsérül, a kéz eltorzul, vagy használatában sérül. A gyerek kezének ütése törést, ficamot és korai csontritkulást okozhat.

■ RÁZÁS

A rázás a gyerekek vakságot, csigolyatörést, agykárosodást vagy akár halált is okozhat.²

■ OTTHONI VERÉS ÉS ISKOLAI TELJESÍTMÉNY

A legtöbb tanár tanúsíthatja, hogy azoknak a gyerekeknek van bajuk a viselkedésükkel az iskolában, akiket a leginkább bántalmaznak otthon. Az elnászpángolt gyerekek arra szoknak rá, hogy ugyanilyen túlzó rossz bánásmóddal fordulnak feléjük majd a külvilág tekintélyszemélyei is. Sok ilyen gyereknek az otthoni csatamező kiterjed az iskolára is. Emiatt tanulmányaik-

² Az Egyesült Államokban, vagy Nagy-Britanniában külön felkészítik a szülőket és szakembereket arra, hogy megértsék, milyen veszélyes a kisgyerek rázása. Mindenhol megtalálhatók a „ne rázd a kisbabát” szórólap, mert sok gyerek maradandó sérülését, halálát okozta már a rázás. Különösen a csecsemők esetében nagy veszélye van a gerincvelő megszakadásának, vérömleny kialakulásának – mivel a csecsemő feje nagyobb és súlyosabb a testhez képest, mint az idősebb gyerekek esetében – az ijedtségről, érzelmi traumáról nem is beszélve. (A szerk.)

ban nem haladnak, kimaradnak az iskolából, konfliktusba kerülnek az ifjúságvédelemmel, és később a büntetés- végrehajtással. Kísérleteket tesznek, hogy pajzsot emeljenek maguk és az ellenségesnek, kényelemhiányosnak érzett külvilág közé, és természetesen a hasonló gondokkal küzdő gyerekek társaságában kötnek ki. „A szüleim és a tanárain nem értenek meg – csak a haverok.” – mondják. És jó okuk van ezt hinni. Ez az egyik oka az utcai bandák kialakulásának, és ez nagyon vonzó a náspángolással, ütlegeléssel, megalázással, fenyegetéssel, sértésekkel, állandó kritikával, ésszerűtlen korlátozásokkal, érzelmi és fizikai elhanyagolással nevelt és körülvevő, önérzetükben sérült gyerekeknek.

Nem kell meglepődnünk azon, ha sok fiatal annyira elutasítja a felnőtt világot, amennyire tapasztalja, hogy az is elutasítja őt. Azon sem kell meglepődni, ha a kamaszok, akiket erőszakban neveltek, amint képesek, maguk is az erőszakhoz folyamodnak. Gyakran a fiatalok azt hiszik, az agresszivitás a túléléshez elengedhetetlen és emiatt balesetek vagy katasztrófák érik őket. Tömött börtöneink bizonyítékok erre.

Egyes tanárok fáradhatatlanul dolgoznak azon, hogy a túl sok agressziót kapott gyerekek haragját átirányítsák, és némi bizalomra is megnyissák őket, amiből túl keveset tapasztaltak. Ez azonban hatalmas feladat, különleges képzettség kell hozzá és olyan elkötelezettség, aminek fenntartása nem mindenkinek áll módjában hosszabb időszakokon át. A közoktatás forrásai ehhez nem elegendők. Az iskola-elhagyók és a fiatalok bünelkövetők száma csökkenne, ha meg lehetne győzni a szülőket és más gondviselőket arról, hogy ne használjanak olyan nevelési módszereket, amelyek garantáltan társadalomellenessé és önpusztítóvá alakítják a gyerekeket. Vagyis álljanak le a náspángolással és kezdjék el az érzelmi táplálást.

■ NÁSPÁNGOLÁS, DOHÁNYZÁS, IVÁS ÉS DROGOK

A náspángolás megalázó, leértékelő tapasztalat. A megvert gyerek nemcsak az ütések kapja meg, hanem az üzenetét is: „Értéktelen vagy. Elutasítalak.” Ez az üzenet nagyon erősen befolyásolja a gyerek fejlődő személyiségét. Öngyűlöletet sugall. Előbb vagy utóbb minden gyerek találkozik olyan anyagokkal, amelyek azonnali felszabadulást kínálnak az értéktelenség és elutasítottság érzése alól. Mindenhol lát embereket, akik különböző dolgokat tesznek a testükkel, amitől jó érzéseik támadnak. Nehéz meggyőzni a felszabadulást átélő gyereket, hogy ez a megkönnyebbülés csak illúzió, s hogy a sérült öntiszteletet nem lehet úgy kijavítani, hogy valamit lenyelünk, beszúrunk, beszívunk, mert csak mélyebbre ássuk el az újabb és újabb gondok súlya alá.

■ VERÉS ÉS BÜNZÉS

Mindenki ismeri a társadalmi bajok listáját, amelyek a bünyözői magatartás gyökerei: a szegénység, a kirekesztés, a családok felbomlása, a kábítószer, a bandák valamint a halálos fegyverek könnyű elérhetősége. És világos, hogy a fenti lista mindegyike hozzájárul az erőszakhoz és a bünyözéshez. De egy kulcselemet nem szoktunk említeni: s ez a verés.

1940-ben Sheldon és Eleanor Glueck kutatók elkezdték híres tanulmányukat a bünelkövető és nem-bünelkövető fiúkról. Ők felfedezték fel, hogy bizonyos gyerekkori hatások okozzák egyes gyerekek antiszociális, erőszakos viselkedéseket. Megmutatták, hogy a deviancia első jelei már hároméves korban jelentkeznek – jóval azelőtt, hogy külső hatások érnek a gyerekeket. A Glueck házaspár kimutatta, hogy azok a szülők, akik képtelenek a gyerekeiket nyugodtan, kedvesen és türelmesen kezelni, hanem ehelyett fenyegetéssel és fizikai büntetéssel akarnak hatni, gyakran agresszív, támadó stílusú gyerekeket nevelnek ki. Minél szigorúbb a korai félrekezelés, annál rosszabb az eredmény. A Glueck házaspár azt is megmutatta, hogy a legtrikább az antiszociális viselkedés a figyelmes, támogató, nem-erőszakos, nem-verekező családok esetében. Azoknak a szülőknek, akik azt akarják, hogy gyerekük sose lássa, milyen a börtön belülről, egyszerű az üzenet: soha ne üsd meg a gyereket!

■ VERÉS, RASSZIZMUS ÉS KOLLEKTÍV GYŰLÖLET

A verés a gyereket haraggal tölti fel és bosszú szomjat ébreszt, de a visszacsapás szinte sosem közvetlenül jelentkezik. A legkeményebben vert gyerekek sem ütnek vissza azokra, akik (többnyire) bántják őket. Ehelyett valószínűbb, hogy a képzeletükben keresnek olyanokat, akik felé a haragjukat biztonságosan kifejezhetik, fantázia-ellenségeket fognak kergetni. Néha a kistestvér vagy a háziállat lesz az áldozat. A népszerű szórakoztatók is szívesen kiszolgálják uszítással, gúnyval ezt a szükségletet. Ahogy a gyerekek felnőnek és a közösségük előítéleteinek befolyása alá kerülnek, a haragjukat könnyedén lehet a közösen elfogadott bünbakok felé irányítani. A gyűlölet-kultuszok és a szélsőséges politikai irányzatok tárt karokkal várják őket, s lehetőséget nyújtanak a képzeletet valóra váltani. Minden nemzetben túl sokan ráharapnak a kínálatra. Az ő viselkedésük a náspángoló hagyomány legrosszabb eredménye.

■ VERÉS AZ ISKOLÁBAN

A fejlett világban az iskolai verés teljesen eltűnt. Az európai országokban és sok fejlődő országban törvény tiltja. Ausztriában, Magyarországon, Horvátországban, Cipruson, Dániában, Finnországban, Németországban, Izraelben, Olaszországban, Lettországon, Norvégiában és Svédországban senki, a szülő sem verheti meg a gyereket soha semmiért.

A nagyobb fejlett ipari országok közül az Egyesült Államok a leginkább ellenálló e téren. De fokozatosan a legtöbb állam megtiltotta az iskolai testi büntetést és az olyan államokban, ahol nem tiltják, az iskolai körzetek tiltják meg bölcsen a káros gyakorlatot.

Mégis sok tévesen tájékozódó iskola és hivatalnok van, valamint sok rosszul tájékozott szülő, akik azt hiszik, hogy rendben van, ha a gyerekeket fizikai erőszakkal vagy annak fenyegetésével kezelik. Mit tehetnének a felvilágosult, felelős szülőktársak?

Ha értesülünk róla, hogy az iskolabusz fékje vagy gumija hibás, nem engedjük arra a buszra a gyerekünket és követelnénk az iskolai illetékeseket, hogy azonnal oldják meg a problémát. Ha értesülnénk róla, hogy a levegő-csővek az iskolánkban

azbeszttal vannak bélelve, azonnal eltávolítanánk onnan a gyereket és a többi szülő is figyelmeztetnénk a veszélyre.

A testi fenyegetés nem különbözik ettől. Nagyon veszélyes és a közösségben minden értelmes embernek egységesen fel kéne lépnie ellene.

Szülőként jogunk van az ismert veszélyektől megvédeni a gyereket. Tájékoztassuk a helyi közoktatási hatóságot, hogy senkinek nincs joga a gyereket veszélyeknek kitenni az iskolában.

■ VERÉS ÉS AZ AGY FEJLŐDÉSE

A korai gyermekkorban az agy gyorsabban fejlődik, mint a test bármely más szerve. 5 éves korra az agy eléri a felnőtt agysúly 90%-át és 7 éves korra teljesen kifejlődik. Emiatt a kisgyerekkor nagyon érzékeny periódus az agyfejlődés terén.

A fájdalom és a félelem stresszt okoz a veréskor és ez hátrányosan befolyásolhatja a gyermeki agy fejlődését. Pontosan ez az az időszak, amikor nagyon rugalmas és sérülékeny a gyerek és ilyenkor kapnak gyakran testi fenyegetést. Az eredmény: a természetes, egészséges agyi fejlődés megtörik és élethossziglani visszafordíthatatlan sérülések következhetnek be.

Martin Teicher dr. a MacLean Kórházból, Belmontban, Massachusetts államban azt mondja: „Tudjuk, hogy egy stressznek kitett állat a korai években félelmet, szorongást és stresszt épít be az agyába. És ugyanez a helyzet az embereknél is.”³ Teicher cikkében azt írja: „Az új agykutatási módszerekkel és kísérletekkel bizonyítható, hogy a gyermekek bántalmazása tartós kárt okozhat az agynak a fejlődés során. Ez azt jelenti, hogy sokkal nagyobb hangsúlyt kell tenni a gyermekbántalmazás megelőzésére, mielőtt sokmillió fiatal áldozat visszafordíthatatlan károsodást szenved.” A társadalom a gyerekevelésben amint vet, úgy arat.⁴ Egyetlen felelős szülő sem akarja gátolni a gyermek normális agyi fejlődését, de a gyerekek bántalmazói mégis, ha szándéktalanul is, de ezt teszik.

■ MIT MONDANAK A SZAKÉRTŐK

„Minden testi fenyegetés” vagy „nászpángolás” erőszakosan megtámadja egy emberi lény teljességét, integritását. A hatás örökre megmarad az áldozat lelkében és személyiségének megbocsátást nem ismerő részévé alakul: hatalmas csalódás, amely ellenségessé teszi őket és később a mások elleni erőszak formáivá alakul. Minél hamarabb, minél többen megértjük, hogy a gyerekek irányába a szeretet és a kedvesség az egyetlen alkalmas viselkedés. A gyerek ezáltal válik olyan kedves emberré, amilyent maga is megtapasztalt. Ezt meg kell érteni a gondviselőknek.” **Ashley Montagu**, Antropológus

„A testi fenyegetés a tanulási folyamatot és a társadalmilag felelős felnőtt kialakulását akadályozza. Fontos, hogy a közegészségügy dolgozói, s mindazok, akik gyerekeveléssel vannak

kapcsolatban, s a gyerekek érzelmi és testi egészségéért fáradoznak, támogassák a nem-erőszakos alternatív módszereket, hogy kialakuljon az önuralom és a felelősség a gyerekekben és kamaszokban.”

Dr. Daniel F. Whiteside, Tiszti főorvos-helyettes, Egészségügyi Minisztérium, Ronald Reagan elnök kormányában

„A büntetések, akár a rendőrség, akár a tanárok, akár a házastársak vagy szülők részéről éri a gyereket, mindig azonos hatást érnek el: (1) menekülés – a neveléstörténetben nevezik szökésnek is, (2) ellentámadás-vandalizmus, támadás az iskola, a tanárok ellen, (3) apátia-dacos és konok semmittevés, visszavonulás. Minél erőszakosabb a büntetés, annál komolyabbak a mellékhatások.”

B. F. Skinner, Ph.D., Professzor, Pszichológia Tanszék, Harvard

„A testi büntetés arra tanítja a gyerekeket, hogy elfogadják és eltűrjék az agressziót. Minden kamaszkori és felnőtt agresszivitás gyökere, különösen az antiszociális bűnözés ebből ered.”

Philip Greven, Professzor, Történelem Tanszék, Rutgers University

„A sokszor emlegetett „vallási érvelés” a Példabeszédek Könyvének néhány elszigetelt megjegyzésére támaszkodva pártolja a gyermekek verését. Ha ilyen töredékeket bányászunk a Bibliából, akkor a rabszolgaság védelmében, az asszonyok merev elnyomása érdekében, a többnejűségért vagy az incesztus és a gyermekáldozat mellett is érveket találhatunk benne. Nekem úgy tűnik, hogy a brutális és bosszúszomjas testi bántalmazás gyakorlata nem összeegyeztethető a Biblia szeretet és megbocsátást tanító fő témáival, amely a gyerekek tiszteletét javasolja, és általánosságban elítéli az erőszakot és a bosszút mint az emberi ellentétek megoldásának útját.”

Thomas E. Sagendorf, Methodista pap, Toledo, Ohio

„Az önfegyelem kifejlődése, amit lelkiismeretnek nevezünk, a gyermekek és gondviselőik megfelelő interakciójából ered. A szeretetet és tiszteletet tapasztaló gyerekek esetében előmozdítjuk a lelkiismeret kifejlődését, míg a fájdalom, a félelem, amely a verésből és a nászpángolásból ered, akadályozza a fejlődését. Társadalmunkban be kell fejezni a gyerekek fizikai büntetését, ha azt akarjuk, hogy önuralom és lelkiismeret vezessék és ne az ellenkezője.”

H. Patrick Stern, M.D., Professzor, Nevelési-, Pszichiátriai- és Viselkedéslélektani tanszék, Arkansas Orvosi Egyetem.

„A fájdalom vagy a kényelmetlenség, a mérges kicsiny gyerekek esetében sem megfelelő a gyermekekkel való kommunikációban.”

Amerikai Orvosi Kamara, Képviselőház, 1985

„A szolgálai fegyelm szolgálai temperamentumot eredményez... A verés és a többi szolgálai és testi büntetés nem alkalmas azoknak a fegyelmezésére, akikből szeretnénk bölcs, jó és tehetséges férfiakat nevelni.”

John Locke, 1632–1704, „Gondolatok a nevelésről,” 1692.

„Ne szidjad hirtelenül a tanoncot, mert az elnyomja eszét és elbátortalanítja szorgalmát, hanem kedvesen terelgesd, amitől akarni fogja útját megjavítani, és örömmel halad majd a tanulás szeretetében... Mondja gyakran a mester: „Igen, jól csinálod!” Mert higgyétek meg, nincs annál jobb kovakő a szellem és a tan

³ („A gyermekbántalmazás árt a fejlődő agynak”. www.Yahoo.com, News, 2000. december 29.

⁴ „A Gyermekbántalmazás neurobiológiája” *Scientific American*, March, 2002., 70. és 75. oldal

szeretetének élesítésére, mint a dicsérő szó... Véleményem szerint a szeretet megfelelőbb a félelemnél, a kedvesség hatásosabb a verésnél, ha jól akarjuk a tanulásra nevelni a gyermeket.”

Roger Ascham, (I. Erzsébet angol királynő nevelője), Az Iskolamester, Anglia, 1568

„A gyermeket becsületes gyakorlatra akkor neveljük, ha bátorítjuk őket és érvelünk, semmiképpen nem rossz bánásmóddal vagy ütésekkel.”

Plutarchosz, i. sz. 46–120., „A gyermeknevelésről” Vol. I, Moralia, Hellász

„Visszataszító és rabszolgamódu kezelés... Ha a gyermeket verik, a félelem és a fájdalom olyan eredményeket hoz, amiről nem jó beszélni, ami szegény forrása, s a szegény zaklató és deprimáló a lélekre és a gyermeket a napvilág kerülésére vezeti... nem is folytatom. Éppen eleget tudunk erről már.”

Quintilianus, i.sz. 35-95., Szónoklatok, Róma

■ KÉRDÉSEK ÉS VÁLASZOK

K: Mi a közös szinte minden fiatakorú bűnelkövetőben?

V: Gyerekkorukban szinte biztosan elnászpángolták őket.

K: Mi volt a közös elem a gyerekkorában az alábbiak esetében: Hitler, Sztálin, Pol Pot, Szaddam Husszein és Charles Manson?

V: Mindegyiket kitartóan, erősen és szigorúan fizikailag büntették kiskorukban.

K: Mi a közös vonás a halálraítéltek celláiban lakók esetében?

V: Hogy sokat verték és sanyargatták őket gyerekkorukban.

K: Mi a közös a nemi erőszak elkövetőiben, a tüzet okozókban, a terroristákban, a kínzókban, a sorozatgyilkosokban, a tö-

megyilkosokban, az öngyilkos merénylőkben, az emberrablókban, a lövöldözőkben, a merénylőkben, az erőszakoskodókban, az ételmérgezőkben, a vandál huligánokban, a házastárs-verőkben és a leselkedő, zaklató támadókban?

V: Gyerekkorukban erőszak áldozatai vagy tanúi voltak.

K: Melyik az a gyerek, aki nem fog bűnözők társaságába keveredni?

V: Akit odafigyelő, érzelmileg tápláló, nem-nászpángoló, támogató családban neveltek föl.

K: Mit kell tenni, hogy egy barátságos kiskutyából gonosz, vicsgörgő őrző-védő kutyát neveljünk?

V: Megkötözve kell tartani és gyakran kell verni, rúgni.

■ HA ÖN IS TENNI AKAR A VÁLTOZÁSÉRT...

Egy gondoskodóbb, együttműködőbb, kevésbé erőszakos következő nemzedék kifejlődésének magjait ültetheti el, ha ezt az információt megosztja másokkal – barátokkal, kollégákkal, szomszédokkal, rokonokkal, gyerekei barátainak szüleivel, közösségi vezetőkkel, vallási vezetőkkel, gyerekei tanáraival, helyi és állami nevelési hatóságokkal, képviselőkkel. Hiszünk abban, hogy mindenkinek meg kell hallania ezt az üzenetet.

Tudjuk, hogy az Ön közösségében is lesznek olyanok, akik elvetik a nászpángolás veszélyeiről kialakított következtetéseinket. Egyesek nem lesznek hajlandók erről gondolkodni, vagy szorongani kezdenek, és ellenségessé válnak, mert ezek a gondolatok kényelmetlen érzéseket keltenek bennük. Mások viszont tudni akarják, hogy miért nem működnek a hagyományos gyerekkorú nevelés erőszakos eszközei.

Vannak, akik máris erőszakmentesen nevelik a gyerekeiket, de meg kell őket erősíteni, hogy helyesen cselekszenek. Mondja

el nekik, hogy létezik a „ProjectNospank” (A nem-náspáng projekt) internetes oldal, címe: www.nospank.net, ahol 1001 okot találnak arra, hogy ne náspángoljanak.

Hiszünk abban, hogy egy szép napon hamarosan a civilizáltabb emberiség döbbsen szájalommal értesül majd arról, hogy volt idő, amikor az emberek azt hitték, a náspángolás „jót tesz” a gyerekeknek.

Jordan Riak

További olvasmányok:

Judith Herman: *Trauma és Gyógyulás, Háttér Könyvek, Budapest, 2003.*

Susan Forward: *Mérgező szülők, Háttér kiadó, Budapest, 2000.*

Megbocsátás és jóvátétel, Herczog Mária (szerk), CSAGYI könyvek, Budapest, 2003.

Alice Miller: *Kezdetben volt a nevelés, Pont Kiadó, Budapest, 2002.*

Vajda Zsuzsa, Pukánszky Béla: *A gyermekkor története, szöveggyűjtemény, Eöt-vös József Kiadó, Budapest, 1998*

Verésmentes útmutató a jó viselkedéshez

⁵ *Míndez egy szórólapon terjesztett útmutató része, amelyet 2000-ben a Vessünk véget a gyerekek fizikai fenytésének! (EPOCH – End Physical Punishment of Children) elnevezésű brit országos kampány során terjesztettek ingyenesen a szülők számára.*

■ MINDANNYIAN JÓ GYERMEKEKET SZERETNÉNK

Egy gyermeket felnevelni sok időt, erőfeszítést és idegeskedést jelent, de ugyanakkor rengeteg örömet is, mikor rendben mennek a dolgok.

Kik a „jó gyerekek”? Feltehetően azok, akik:

- *nem tesznek olyasmit, amit nem kéne;*
- *azt teszik, amit tenniük kell;*
- *vidámak, kedvesek, udvariasak;*
- *a viselkedésükkel alkalmazkodnak a hangulatunkhoz;*
- *és nem hagynak cserben társaságban sem.*

Kérdés persze, hogy tényleg őket tekinthetjük-e jó gyerekeknek, de ha ez az elvárás, akkor vajon milyen neveléssel érhetjük el, hogy gyermekeink ilyenek legyenek, méghozzá a lehető legkisebb koruktól?

A válasz a pozitív nevelés, amely kiépíti a gyermekben a nekünk való megfelelési vágyat.

Ez NEM az a fajta nevelés, amely úgy próbálja jóvá tenni a gyermeket, hogy megbünteti, ha engedetlen.

És semmiképpen NEM az a féle, amely érzéseik megsértésén alapszik... és SOHA nem fizikai büntetés, mint a verés... **mert a verés nem más, mint az adott probléma legegyszerűbbnek látszó megoldása, amely azonban nem a kívánt célhoz vezet.**

Mi a baj a büntetésekkel? A büntetéssel, mint például az édességektől vagy a televíziózástól való eltiltással, a kiküldéssel, vagy a leszúrással, nem lehet elejét venni a „rosszaságnak”. Ez csak együttműködéssel, a figyelem elterelésével vagy lekötésével érhető el. Ha elérjük a büntetés szintjét, máris késő.

A büntetés nem tanítja meg a gyermeket arra, hogy hogyan viselkedjen a jövőben, csak azt mutatja meg, hogy rosszat csi-

nált, – vagy legalábbis számunkra el nem fogadhatót – azt nem, hogy mi lett volna a helyes magatartás. A büntetés nem sarkallja a gyermeket arra, hogy jobb legyen, csak dühössé és macacská teszi.

A fizikai büntetés, mint a verés vagy a szobafogság, csak megszakítja az engedetlenséget (és enyhít a haragokon), de nem tanít jó viselkedésre, mert a sokkhatás mindent kitöröl a gyermek fejéből, így csak a verésre emlékszik és arra nem, hogy miért kapta, akármennyire is elmagyarázzuk. (Kérdezzük meg bármely gyermeket, miért kapta az utolsó verést. Azt fogja válaszolni, hogy nem tudja, vagy hogy anyu mérges volt.)

A verés pont azokat az érzéseket hozza felszínre a gyermekben, amelyekkel meg kéne birkóznia: a haragot és az önkontroll elvesztését. Megverni egy hisztiző totyogót, vagy egy tizenégy éveset a neveltlenségéért, csak olaj a tűzre.

A gyermekek főleg a szülők utánzásával tanulják meg, hogyan kell viselkedniük. Így megverni egy gyereket azért mert megütött, vagy megharapni, azt aki harapott, nem tanítja meg, hogy nem szabad ütni vagy harapni.

A jutalmazás sokkal jobban működik – a dicséret, a támogatás és az ölelés csakúgy, mint a kézzelfogható dolgok – egy banán vagy ajándék –, mert a jutalom motiválja az embereket és megfelelésre ösztönöz.

Gondoljunk magunkra, kinek dolgoznánk keményebben: egy olyan főnöknek, aki túlóradíjat ajánl, ha öt perccel tovább dolgozunk, vagy egy olyanak, aki levonja a bérünkből, ha öt percet késünk?

■ FÉLELEM AZ ELKÉNYEZTETÉSTŐL

Kevesebbet büntetni és felhagyni a veréssel nem jelenti a fegyelem enyhülését, és főleg nem vezet elkényeztetéshez.

A gyermek nem válik elkényeztetetté attól, hogy a szülők gyengédek és partnerként kezelik őt, vagy mert örömmel töltenek vele időt, és foglalkoznak vele. Az elkényeztetés nem arról szól, hogy mit kap a gyerek, hanem arról, hogy miért.

Elkerülhetetlen, hogy a gyerekekkel, aki gyakran nyávogással vagy hisztizéssel zsarolva vesz rá minket arra, hogy valamit meggyőződésünk ellenére megengedjünk vagy adjunk, erőjátékba keveredjünk, ami elkényeztetéshez vezethet. De ha meg tudjuk tartani az értelmes és szükséges kereteket, határokat, vagyis a „nem” az nem, akármennyire is nyugösködik, a kedvében járhatunk, amennyire csak akarunk, sosem lesz elkényeztetve.

Segítsük a gyermeket, hogy jó lehessen – vezessük rá, hogy azt akarja tenni, amit mi várunk tőle, és feleslegesen ne korlátozzuk a szabadságában.

Segítsük a gyermeket, hogy ne legyen rossz – használjuk ismereteinket hogy elkerüljük, tapasztalatainkat és erőnket, hogy feloldjuk a rossz szituációkat ahelyett, hogy büntetnénk. Ha továbbra is bosszantó dolgot művel, ajánljunk neki valami más elfoglaltságot.

Kerüljük a csatákat, amikből nem kerülhetünk ki győztesen – szembesülnünk kell vele, hogy ezekből rengeteg van, mint

például harcok az evésért, a leckeírásért, az időbeni hazaérkezésért, a részvételért a házimunkában stb. Szidhatjuk, fenyegethetjük, megverhetjük, gyötörhetjük őt (és magunkat), de nem tömhetjük meg, nem kényszeríthetjük tanulásra, vagy munkára.

Ne feledjük, hogy mi vagyunk a felnőttek – ne süllyedjünk le a kisgyerek szintre és ne kapcsolódjunk be a hisztizésbe. Ha nem sikerült elkerülni a kitörését, nem tehetünk semmit a csillapodásáig, mert az érveink nem fognak meghallgatásra találni, és a düh vagy a verés csak ront a helyzeten. Ha otthon vagyunk, próbáljunk elvonulni és elfoglalni magunkat valamivel, ne vegyünk tudomást a zajról és fojtsuk el magunkban a sikítás vágyát egy kis dudorászással.

Ha nyilvános helyen vagyunk és zavar minket a járókelők, vásárlók cöcögő rosszállása (akik könnyen elfelejtik, hogy minden gyerek hisztizik időnként), próbáljunk meg félrevonulni egy elhagyatottabb helyre (parkoló, mosdó) és ott várjuk meg, míg lehiggad, hogy megölelhessük és újra kezdhessük.

Gondoljuk meg, mielőtt nemet mondunk, de aztán már tartjuk magunkat hozzá – jó elkerülni az összeütközéseket, és

tág korlátok között nevelni, de ha egyszer már nemet mondtunk, ne engedjünk belőle.

A gyermekeknek rá kell jönniük, hogy nincs értelme vitázni és jelenetet rendezni. Ez nem azt jelenti, hogy verést kapnak, csak annyit, hogy ha a válasz „nem” volt, az érdemi változások nélkül, mindig „nem” marad.

Mutassunk példát: minél több udvariasságot, megértést, együttműködést tanúsítunk gyermekünkkel szemben, annál többet kapunk majd vissza tőle. Ha kiabálunk, mikor rálép a lábunkra, valószínűleg ő is fog, ha a fésűvel húzzuk a haját. Ha mindig túl elfoglaltak vagyunk ahhoz, hogy meghallgassuk, nehezen fogjuk elérni, hogy ránk figyeljen. És ha azt akarjuk, hogy különösen udvarias legyen a vendégeinkhez, sose szidalmazzuk vagy kötekedjünk vele a barátai előtt. Nem kell kitűnnünk ahhoz, hogy elnyerjük gyermekünk tiszteletét, hisz az már úgymé miénk.

Bár a gyerekek természetesnek veszik, hogy a szülők tökéletesek, ne szégyelljük bevallani, ha tévedtünk, vagy akár bocsánatot kérni, ahogyan tőlük várjuk. És ha olyasmiről kérdezik, amire nem tudunk válaszolni – hát, úgysem akartuk, hogy azt gondolja rólunk, mindent tudók vagyunk, igaz? Próbáljuk együtt megtalálni a választ.

A vér szerinti szülő reprezentációja mint „fantom” örökbefogadó családokban

Egészséges fejlődés esetén a tárgyállandóság kialakulására (kb. 3 éves kor) a „jó” és „rossz” anya képe egyébe szerveződik a gyermek reprezentációs világában.

A „megkettőzött anya” az örökbe fogadott gyerek reális világának része.

Az ismeretlen szülő-anya képe az örökbe fogadó szülő fantáziált vér szerinti anyaképének közvetítettjeként reprezentálódik a gyermekben.

A cikk esetrészletekkel illusztrálja, hogy az örökbe fogadó szülők transzgenerációs mintái az örökbefogadás jogi szabályozóival karöltve, milyen módon serkentik vagy gátolják az örökbe fogadott gyerek egészséges személyiségfejlődését.

■ TÖRVÉNY KORLÁTOZZA A TÖRVÉNY BETARTHATÓSÁGÁT

A gyámhivatal örökbefogadást engedélyező határozatának jogerőre emelkedése után az örökbe fogadott gyerek szülőt és gyökeret vált. Születését újra anyakönyvezzik, vér szerinti szülei adatait törlik születési anyakönyvből, örökbefogadóit jegyzi a vér szerinti szüleiként.

Az örökbe fogadott gyerek születésekor kapott családi neve örökbe fogadó szülei családi nevére változik, utónevet is ők választhatnak neki.

A Családjogi Kódex (Csjt.) kimondja, hogy az örökbefogadás után a vér szerinti szülőkkel a gyermeknek minden kapcsolata

megszakad. A vér szerinti anya a lemondást követően soha többé nem keresheti gyermekét. A 14. életévét betöltött gyermek, kérelmet nyújthat be vér szerinti szülei adatainak megismerése iránt, teheti azt, amennyiben tisztában van örökbefogadottságával. A Hatóságnak lehetősége van a tájékoztatást nem engedélyezni, amennyiben úgy ítéli meg, hogy az a gyermek érdekeivel ellentétben áll, pedig a Gyvt. kimondja, hogy az örökbe fogadott gyermeknek, alapvető joga hogy származását és vérszerinti családját megismerje. Az örökbe fogadott gyerek jogainak mindenkor érvényesítési módjáról azonban sem a Polgári törvénykönyv (Ptk.), sem a Csjt. nem rendelkezik, a gyermek származása titokban tartható.

Továbbá a törvény kimondja, hogy örökbe fogadó és örökbe fogadott házasságot nem köthet, a házassági akadály örökbefogadás felbontása esetén megszűnik. Az örökbefogadás során létesült más rokoni kapcsolat nem jelent házassági akadályt, az örökbe fogadó vér szerinti és örökbe fogadott gyermeke közötti házasság törvényes.

A vér szerinti leszármazás, örökbe fogadott testvérek között is házassági akadályt jelent. A törvény ismeretének hiánya nem ad felmentést a törvény betartása alól. Örökbefogadás esetén éppen a törvény korlátozza a törvény betarthatóságát, ugyanis örökbefogadást követően a különböző családokba kerülő vér szerinti testvérek újraanyakönyvezésükkor egymástól eltérő családi nevet kapnak. A véletlenül múlt, hogy a két fiatal szerelmes nem lett törvénytisztező.

Péter és Kata, egyetemistaként ismerkedtek meg. A közös sors mélyítette el barátságukat, mindkettőjüket csecsemőkorukban fogadták örökbe. Házasságuk előtt, egymásnak erőt adva, örökbe fogadó szülei támogatásával kutatták fel vér szerinti szüleiket, akkor tudták meg, hogy ők maguk vér szerinti testvérek.

A jog kimondja, hogy egymásról a testvérek kizárólag a vér szerinti anya közvetítésével szerezhetnek tudomást, erre 14 éves koruk előtt a törvény nem biztosít lehetőséget, később pedig a vér szerinti anya visszautasíthatja gyermekei megkeresését.

Péter és Kata vér szerinti anyja évek óta várta, hogy gyermekei megkeressék. Tizennyolc évesen szülte Pétert, rá egy évre Kátát, egy apától, aki fogantatásuk pillanatától nem vállalta a gyerekeket. Az asszony titkolta terhességeit családjá előtt, vidékre ment megszülni a gyerekeket, ott mondott le róluk. Hosszú éveken keresztül képtelen volt feldolgozni a történeteket, depresszióval több ízben pszichiátriai osztályon kezelték.

A két fiatal találkozását a vér szerinti anyával hosszú hónapok zavarodott fájdalma, majd a megbékélés követte. Mindhármán tartják a most már rokoni kapcsolatot egymással, amit a két örökbe fogadó család is támogat. Péter megnősült, feleségével gyereket várnak. Kata vőlegényével egy év együttélés után szakított, jelenleg örökbe fogadó szüleivel lakik.

Elfogadható jogi korlátozás miatt az örökbefogadói szülőgyerek kapcsolatok követésére nincs lehetőség. Így a pszichológiai szakirodalom mostoha gyereke az örökbefogadás. Örökbefogadotti sorstörténetekkel önéletrajzi visszaemlékezésekben, szépirodalmi elbeszélésekben és terápiás kapcsolatokban találkozhatunk, ezek egyedi, nem általánosíthatók.

Az élmény, az emlékek megoszthatóságának nehézsége, ami visszaköszön a történetekben. Ezt illusztrálja az alábbi is.

A hangulati labilitása miatt 42 évesen pszichoterápiás segítséget kérő Zoltán kíváncsisága alkalmat adott a véletlennek, amely – Camus-t idézve – „csak akkor mozdul, ha nógatják”, és örökbefogadó apja hagyatékában keresgélve elétárta származási iratait, mellette gondosan beborítékoltva lapult akkor már elhunyt vér szerinti anyja fényképe.

Az apa halála után újra írandó múlt, a csalódottság élménye Zoltán életében hosszú hónapokig megoszthatatlanná vált. Egyik terápiás órákon egy Camus idézettel fejezte ki akkori érzéseit.

Idézem: „Ha megesett, hogy megpróbálta szívét kitárni, vagy éppen említeni érzéseit, a kapott választ bármilyen volt is, legtöbbször sértőnek találta. Észrevette ilyenkor, hogy ő meg a társa nem ugyanarról a dolgról beszélnek. Mert ő bizony hosszú napok kérdőzését és szenvedését sűrítette kifejezéssé, (.....). A másik ellenben közkeletű érzelmre gondolt, piacon árult fájdalomra, sorozatban gyártott mélabúra. Akár jóindulatú, akár ellenséges volt a válasz, mindig célját tévesztette, jobb volt hát lemondani róla.”

■ HASONLÓ ÉLMÉNYEKRŐL ÍR ANDREI MAKIN FRANCIA HAGYATÉK CÍMŰ REGÉNYÉBEN:

„Egy napon olyan fényképet találtam, amelyet nem lett volna szabad látnom...”

Nagyanyámnál töltöttem a szünidőt, az orosz sztyeppe szélén, abban a városban, ahová ő a háború után került.... Családunk történelem előtti idejébe merültem. Akkor láttam meg, amikor puszta kíváncsiságból belenéztem egy borítékba, amelyet az album utolsó oldala meg a fedele közé csúsztattak. Mindenütt van egy rakás ilyen kép, az ember azt gondolja róluk, nem illenek az érdes lapokra, tájak, amelyeket már nem ismerünk fel, arcok, amelyekhez már nem köt bennünket sem vonzódás, sem emlék. Valahányszor megpillantjuk őket, elhatározzuk, egyszer ki kéne válogatni, el kellene dönteni, mi legyen ezekkel a szegény párákkal... Egy fiatalasszonyt ábrázolt, akinek ruházata élesen elütött a többi fényképen látható emberek csinos öltözékétől. A nő durva, pizskosszürke vattakabátot, lehajtható fülvédős férfikucsmát viselt. Gyapjútakaróba bugyolált csecsemőt szorított a keblére. „Hogyan kerülhetett ide- töprengtem magamban-ezek közé a frakkos urak, estélyi ruhás hölgyek közé?”...Nem hallottam, amikor nagyanyám benyitott. A vállamra tette a kezét. Összereztem, azután a fényképre mutattam és megkérdeztem: – Ki ez a nő? Nagyanyám mindig tökéletesen nyugodt tekintetén enyhe riadalom villant át. Csaknem közönyös hangon kérdéssel felelt: – Milyen nő? Mind a ketten elhallgattunk, fűleltünk. Furcsa rebbenés hallatszott a szobában” (Makin, A. 1996)

A titok „megzavarja a titoktartó ember természetes viselkedését”- mondja Hermann Alice, elmagányosít, elszigetel – írja Hermann Imre. Tárgyatlan feszültség, magában rejtja a talányt. A titok tárgyának hiánya beindítja a keresést „mindannyiszor működésbe lép, ahányszor a megkapaszkodás ösztöne tárgy nélkül marad”- folytatja Hermann Imre. (Hermann, I. 1984)

Ez a jelenség az Oidipusz mondában is megjelenik:

A csecsemőkorában kitett, majd Korinthos gyermektelen királyának udvarában királyfiként felnevelkedett Oidipusz származásában elbizonytalanodik, sejtésére választ vár, jóslatot kér. A jóslat szerint kerülnie kell hazáját, mert különben apja gyilkosa és anyja férje lesz. Oidipusz más rejtvényét fejt meg a sajátja helyett, megválaszolja a Szfinx kérdését, Szophoklész idézve megfejtja a „a Nagy Talányt”. Származási titka lelepleződik, de már későn, identitás- keresése sorstragédiába torkollik.

Erik H. Erikson Identitásválság önéletrajzi vetületben című munkájában írja: „Az identitás a személyes azonosság szubjektív érzésének megléte...,”

az életteli személyiség koherenciájának érzése, ami a serdülőkori fejlődési szakaszban érik be, pszichobiológiai feltételei akkor adóttak, pszichoszociális faktorok viszont fájdalmasan, de nem szükségképpen elnyújthatják a válságot.” (Erikson, E.H. 1991)

Erikson önfeltáró munkájában írja szüleiről, s ez tapasztalható más örökbe fogadott gyerekek szüleinél is, hogy nyilvánvalóan azt gondolták a gyermek származásának titokban tartása célszerű, ... mert „úgy gondolhatták, így fogom majd teljesen otthon érezni magam az otthonukban. Ahogy ezt a gyermekek szokták, belementem a játékba, és többé-kevésbé elfelejtettem három éves korom előtti életemet, amikor anyám és én egyedül éltünk.”

Eriksont identitáskeresése a pszichoanalízishez vezette, majd később munkájában elkötelezettjévé vált az identitás kutatásának, amely kreatív feldolgozását jelentette identitásválságának.

■ MIÉRT KÉSLEKEDHET VAGY MARAD EL A VÁLASZ A SZÁRMAZÁS KÉRDÉSÉRE?

Az örökbefogadói szülői szereppel való azonosulást is identitásválság kíséri. Az addig természetes és magától értetődő jövőképeket újra kell értékelniük a leendő szülőknek. A gyermektervezés képessége és kontrollja elvész. Az örökbefogadást rendszerint kellemetlen és bizonytalan kimenetelű meddősségi vizsgálatok, hosszan tartó orvosi beavatkozások, a teherbe esést se-

gítő, arra a statisztikai adatok alapján alacsony százalékban esélyt adó, a nők egészségi állapotát veszélyeztető költséges beavatkozások előzik meg. Gyermektelenségük okáról kimutatható egészségkárosodásuk hiányában sokszor orvosi magyarázatot sem kapnak a párok. A házaspár intim szférájába való beavatkozás közös házastársi „szelfjüket” sérti. Stabil énkép hiányában a leendő anyák/apák énképe nőiségükben-férfiasságukban sérül, foganó- ill. nemzőképtelenségüket gyakran büntudat, szégyen érzése kíséri. A környezetük és a teherbe esést segítő orvosok által stigmatizált párok izolálódnak, kerülik családjukat, ismerőseiket, azokat, akik gyermektelenségük okára választ várnak. A beavatkozások során többször újjáéledő reményt, az ismétlődő vetélések során átélt veszteségeket, csalódásokat követően fokozódik a párok bizonytalantól való szorongása, kiszolgáltatottság érzésük nő. Megjelennek az indulatok azokkal szemben, akikről úgy gondolják szülni képesek, gyermeküket megtartani azonban restek, elvetetik, örökbe adják őket.

Noy-Sharov D. Izraelben élő pszichoanalitikus szerint – s ezt saját terápiás tapasztalataim is alátámasztják az válhat „elég jó” örökbe fogadó szülővé, aki saját nemzőképtelenségével kibékült, átélte, elgyászolta meg nem született gyermeke/ivel átélt veszteségélményeit, és az örökbefogadást mint alternatív gyermekváltási lehetőséget elfogadni kész. Számukra a biológiai anya szülő-társ, saját szülővé válásukhoz segítség, nem elítélni, hanem megérteni készek életre szóló döntését. ők azok, akik képesek az elutasítottság alapélményét megszelídíteni, megbékítő sorsmagyarázattá formálni örökbefogadott gyermekük számára.

A párok nem ritkán környezetük, kezelőorvosuk javaslatára jelentkeznek örökbefogadásra, nemzőképtelenségük gyógyulását várják örökbe fogadott gyerektől. „Ha megszűnik a görcsös akarás, nagyobb az esély a teherbe esésre”- hallani sokszor. A „megmentő/ gyógyító szerep”-ben sikertelen, vagy akár sikeres örökbe fogadott gyerek, az anyát folyamatosan saját deficitjére, narcisztikus sérelmére emlékeztetheti. Az ilyen szülői környezetben nevelkedő gyerek, hogy létjogosultságát kivívja, veszteségeiért kárpótolni igyekszik örökbefogadóit. Elismerése reményében az anya elvárásainak megfelelően viselkedik, kedvességével, szeretetével, sikerességével kompenzálja az anya sikertelenségérzését.

A gyermektelenségből adódó veszteségek feldolgozási módja az örökbe fogadó szülők korai tárgykapcsolatainak minőségén múlik.

Azok a felnőttek érzékenyek különösen a fenyegető veszteségekre

- akik múltjukban számukra jelentős személy elvesztését élték át,
- akik elszakadást éltek át a korai időkben (otthonban nevelkedtek, vagy érzelmileg elhanyagolták őket),
- azok, akiket bántalmaztak, vagy akiknek gyermeki függő léttelükkel visszaéltek,
- akik hamis, bizalmatlan, titkokkal teli szülői környezetben nőttek fel,
- azok, akik szüleik házasságának összetartói voltak, és szorongtak, hogy egyikük szeretetét elveszthetik.

A reflektálatlan, korai veszteségek, nélkülözések és traumák hátráltatják a korai kötődési rendszer biztonságának kiépülését.

A bizonytalanabban kötődő szülők, a korai biztonságos, bejósolható, kiszámítható bánásmód hiánya, valamint a rá nem

hangolódó szülői jelenlét következtében a korai kapcsolatok emlékeit és jelentését hiányosan integrálják. A számukra fontos személyekről nem képesek egységes és reális képet alkotni, az ellentmondások keltette feszültségek átélését a fejlődés korai időszakára jellemző énvédő mechanizmusokkal (tagadás, idealizálás, leértékelés, projektív identifikáció) hárítják el.

Örökbefogadást megelőzően a párok négyülékes dinamikusan orientált pszichológiai konzultáción, majd egy leendő örökbefogadó párokból álló 21 órás örökbefogadásra felkészítő részben tematikus, részben saját élmény jellegű csoportos képzésen vesznek részt.

Megfigyelhető, hogy az élettörténetüket koherens narratívába foglalni képes, magas reflektív szelffunkcióval rendelkező, stabilan kötődő leendő örökbe fogadó szülők fantáziájukban többnyire felmentő, megértő, elfogadható magyarázatokat keresnek a vér szerinti szülők gyermekeiket elutasító lépésére.

Ilyeneket: – *Nehéz helyzetben lehetett, hogy meg kellett tennie ezt a lépést.*

• *Lehet, hogy intézetben nevelkedett, nem volt hová vinnie gyereket. – Szociális problémái lehetnek. – Önzetlen volt, hogy kihordta, és nem elvetette a gyermeket. – Végül is az örökbeadással gondoskodott gyermekéről. – Nem volt, aki segítsen neki a bajban.*

• *A gyerek érdekeit nézte. – Sokáig tarthat, amíg kiheveri döntését.*

Ugyanezek a leendő örökbe fogadó szülők a származás kérdését természetes módon, nyíltan kívánják kezelni mind gyerekek, mind környezetük előtt. Az örökbefogadási formák közül inkább választják a nyíltat – ahol módjukban áll találkozni,

megismerni a vér szerinti szülőt, mint a titkosat, ahol a biológiai anyát nem ismerhetik meg.

Az élettörténetüket egységes narratívába foglalni nehezen vagy egyáltalán nem tudó, alacsony reflektív szelf funkcióval rendelkező, bizonytalanabb kötődést mutató leendő örökbefogadók fantáziált vér szerinti anyá képe hasított. Többségükben elítélik, néhányan közülük idealizálják a gyermekükről lemondó biológiai anyákat, döntésükre magyarázatot, indokot nem keresnek.

A kérdésre: „Mit gondol, hogyan juthat el egy anya olyan döntésig, hogy örökbe adja gyermekét, hogyan jellemezné a lemondó szülőket?”

A jelentkezők 15%-ánál ilyen válaszokat kapunk:

– *Ilyen tette nem lehet mentség. – Nem is ember az ilyen, aki el tudja dojni gyermekét. – Önző dolog nem védekezni. – Hol van az ilyen embernek a felelősségtudata. – Felnevezek rájuk. – Elképzelhetetlennek tartom, hogy juthat valaki ilyen döntésre. – Nem kéne engedni, hogy találkozzon vér szerinti anyjával az örökbe fogadott gyerek, csak összetörné a lelkét.*

Ugyanezek a leendő örökbe fogadók saját anyjukat többnyire áldozatkésznek, szeretőnek, odaadóknak, írják le, idealizálják gyerekkori emlékeiket.

Az a középkorú asszony, aki öt sikertelen lombikprogram után döntött férjével az örökbefogadás mellett, nagy igazságtalanságnak élte meg, hogy míg ő nem sok arra méltatlan ember gyereket szülhet. Kérdésemre, miszerint „Fel tudna e idézni gyerekkorából egy igazságtalanságot, ami vele történt meg”, a következőt válaszolja: „Szerencsére semmi igazságtalanság nem történt velem gyerekkoromban. Egy jó emlékemet fel tudom idézni: Nagyon sokat dolgoztak a szüleim, ezért sokat voltam egyedül, nekem kellett vigyáznom picit korától az öcsémre. Tizenhat éves koromban ért egy autóbaleset, fél évet voltam kórházban nagyon jó érzés volt látni, ahogy izgultak értem, soha annyi időt nem töltöttem a szüleimmel”.

A reflektálatlan korai csalódás- és veszteségélmények, amelyek a gyermek és a gondozó személy kapcsolatában történtek, nagyfokú érzékenységet eredményeznek a bekövetkezett vagy várható veszteségekkel kapcsolatban.

Tapasztaljuk az örökbe fogadást megelőző konzultációkon, hogy az előbb említett élettörténeti előzményekkel felnőtt örökbefogadó szülők fenyegetően élik meg a vér szerinti szülőt, nem bíznak a gyermekükkel kialakítható szeretet-kapcsolat erejében. Az örökbefogadási formák közül inkább választják a titkosat, ahol elkerülhető a szembe nézés a vér szerinti szülővel. Minél későbbre halasztanák a származási kérdések tisztázását gyermekükkel. Már az örökbefogadást megelőzően rettegnek, hogy kamaszkorba érve örökbe fogadott gyermekük átpártol a biológiai szülőhöz, és hálátlanul elhagyja őket.

Ilyen kérdéseket fogalmaznak meg:

„Mi lesz, ha azt mondja majd a gyerek, hogy nekem Te ne parancsolgass, Te nem is vagy az anyám?!”

„Mi lesz, ha megtiltunk valamit, ő meg visszamegy inkább a szüleihez?”

A serdülőkor időszakában, mondja Winnicott, a szülő „bábát vet, és bombát arat”. „A kamaszban egy készülő felnőtt és egy búcsúzó gyermek küzd egymással” – írja Vikár György Az ifjú kor válságai című könyvében (1980). Freud a gyászhoz hasonlítja a serdülőkort, amikor is végleg búcsút kell venni kisgyerekkori kötődéseinktől, s el kell indulni az önállósulás útján.

A szülő-gyerek kapcsolati konfliktusok, akárcsak vér szerinti családokban a kamaszkorra éleződnek ki.

■ KAMASZKORI KONFLIKTUSOK

Az örökbefogadott gyerek serdülőkori problémáit összehasonlítva a serdülőkor általános nehézségeivel, a szokványosnál több gondra lehet számítani.

A gyermek korai sérülései, a vérségi kötelékek hiányából adódó ödipális kívánságok beteljesülésének gyengébb tabuja, a személyes gyökerek ismeretének hiánya, ebből adódóan az örökölt és szerzett tulajdonságok szétválaszthatatlansága, az öröklésre vonatkozó szülői fantáziák, mindezek fokozzák a kamaszkori identitásválságot.

Stabil énkép, megfelelő önbecsülés esetén a szülők elfogadóan és támogatóan képesek viszonyulni serdülő gyerekek önállósodási törekvéseihez. Gyermekük egységes anyaképének kialakulását segítik, amikor anyaságukban osztozni készek a vér szerinti szülővel, támogatják gyermeküket gyökerkeresésében.

A Gyerekjóléti Szolgálatoknál segítséget kérők között van alkalmunk találkozni a kétségbeesés szélén levő, kamaszkorú gyermekük viselkedésproblémáit tehetetlenül szemlélő, gyermekük visszaadását fontolgató örökbe fogadó szülőkkel.

A reflektálatlan kötődési deficitet mutató, integrálatlan anyaképpel (szelftárgy reprezentációkkal) bíró, szülői szerepükben bizonytalanabb örökbe fogadók serdülőkorú gyermekeinek önállósodási leválási törekvései, a szülők korai elutasítottság élményeit mobilizálja, ami ördögi kör beindítójává válhat a családban.

Az énjét a szorongást keltő korai élmények átélése ellen védő, gyereke dacos, szembehelyezkedő, lázadó viselkedését személyes elutasítottságaként megélt szülő, önbecsülése megőrzése érdekében kívülre helyezi a problémát.

Negatív anyaképe az örökbe adó anyára és annak vér szerinti leszármazottjára, saját örökbe fogadott gyermekére vetül. Gyermekük viselkedését megváltoztathatatlan ténynek, genetikusan kódolt hibás programnak tudják be.

Tudattalanul provokálják a gyereket, amivel projekcióiknak megfelelő érzéseket és viselkedéseket váltanak ki belőle. Ábrahám és Török szavaival, „életre kel a fantom” (Rand, M.2001.), az anya tudattalanja, a gyerek – nem tudja miért – rossznak, hibásnak tartja magát.

Megfelelve örökbe fogadói tudattalan negatív elvárásának a gyermek viselkedésproblémái szélsőséges irányba fokozódhatnak.

A Ptk. szerint az örökbefogadás törvényi úton felbontható. Az örökbefogadás megszűnésével a gyermek örökbe fogadótól

kapott családi neve visszavétték, neve az örökbefogadást megelőzően viselt családi és utónevére változik vissza. A gyerek ilyen esetekben ismét gyökeret vált.

Az örökbefogadást előkészítő pszichológus és szociális munkás szakemberek felelőssége a felbontások és visszaadások megelőzése.

Amit tenni lehet:

- Támogatni szükséges az örökbefogadásra jelentkező párokat a hosszú, két-három éves várakozási időben. A családokkal kialakuló bizalmi kapcsolatuk ad alapot a szociális munkásoknak arra, hogy a szülői szerepükben bizonytalanabb párokat motiválttá tegyék a pszichológiai segítség igénybevételére, múltjuk elfogadása és önbizalmuk erősítése érdekében.
- Fontos továbbá a konzultációkon, és képzéseken felhívni a figyelmet a serdülőkor fejlődési sajátosságaira. Tudniuk kell a leendő örökbefogadóknak, hogy a kamaszkor időszakában vér szerinti gyerekeket nevelő családokban is adódhatnak nehézségek, az esetleges problémák megjelenése nem örökbefogadói szülői szerepük kudarca, baj esetén időben kérjenek szakembertől segítséget.
- A biológiai anyával való találkozás sokszor fájdalmas és csalódásteli. Mégis, az örökbe fogadott gyermeket szülőanyja megismerése, a vele való találkozás segíti stabil identitás-élményének kialakulásában.

Ezért fontos, hogy az örökbe fogadó szülők is bátran támogassák gyermeküket származási gyökereinek megismerésében!

„Azzal, hogy az anya kihordta, megszülte, már tett gyermekéért”, a kontextuális családterápiás irányzat nyelvén jogosultságot szerzett, akárcsak a gyermekről későbbiekben gondoskodó örökbefogadó szülő – írja Böszörményi-Nagy Iván, ezért az „örökbefogadott gyermek mindkét szülő felé lojális, a lojalitás érdemeken, nem pedig hatalmon alapul.” (Böszörményi-Nagy, I. 1991.)

Korbuly Ágnes

Irodalomjegyzék:

- Bede, N. (2000): Kvázi „hasításos” helyzetek. *Család Gyermek Ifjúság*, (9),6: 22-24.
- Böszörményi-Nagy, I. – Krasner, B.R. (2001): *Kapcsolatok Kiegyensúlyozásának dialógusa*. Coincidencia Kft, Budapest.
- Erikson, E.H. (1991): *A fiatal Luther és más írások*. Gondolat, Budapest.
- Fónagy, P. – Target, M. (1998): *A kötődés és a reflektív funkció szerepe a szelf-fejlődésben*. *Thalassa*, (9), 1:5-43.
- Hermann Alice (1979): *A gyermekben érlelődik a jövő*. Válogatott írások. Kossuth Könyvkiadó
- Hermann, I. (1984): *Az ember ősi ösztönei*. Magvető Könyvkiadó, Budapest.
- Kerényi, K. (1997): *Görög mitológia*. Szukits Könyvkiadó, Budapest.
- Dr. Katonáné dr. Pehr E. (1999): *Az örökbefogadás és az örökbefogadási eljárás*. HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- Makine, A. (1996): *A francia hagyaték*. AB OVO
- Noy-Sharav, D. (2002): *Good enough adoptive parenting. The adopted child and selfobject relations*. *Clinical social work journal*, (30),1: 57-76.
- Rand, M. (2001): *Titok és utókor-a transzgenerációs fantom elmélete*. in: *A megtalált nyelv szerk.: Ritter, A., Erős, F. Új Mandátum Könyvkiadó*
- Vikár, Gy. (1980): *Az ifjúkor válságai*. Gondolat, Budapest.
- Winnicott, D.W. (1999): *Játszás és valóság*. Animula, Budapest.

„Romapecsenye”

■ MILYEN LEHET MA EBBEN AZ ORSZÁGBAN CIGÁNYGYEREKNEK LENNI?

Milyen lehet magyar nyelven azt mondani, ha valami félresikerült, hogy 'cigányútra' ment. Hallani, ha egy kicsi gyerek kuncsorog valamiért: 'ne cigánykodj'. Ha valahol rendetlenség és piszok és ricsaj van, nyelvünk 'cigány vircsaft' kifejezéssel is illelheti; hogyan tarthatja meg sajátos ízlésvilágát ott, ahol a magyar közízléstől eltérő tarkaságot 'cigányos' jelzővel azonosítjuk? Ahol egy cigány ember saját magyar nyelvjárása kabarétréfák humoralapja, miközben szépnek és ízes beszédnek halljuk a 'magyar' nyelvjárásokat? Ahol a nonszensz, a sohanapján képi megfogalmazása a „cigánygyerekek égből potyogása”? Egy olyan országban, ahol csodálkozva meredünk velünk azonos szinten élő ismerősünkre, 'nahát, nem is tudtam, hogy cigány, hogy kikapálódott', és ettől kezdve megalapozottnak hisszük a megkülönböztetést, miszerint a cigányok tehetnek róla, hogy olyanok, amilyenek, és büszkén hordozzuk körül toleráns voltunkat, miszerint nincs bennünk semmiféle előítélet: van ám cigány haverom is...

Milyen lehet cigánygyerekek lenni ott, ahol ha egy szőke kislány tetves lesz, az anyuka veszi magának a bátorságot, hogy az iskolában fennhangon, a többi gyerek előtt szégyenítsen meg gyereket és tanárt egyidejűleg: a cigánygyerek környékéről márpedig tessék elültetni, az hozta a tetűt. Milyen érzés lehet ezek után oda tartani a fejcskét, tessék kutakodni benne, és milyen érzés lehet az, amikor kiderül, nem tetves a borzos barna haj; s a zavart anyukát hallani: nahát, ez létezhetetlen, mástól nem kaphatta a kislány.

Milyen lehet a város flaszterén caplatni a mamával, tenyeret nyújtogatva, csak egy forintot, éhesek vagyunk, lassacskán megtanulva a szigorú törvényt: kérni, koldulni, kuncsorogni, 'cigánykodni' kell; és milyen érzés lehet az aluljáró kövén a mama ölében ülve cérnahangon karácsonyi énekeket kántálni, az anya szeméből pedig könny folyik?

Otthon pedig, önnön identitásukat őrzendő, az öregebbek el-elmésélik népük eredendő szegénységének történetét. A kezdetek kezdetén az Isten nagy csoportokra osztotta az emberiséget, külön csoportokba állítva őket, hogy szétossza közöttük a javakat.

De bizony a cigányok nagyon messziről jöttek,

elkérték az osztást. Mire odaértek, Isten már telerakta a többi népek hatalmas zsákját; a cigányoknak nem jutott semmi. Mit tehettek hát a hoppon maradottak? Bele-belenyúltak a mások zsákjába; így próbálván visszaszerezni, ami eredendően az övék. Valahogy így szólt a rádióban hallott történet, az esetleges pontatlanságok memóriám számlájára írandók. A történetet a roma önkormányzat egyik tagja mesélte el; kicsit zavartan téve hozzá, na persze ez csak egy réges-régi mese. Nehogy azt gondoljuk mi, hallgatók, hogy az eredet-mese tolvajlásra készíthet... „Szegény ember akkor lop, ha éhes. Akkor sem lop, de hát nagyon éhes” – tanultuk József Attila versét és magyarázatát, a társadalmi igazságtalanságot, a nagy úr a nincs, a nem lehet embertelenítő kényszerét.

Mindennapjainkhoz ma hozzátartoznak azok a beszélgetések, viták, jó esetben közös gondolkodások, amelyek a kisebbségek, különösen a roma kisebbség helyzetével foglalkoznak. Ami ezekből a beszélgetésekből mindig kimarad, az a *közös cél és módszer* megfogalmazása.

Túlérzékenyvé vált a témáról beszélve magyar és cigány egyaránt; olyannyira, hogy a magyar csak romának nevezheti azt az összetett népeiséget, amely magát cigánynak hívja. Micsoda meghasonlottság!

Egy ismerősömet a nyolcvanas években az UNESCO Afrikába küldte valamely, a világ fejlettebbnek nevezett országaiban már évszázadok óta működő intézményrendszer megszervezésére. Hosszú időt töltött különféle afrikai államokban; majd egyetlen kérdést tett fel: miért kellene a saját identitásától távol eső, európai-amerikai minta utánzására készíteni népeket, miért kellene saját képünkre formálni másokat – istenek vagyunk mi?

Ez az igazi, eddig megválaszolatlan kérdés. Mi a cél és mi az eszköz? Tudjuk-e, túl a rutin-szólamokon, milyenek a romák, milyenek tételezzük az „integrált cigányságot”, és főleg, hogyan akar, ha akar egyáltalán integrálódni maga a cigányság? Mindaddig, amíg rosszul értelmezett lojalitás, álságosság, demokratikus és liberális voltunk mutogatása okán nem merjük kimondani azt, aminek kimondása vezetett pl. Amerikában a fekete népeiség helyének megtalálásához, nem jutunk sehová. Gondolkodásunkban és magatartásunkban jelenleg a szólás szabadságának joga időről időre ellentétbe kerül a deklarált személyiségi jogokkal, az esélyegyenlőség kívánalmával; társadalmilag zavarban vagyunk, mikor és mit és hogyan lehet, vagy kell megfogalmaznunk, kimondanunk. Zavarunk olyannyira kiterjedt, hogy egy út menti kisvendéglő étlapján a jogok bizarr értelmezéseképpen a cigánypecsenye „romapecsenye” néven szerepelt, élénk derűtséget váltva ki a betérőkből. A „romapecsenye” drámai megmutatkozása a társadalom zavarának. Nem merünk kimondani dolgokat, mert nincsenek útmutatók, nin-

csenek társadalmi rutinok, amelyek segítenének gondolkodásunk módosulásainak alakulásában.

Önmagunkban kellene tisztáznunk és kimondanunk

azt az egyszerű tény, hogy idegenkedünk attól az embertől, akinek magatartását nem értjük. Az esélyegyenlőség első megközelítése talán éppen annak felismerése és belátása, hogy egyelőre hiányzik mindennapos rutintárunkból a sérült, a nyomorban élő, a környezetünkben zavart okozó, banálissá lett szóval élve a más-ság mint létező. Ha ilyennel találkozunk, zavarba jövünk, s vagy túlreagált szolidaritás indul meg bennünk, vagy finoman elfordítjuk a fejünket.

Talán túl hirtelen zúdult ránk a szólás- és cselekvési szabadság, az emberi méltóság, az esélyegyenlőség, a személyiségi jogok arzenálja, amelyekből mindannyian esetenként válogatjuk ki az éppen ránk vonatkozót. Van olyan korosztály, amely belezületett a két háború közötti magyar-fajta kapitalizmusba; amely megélt háborút és holocaustot, amely korosztály utóbb alkalmazkodott és részben e szellemben nevelte gyermekeit, a köztulajdon és közösségi szellem szentségéhez, majd ugyanebben az egyetlen életében megkapta a személyiség és magántulajdon mindenképp valóságát; a fiatalabbak pedig, akik, látva szüleik-nagyszüleik tétovását vagy az ezt hátrító túlzó magabiztosságát, félelemmel tölti a jelen valósága, bizonytalannak érzi a jövőt. Mindehhez vegyük még hozzá a négyévente automatikusan ellenkezőjére forduló értékvilágot. Azt gondolom, akkor, és csak akkor leszünk képesek valódi együttélésre és szolidaritásra, ha nyíltan, szólás- és gondolat szabadságunkkal helyesen élve beszélünk mindenről, hatalmi vágyak helyett közös megoldást keresve. A brainstorming módszere erre igazán remek példa: mondj ki mindent, ami a témáról eszedbe jut, mert minden ötlet előbbre visz. Nevezett módszer lényegéhez tartozik, hogy mindent ki lehet és kell mondani, akár a legvadabb elképzelést és véleményt is, mert azért jöttünk össze, hogy közös, új minőséget hozzunk együtt létre.

Miért is olyan nehézkes, ha úgymond „felzárkóztatás” címén különválasztják pl. az iskolában a gyerekeket? Mert felhördülünk, kirekesztést kiáltunk. Ugyanakkor tisztelettel említjük meg pl. a Fekete Doboz Alapítvány kizárólag roma fiatalokat oktató filmes iskoláját. Ha nem választják külön, és a roma gyerekek lemaradnak, megbuknak, újfent felhördülünk, kirekesztést kiáltunk. Az integrálás egyenlő-e a beolvasással? Akar-e beolvasni a cigányság? Ha igen, mi a teendő? És ha nem? Hiányoznak azok a beszélgetések, amelyek erről szólnak, szót kimondva, meg nem sértődve. A határainkon kívül élő magyarok esetében azt tartjuk a legfontosabbnak, hogy saját hazájukban, legyen az Erdély, Kárpátalja, Délvidék vagy Amerika, nos, saját hazájukban lehessenek kisebbségükben is egyenértékűen magyarok. A romáktól viszont esetleg azt, hogy saját hazájukban bújjanak ki a bőrükből, változzanak halvérű, lehetőleg szóke, csöndes, decens, egykés családokká? A „felzárkóztatás” meglehetősen lekezelő kifejezés, különösen, ha egy egész népcsoporttal kapcsolatban használjuk; tartalmában benne foglaltatik az is, hogy a felzárkóztató szintje magasabb, követendőbb a felzárkóztatotténál. Ez nem sértő? Hogy ki rekeszt ki kicsodát, az sem

egyértelmű. Rendszeresen hallgatom a Rádió-C-t, s bizony megdöbbszemtem, amikor újév első napján több betelefonáló hallgató így köszöntött be: Boldog újévet kívánok minden testvéremnek, minden romának – nekem nem? Az én új évem ne legyen boldog; sértődjek meg, kiáltsak diszkriminációt, kirekesztettséget?

Tudhatom-e, mit jelent mindez? Tudjuk-e, milyen egy roma család, milyen lehet felnőttnek, gyerekek lenni a roma családban? Ahol nem szokás megütni a gyerekeket, ahol a kisgyereket az anya éveig szoptatja, ahol a családi együttérzés az élet legbiztosabb eleme; remek lehet(ne) gyerekek lenni egy olyan nagycsalád-formában, amely évszázadokon áthúzódó szokásokat, értékrendet, világméretet közvetít, egyszerre kínálva állandóságot és biztosságot.

Milyen érzés lehet hát egy cigánygyerekek saját hazájában mindig és mindenben más-nak, elutasított-nak, kirekesztettnek lenni? Még a nyári hőségben történt, egy viszonylag üres, java-részt éppen külföldieket szállító villamoson, valahol a Gellért tér előtt. Utazott a kocsin egy fiatal, átlagosan öltözött, ám nyilvánvalóan roma asszony, két gyerekkel. A nagyobbik olyan öt-éves lehetett, a kicsi nem több másfélnél. Az asszony leült, a szemközti ülésre pedig leütette együtt a két gyereket. Az egyik megállónál ellenőrök szálltak fel, körülnézve azonnal ehhez az asszonyhoz léptek, de nem a jegyét kérték. Durván szitkozódva, tegezve a kétgyerekes anyát felszólították, azonnal kotródjatok, koszos cigányok; az ellenőrök stílusa mindenkit, a magyarul nem tudókat is megdöbbszemtetete, egy (magyar) öregúr kivételével, aki hangosan helyeselt, igazuk van, milyen koszos az a gyerek. Magam annyit tudtam tenni, hogy megsimogattam a sírni készülő kislány fejét: nincs semmi baj, ne félj... ekkor leszálltak.

Velük együtt sajnos az ellenőrök is. Annyit láttam még, hogy a megállóban elkérték a fiatalasszony igazolványát. A kislány egyébként pontosan úgy volt piszkos, amennyire időnként saját gyerekeim is egy-egy kiadósabb vizes-homokozós játék után; vagy amennyire egy-egy malteros-festékes ruhájú munkásember, és gyermekien tisztább volt a hajléktalanoknál... Azóta is azon gondolkodom: vajon mit érezhetett ez a kislány, hogyan lesz így önbecsülése, hogyan várhatjuk el tőle néhány év múlva, hogy jó polgára legyen közös világunknak, ha már kicsi gyerek korában csak a megaláztatás, elkülönítés, jogtiprottság élménye éri? Nem tudhatom, honnan jöttek, hová tartottak. Nem tudhatom, hol és hogyan élnek, miképpen azt sem, mit mondott az egyébként csendes, megszeppent anya a gyerekeknek.

Amit tudok, csak annyi: ha valakivel találkozni szeretnék, megbeszélem vele

a találkozó részleteit. És mindketten elindulunk a megjelölt irány felé, hogy nagyjából egyszerre érkezzünk meg; esetleg várunk is egymásra.... Nem elegendő, úgy gondolom, a romák 'felzárkóztatását' célozni mindaddig, amíg a világ, amelyben pedig együtt élünk, *elzárkózik*. Milyen az, ha egy kórház, egy iskola vagy bármely intézmény roma-nem roma alapon válogat? És milyen az, ha egy intézmény egyformákként kezel mindenkit? Eldönthetetlen, mert nem ez az eldöntendő. A *miként* az eldöntendő: ha nekem hiányzó dolgot adok valakinek, nem biztos, hogy megfelelően járok el. Annak az igényeit, ízlését, vágyait kell ismernem, akivel együtt akarok élni. És ez nagyon fontos. Az akarat megléte. Tudom, sokan felhördülnek most, de igazán

nézzen ki-kí önmagába: ha valami oknál fogva minden cigány család mondjuk kivándorolna... ugye, ugye...

A kinyújtott kézbe vajon mindig pénzt kell-e tennünk? Hallom a morgolódást: csak kérnek, a mi adónkból tartja el az állam. Igaz ez? Sokszor bizony igaz. Ahogyan az iskolákat és kórházakat, az önkormányzatokat és múzeumokat, a könyvtárat és színházat is, a gyest-gyedtet is, a nyugdíjasokat is, a betegeket is, a hajléktalanokat is; a különböző alapítványok csekket-tartó kezébe is mi teszünk. Furcsa jószág az emberi büszkeség, önérzet, amely gyámoltatlanná válik, ha kérni kell, ha ez az állapot sokáig eltart, ha megváltozására semmi esély, ez a gyámoltalanság agresszív is válhat, igazságérzetünk ugyanis megmarad; ha milliós fizetésekről, ha rosszul dolgozó emberek eltávolításukat követő hatalmas végkielégítéseiről, köznapis ember számára felmérhetetlen összegű sikerdíjakról hallunk, miért éppen a nyomorgókra, az éhezők-fázókra, a kirekesztettek haragszunk? Azért, mert az megfogalmazható egyszerű, köznapis szavakkal: mert nem akar dolgozni (holott talán éppen mi utasítottuk el), hogy csak kéregetni tud (mintha neki nem kellene ennie és laknia), hogy szörnyű hangosak (persze, ha „Olasz”-ból vagy „Görög”-ből jövünk haza, szeretettel emlékezünk a temperamentumos és jókedvű népekre), hogy milyen az ízlésük (miközben a sűrűfekete-barna között üdítő egy színesebb öltözet). A bűnbak szerepe bizony nagyon nehéz. Elgondolkodom: igazán szükségünk van-e arra, hogy tévedéseink, vétkeink súlyát bűnbakra hárítsuk, hordozza ő annak terhét, mellyel mi nem tudunk megbirkózni? És ezzel az áthárítással valóban könnyebb lett a lelkiismeretünk?

El kellene ismernünk, legalább önmagunknak, hogy igenis vannak előítéleteink, előképzeteink, általánosító besorolásaink; a déli népek hangosak, az északiak isznak, a cigányok restek, a zsidók ügyeskednek, a magyar virtus utolérhetetlen... A segítők, szociális munkások, kórházi ápolók-orvosok, karitatív szervezetek tagjai vállalt munkájuk okán nem lehetnek előítéletek, és viszont: ha azok lennének, nem dolgoznának ilyen területeken. De sajnos a nagyléptékű megoldásokat nem ők tervezik meg. Akik pedig terveznek, a döntési helyzetben levők inkább elméletben és gondolkodásban előítélet-nélküliek; napi életük olyan síkon zajlik, ahol nincs közvetlen érintkezési pont a 'felzárkóztatandó' réteggel. Szívesen megnéznék egy olyan jelenetet, amikor mondjuk egy gondozatlan, ittas, bűdös bármilyen ember valamilyen módon átjutva a kapuőrökön bejutna valamelyik minisztériumi ügyintéző szobájába... Vajon hogyan működne ekkor a megértés, elfogadás, személyiségi jogok stb. elve?

Eszembe jut egy dokumentumfilm néhány képsora: egy hajdan virágzó, mára felszámolt, bezárt vasútállomás alkalmazott, évek óta munkanélküli cigány férfi és családja története. Nem kerülhették el a kilakoltatást, gyerekek, asszonyok álltak dermedten az otthonukat felszámoló hatóság előtt. A kölcsönkapott nyomorúságos lovasszekérre felpakolt életükkel indultak egy új hely felé... ahol meg sem állhatott még pihenni sem a ló, a falu népe továbbzavarta őket. A szekér pedig, növekedő gyerekekkel, haló öregekkel, már sírni sem tudó felnőttekkel talán azóta is megy, megy; nincs hely, ahová megérkezhetne.

Milyen lehet gyereknek lenni azon a szekéren?

Pongrácz Erzsébet

Az Európa Tanács R (2003) 20. számú ajánlása a fiatalok bünelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről¹

A felnőtt bünelkövetőkhöz képest a fiatalok esetében „más elbánásra” lehetőséget biztosító igazságszolgáltatási rendszer Észak-Amerikában és Európában a XIX. század második felében alakult ki. A „más elbánás” lényege: a nevelési eszme középpontba állítása, a speciális prevenció előtérbe helyezése, intézményi szinten a felnőtt bünelkövetőkre vonatkozótól elkülönülő büntető igazságszolgáltatási rendszer. A szakirodalomban *jóléti* (az amerikai irodalomban: *parens patrie*) modellnek nevezett rendszer a fiatalok érdekeire, szükségleteire koncentrált, nem pedig az elkövetett bűncselekmény súlyára és az ahhoz igazodó arányos büntetésre.

A XX. század második felére nyilvánvalóvá vált, hogy önmagában a fiatalok büntető igazságszolgáltatási rendszere

nem képes a felnövekvő korosztályok bünelkövetésének visszaszorítására. Ráadásul az 1960-as évektől kezdve a szakirodalomban többen – elsősorban Amerikai Egyesült Államokbeli szerzők – kétségbe vonták a fiatalok XIX. században kialakult büntető igazságszolgáltatási rendszere változatlan fenntartásának indokoltságát.²

Az előzőek nyomán, valamint a gyermek- és fiatalkori bünelkövetés mennyiségi és minőségi változásainak és jelenség társadalmi-gazdasági-kulturális alapjainak feltárására vonatkozó kutatá-

¹ Másodközlés. A tanulmány megjelent a Wiener A. Imre ünnepi kötetben. Szerk.: Ligeti Katalin. KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2005. 517-529.o.

² Így például Marvin E. Wolfgang egyik cikkében amellett érvelt, hogy a hagyományos jóléti modell szerinti igazságszolgáltatási rendszer csupán a 14 vagy 16 éven aluli elkövetőkkel foglalkozzon, míg a 16 éven felüliekkel, különösen, ha súlyos bűncselekményt követtek el, a rendes büntető bíróság. Álláspontja szerint ugyanis „súlyos bűncselekménnyel a súlyának megfelelően kell foglalkozni, tekintet nélkül arra, hogy az elkövető 17, 37, vagy 67 éves.” Wolfgang, M. E.: Abolish the Juvenile Court System. California Lawyer 1982/11, 12-13 pp.

sok eredményeinek hatására az érintett korosztályok kriminalitása elleni fellépésben a XX. század második felétől egyre hangsúlyosabbá vált a büntetőjogon kívüli bűnmegelőzés. Ezzel párhuzamosan pedig a fiatalkorúakkal kapcsolatos büntető igazságszolgáltatás újabb modelljei jöttek létre.³

Az elmúlt húsz évben egyes országokban megszületett, illetve napjainkban születő, az érintett korosztályok bűnözésének visszaszorítást szolgáló prevenciók stratégiák és programok, továbbá a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerére irányuló reformok tartalmát jelentős mértékben meghatározták, illetve meghatározzák az Egyesült Nemzetek Szervezetének (a továbbiakban: ENSZ) és az Európa Tanácsnak a tárgykörben megszületett dokumentumai. Közülük a prevenció területén feltétlenül ki kell emelni az „ENSZ irányelvek a fiatalkori bűnözés megelőzésére (a Riyadi Irányelvek)” c.⁴ anyaga és az Európa Tanács R (2000) 20. számú ajánlása, amelynek címe a „Korai pszichoszociális beavatkozás szerepe a bűnelkövetés megelőzésében”⁵. A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerének kívánatos fejlődési irányával összefüggésben pedig az ENSZ a *Gyermek Jogairól szóló 1989. évi Egyezménye*⁶ mellett meghatározó dokumentum a *Pekingi Szabályok*⁷. Az Európa Tanács legfrissebb útmutatása ezen a területen az R (2003) 20. számú ajánlás a fiatalkori bűnözés kezelésének új módszereiről és a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás szerepéről. Az új hazai büntető kódex kodifikációs munkálataira figyelemmel, írásomban az utóbbi dokumentummal foglalkozom.

1. AZ AJÁNLÁS LÉTREJÖTTÉNEK INDOKAI ÉS ALAPELVEI

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2003. szeptember 23-án elfogadta az R (2003) 20. sz. ajánlást a fiatalkori bűnözés kezelésének új módszereiről és a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás szerepéről.⁸ Ennek következtében ez a norma lépett a tárgykörrel kapcsolatos korábbi dokumentum, az R (87) 20. sz. ajánlás a fiatalkori bűnözésre vonatkozó társadalmi reakciókról⁹ helyébe.

Az 1987-ben elfogadott ajánlás felváltásának indokai – az R (2003) 20. számú ajánlás Miniszteri Bizottság elé terjesztett ter-

vezetét elkészítő, a „Bűnözési problémákkal foglalkozó európai bizottság”¹⁰ által létrehívott testület két tudományos szakértője, John Graham és Peter H. van der Laan szerint a következők voltak: a, az Európa Tanács bővülése 1990-től kezdődően közép – és kelet-európai országokkal; b új kutatási eredmények; c, a fiatalkori bűnözésre vonatkozó kriminálpolitika fejleményei; d, a fiatal korosztályok életében bekövetkezett jelentős változások.¹¹ A három utóbbi indokot részletesen tárgyalja az R (2003) 20. számú ajánlás (a továbbiakban: Ajánlás) kommentárja.¹²

Az új kutatási eredményekkel és a kriminálpolitika fejleményeivel kapcsolatban a kommentár többek között rámutat arra, hogy valójában kevés a megbízható adat, kutatási eredmény a fiatalkori bűnözés tendenciájáról, dinamikájáról és struktúrájáról. Az 1980-as évek uralkodó kriminálpolitikai irányzata például azon a feltételezésen alapult, hogy növekszik a fiatalkorúak erőszakos cselekményeinek száma, egyre alacsonyabb életkorban követik el a bűnelkövetők első bűncselekményüket, és, hogy a bűnelkövetők egy kisebb része felelős a bűncselekmények jelentős hányadéért, továbbá, hogy a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszere nem hatékony és kontraproduktív. Az előző feltételezésekre épült az 1980-as évek jellemző kriminálpolitikája, amely fiatalkorú elkövetők esetében előtérbe helyezte a büntetőeljárástól való elterelést. Ugyanakkor a fiatalkori bűnözés okaira vonatkozó újabb kutatásokból kiderült, hogy nem az elterelés az egyetlen válasz a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerének funkciózavaraira. A kutatók azt jelezték, hogy bizonyos beavatkozási formák, bizonyos elkövetők esetében, bizonyos időben működnek. Az olyan alternatív megközelítésekkel, mint a kárhelyreállító igazságszolgáltatással vagy az intenzív, közösségi alapú támogatással és ellenőrzéssel kapcsolatos kísérletek arra utalnak, hogy a hagyományos megközelítések alternatívokkal való kiegészítése eredményesebbé teheti a fiatalkori bűnözésre és erőszakra adott válaszokat. A kommentár szerint azonban arra is van példa, hogy a rendszer funkciózavaraira és az informális szociális kontroll intézményeinek (iskola, család, munkahely) gyengülésére egyes országok populáris választ adva erősítik a repressziót a fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben. Ez együtt jár a végrehajtandó szabadságvesztések, zárt intézeti elhelyezések számának növelésével és a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásának jóléti, azaz a szükségletek vezérelte modelljétől a „megérdemelt büntetés”, más szóval a büntetés vezette modell felé való elmozdulással.

A fiatalok életkörülményeinek az 1980-as évek vége óta megfigyelhető változásával mint az 1987. évi ajánlás felváltásának egy további indokával kapcsolatban a kommentár a következőket emeli ki:

- növekszik gyermekszegénység és egyre nagyobbak a jövedelmkülönbségek, különösen Közép-és Kelet-Európában,
- emelkedik a válások száma, gyakoribb a családok felbomlása,

³ A modellekről lásd: Csemáné Váradi E.-Lévay M.: A fiatalkorúak büntetőjogának kodifikációs kérdéseiről – történeti és jogösszehasonlító szempontból. Büntetőjogi Kodifikáció 2002/1, 12-27.o.

⁴ Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency, U.N General Assembly Resolution 45/112, 1990. A dokumentum megjelent a „Compendium of United Nations Standards and Norms in Crime Prevention and Criminal Justice” c. kiadványban. New York, 1992.

⁵ Role of Early Psychosocial Intervention in the Prevention of Criminality. A dokumentum, a kommentárral együtt megjelent az ajánlást címét viselő kiadványban: Council of Europe Publishing, Strasbourg, March 2001.

⁶ Az Egyezményt kihirdető hazai jogszabály: 1991. évi LXIV. törvény.

⁷ United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (The Beijing Rules), 1985. A dokumentum magyar nyelvű részletes ismertetését lásd: Lévai M.: A Pekingi Szabályok. Gyermek-és Ifjúságvédelem 1990/2, 26-36.o.

⁸ Az Ajánlás angol nyelvű teljes címe: Recommendation Rec (2003) 20 of the Committee of Ministers to member States concerning new ways of dealing with juvenile delinquency and the role of juvenile justice. Az Ajánlás és kommentárja („Explanatory Memorandum”) olvasható az Európa Tanács honlapján: www.coe.int, majd a „Search” vagy a „Documents” kapcsolatra rákattintva érhető el a dokumentum.

⁹ Recommendation No. R (87) 20 on social reactions to juvenile delinquency.

¹⁰ European Committee on Crime Problems (CDPC)

¹¹ Graham, J., Van der Laan, P.H.: Council of Europe: New Delinquency Standards. Newsletter of the European Society of Criminology 2004/3, 11. p.

¹² Explanatory Memorandum on Recommendation Rec (2003) 20 concerning New Ways of Dealing with Juvenile Delinquency and the Role of Juvenile Justice. A kommentár része az Ajánlásnak, így a 7. sz. lábjegyzetben megadott honlapon érhető el.

- egyre többen és egyre fiatalabb korban próbálják ki a különböző pszichoaktív anyagokat, közöttük az alkoholt,
- a fiatalok elhelyezkedési lehetőségeinek szűkülése, emelkedő munkanélküliség a fiatal felnőttek körében, különösen a szakképzetlen, illetve alacsony szakképzettségű fiatal férfiak között,
- a társadalmi és gazdasági problémák és az ezekkel összefüggő bűnözés és erőszak koncentrálódása bizonyos területeken, gyakran a szegények lakta belső városnegyedekben vagy a városszéli lakótelepeken,
- etnikai kisebbségek tömeges migrációja Európába és Európán belül,
- a pszicho-szociális zavarok növekvő kockázata a fiatalok, különösen a fiatal férfiak körében.¹³

A vázolt változások ellenére a 2003. évi Ajánlás tervezetének elkészítésére létrehozott szakértői bizottság munkája során az 1987. évi ajánlás alapelvei közül változatlanul irányadónak tekintette, hogy a, a fiatalkori bűnözésre való átfogó reagálásnak csupán része a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszere; b, a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerének kerülnie kell a represszív megközelítést, a nevelésre és a reintegrációra kell koncentrálnia; c, a fiatalkorú elkövetőket megilletik ugyanazok az eljárási garanciák mint a felnőtt korúakat; d, fiatalkorúak esetében a szabadságvesztés csak végső eszköz lehet, és a büntetőjogi beavatkozások végrehajtási helyszíne, amennyire ez megoldható, az érintett lakóhelyének, környezetének kell lennie.

A bizottság az előzőeket a következő új alapelvekkel egészítette ki:

- A fiatalkori bűnelkövetésre való reagálásnak gyorsnak, korainak és következetesnek kell lennie.
- A fiatalkorú által elkövetett bűncselekményért való felelősséget ki kell terjeszteni a fiatalkorú szülőjére/szüleire is.
- Amennyire az lehetséges, és ahol ez megfelelőnek látszik, a fiatalkorú bűnelkövetőkre irányuló intervenciónak magában kell foglalnia az áldozataikra és az érintett közösségre irányuló kárhelyreállítást.
- Az egyes beavatkozási formáknak közvetlenül az elkövetett cselekményre kell irányulniuk és amennyire lehetséges információkkal kell rendelkezni a hatékonyságukra vonatkozó tudományos bizonyítékokról.¹⁴

2. AZ AJÁNLÁS SZERKEZETE ÉS TARTALMA

A dokumentum két részből áll. Az első rész a preambulomot követően 25 pontban tartalmazza a tagállamok kormányaitól a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszere tekintetében elvárt intézkedéseket, tennivalókat és az ezek alapjául szolgáló kívánatos megközelítésmódot. A második rész az Ajánlás

¹³ Az indokokat lásd az Ajánlás kommentárjának (a továbbiakban: Kommentár) I. pontjában.

¹⁴ Az alapelveket lásd: Kommentár: I. pont.

egészének és az első részben szereplő 25 pontnak a kommentárja („*Explanatory Memorandum*”).

A *preambulumban* a Miniszteri Bizottság többek között kiemeli, hogy a fiatalkori bűnözésre való reagálásnak megközelítését tekintve multidiszciplinárisnak és többszektörűnek kell lenni; figyelembeveendő, hogy a jogi nagykorúság nem szükségképpen esik egybe a valódi érettséggel, éppen ezért a fiatal felnőtt elkövetőknél szóba jöhetnek a fiatalkorúaknál alkalmazhatóhoz hasonló reagálási módok; a fiatalkorú elkövetők egyes csoportjai, így különösen az etnikai kisebbségekhez tartozók, a fiatal lányok és a csoportosan bűncselekményt elkövetők esetében pedig szükség lehet speciális intervenciók programokra.

Az Ajánlás első részében öt fejezet van. Ezek közül az elsőben meghatározások találhatók. Ezt követően négy fejezetben szerepel a már említett 25 pont. A továbbiakban részben fejezetként, részben fejezeteket együttesen tárgyalva ismertetem a hazai büntetőjogi kodifikáció szempontjából feltétlenül lényeges megállapításokat, javaslatokat, elvárásokat és az ezekhez fűzött kommentárokat. (A fejezetcímeknél zárójelben feltüntettem az Ajánlás angol nyelvű változata szerinti elnevezést.)

I. Meghatározások („Definitions”)

A fejezetben meghatározott három fogalom, zárójelben az angol elnevezésekkel: a, fiatalkorúak („*juveniles*”); b, bűncselekmény, illetve büntetendő, jogsértő cselekmény („*delinquency*”); c, fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer („*juvenile justice*”).

A „*fiatalkorú*” fogalma alá az Ajánlás szempontjából olyan személyek tartoznak, akik elérték a büntetőjogi felelősség alsó korhatárát, de nem érték el a nagykorúságot/felnőttkort. A definíció azonban kimondja azt is, hogy az Ajánlásban foglaltak kiterjeszthetők a közvetlenül az alsó korhatár alattiakra és a nagykorúságot nem sokkal meghaladókra. A vonatkozó kommentár rész ezzel kapcsolatban megállapítja, hogy a „fiatalkorú” inkább jogi, mint személyiségfejlődési kategória, éppen ezért az Európa Tanács tagállamaiban rendkívül változatos a büntetőjogi felelősség alsó korhatára, illetve a „fiatalkor” mint büntetőjogi kategória felső határa. Éppen ezért az Ajánlás gyakorlatilag kiterjeszti „személyi hatályát” a nagykorúak/felnőttkorúak közül a fiatal felnőttekre. Egyúttal az Ajánlásban foglaltak alkalmazhatók a büntetőjogi felelősség alsó korhatára alattiakra is, tekintettel arra, hogy számos országban jelentős gondot jelent a büntetőjogi felelősségre nem vonható, de büntetendő cselekményt elkövetett gyermekekkel szembeni fellépés.¹⁵

A „*bűncselekmény*” fogalma a büntetőjog hatálya alá tartozó cselekményeket jelenti. A definíció angol változata, a „*delinquency*” fogalma felöleli azonban a gyermek-és fiatalkorúak által elkövetett, bűncselekménynek nem minősülő antiszociális, illetve deviáns magatartásokat (pl. iskolakerülés, megengedett életkor alatti szeszes-ital fogyasztás) is, amelyek adott országban a közigazgatási jog vagy a magánjog hatálya alá tartoznak. A kommentár szerint a „*delinquency*” nem jogi kategória, tartal-

¹⁵ Az Ajánlás I. fejezetéhez fűzött kommentár.

ma szélesebb a bűncselekmény, bűnelkövetés fogalmánál. Az Ajánlás ugyanakkor alapvetően, de nem kizárólag a bűncselekményekre koncentrálnak.

A „fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer” kategóriája széles értelemben a fiatal korosztályok bűnözésével foglalkozó valamennyi intézmény gyűjtőneve. Így a rendszer részei a fiatalkorúak bírósága mellett a rendőrség, az ügyészség, a pártfogói szolgálat, a büntetés-végrehajtási intézmények. A rendszer szorosan együttműködik az olyan kapcsolódó intézményekkel, mint az egészségügyi, nevelési, szociális és jóléti szolgálatok, valamint nem kormányzati szervekkel, így az áldozatvédelmi- és tanúvédelmi szervezetekkel. A kommentár hangsúlyozza továbbá, hogy a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszert nem tekinthetjük független és más szervezetektől elkülönülő egységnek. Sokkal inkább a fiatalkorú bűnözéssel foglalkozó, egymással kölcsönhatásban lévő intézmények, beavatkozási módok egyikének, amelyek köré tartoznak például a gyermek- és fiatalkorú bűnözés kockázatával kapcsolatos megelőzési intézkedések. (Ennek a fogalomnak az Ajánlás szerinti tartalma az indoka annak, hogy a „juvenile justice system” magyar megfelelőjeként nem a „fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszere”, hanem a „fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer” megnevezés szerepel a tanulmányban.)

■ II. Erőteljesebb stratégiai megközelítés („A more strategic approach”)

A fejezet 5. pontja tartalmazza a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás kriminálpolitikai céljaival, megközelítésmódjával, kiemelt célcsoportjaival és az alkalmazott intervenciók eszközökkel kapcsolatos elvárásokat.

Az 1. pont szerint a „fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatásnak és a fiatalkorú bűnözés elleni küzdelemmel kapcsolatos intézkedéseknek elsődlegesen a következő célokra kell irányulniuk:

- megelőzni a bűnelkövetést és az ismételt bűnelkövetést;
- (re)szocializálni és (re)integrálni az elkövetőket; és
- megjeleníteni az áldozatok szükségleteit és érdekeit.”

Az Ajánlás 1. pontjához kapcsolódó kommentár megállapítja, hogy „Európában a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó büntető igazságszolgáltatásnak nincs közös víziója vagy filozófiája. Bizonyos országoknak túlnyomórészt ’jóléti’ alapú modelljük van, amely a fiatalkorú szükségletei köré épül, míg másoknak ’igazságszolgáltatási’ alapú a modelljük, amely a megtorlást és társadalom védelmét hangsúlyozza”.¹⁶ A kommentár rámutat arra, hogy bár ezek a modellek nincsenek közvetlen konfliktusban egymással, de párhuzamos létezésük bizonyos zavart eredményez. Így például felmerül a kérdés, hogy mi a fő célja a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatásnak: a fiatalkorú megbüntetése vagy segítése, és vajon ezek a célok

összeegyeztethetők? Az Ajánlás válasza erre az, hogy valójában a rendszernek egyaránt ki kell elégíteni a fiatalkorú elkövetők jóléti szükségleteit és a társadalom védelmi és megtorlási igényeit. Éppen ezért, hangsúlyozza kommentár, az 1. pontban kifejeződő három elv köré szervezhető a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás európai közös víziója. Ez a három elv pedig: a bűnelkövetés megelőzése, az elkövető reintegrációja és a jogsértés jóvátétele, kompenzálása. Ezekben az elvekben együttesen megjelenik a fiatalkorú elkövetők, az áldozatok és köz érdeke.¹⁷

A 2. pont kimondja, hogy a „fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszert egy a fiatalkorú bűnözés megelőzését szolgáló szélesebb, közösségi alapú stratégia alkotórészeként kell felfogni, ami figyelembe veszi a szélesebb családi, iskolai, lakóhelyi és kortárs csoportok összefüggéseket, amelyekben belül a bűnelkövetés előfordul.” A szakaszhoz kapcsolódó kommentár kiemeli, hogy a fiatalkorú bűnözés ellen nem lehet önmagában a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerrel fellépni. Az oksági kutatások ugyanis megerősítik azokat a véleményeket, hogy a fiatalkorú bűnözésre és egyéb deviáns magatartásokra leginkább a családok, iskolai környezet, a lakóhely és a kortárs csoportok gyakorolják a legerőteljesebb hatást. Ráadásul azok esetében, akik rendszeresen követnek el súlyos bűncselekményeket gyakran előfordulnak kapcsolódó egyéb devianciák: így például kábítószerrel visszaélés, iskolakerülés, otthonról elcsavargás. A bűncselekményekre és ezekre a devianciákra együttesen kell reagálni, ami feltételezi a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszere és a bűnelkövetés, valamint más deviáns magatartások szélesebb összefüggéseinek feltárására alkalmas helyi egyéb intézmények közötti együttműködést.¹⁸

A 3. pont a tagállamokat arra ösztönzi, hogy erőforrásait a súlyos bűncselekményeket, az erőszakos büntetteket és a rendszeresen bűncselekményeket elkövető fiatalkorúakra, továbbá a droggal és alkohollal összefüggő bűncselekményekre koncentrálják.

A 4. pont az eddigiektől megfelelőbb és hatékonyabb intézkedéseket sürget az etnikai kisebbségekhez tartozó és a csoportosan bűncselekményt elkövető fiatalkorúak, a fiatal lányok, valamint a büntetőjogi felelősség alsó korhatára alatt lévők bűnelkövetésének és ismételt bűnelkövetésének a megelőzésére.

Az 5. pont szerint a „fiatalkorú bűnelkövetőkre irányuló beavatkozásoknak, amennyire csak lehetséges, arra vonatkozó tudományos bizonyítékokon kell alapulni, hogy a beavatkozások közül mi eredményes, kiknek a tekintetében és milyen körülmények között.” A pontra vonatkozó kommentár tévesnek minősíti a „semmi nem működik, semmi nem eredményes” („nothing

¹⁷ Lásd: im. 12.p.

¹⁸ Lásd: im. 13. p.

¹⁹ A doktrína „névadó” tanulmánya és az álláspont első kifejtése Robert Martinson nevéhez fűződik. Martinson és munkatársai mintegy 400, a rehabilitációs büntetési filozófián alapuló észak-amerikai kezelési programot vizsgáltak meg. Következtetésük lényege: a programok közül alig volt olyan program, amely esetében a rehabilitációs hatás érvényesült volna és visszatartotta volna az elkövetőt az újabb bűnelkövetéstől. Lásd: Martinson, R.: What Works? Questions and Answers about Prison Reform. Public Interest 1974/Spring, 25. p.

¹⁶ Az Ajánlás és kommentárjának a 7. sz. lábjegyzetben feltüntetett honlapról letöltött angol nyelvű változatának 12. oldala. A továbbiakban: im.

works”) doktrínát, amely uralkodó álláspont volt az elméleti szakemberek körében az 1970-es években.¹⁹

A hivatkozott álláspont befolyásolta a fiatalok bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás európai fejlődését, különösen az „elterelés” előtérbe helyezésével. Az 1990-es évektől kezdődően azonban bizonyos kutatási eredmények cáfolták az idézett doktrínát. Az eredmények azt jelezték, hogy vannak hatékony beavatkozási módok. A kommentár szerint a kutatási eredmények alapján hatékony intervenciók a következők:

- a bűnelkövetést okozó vagy ahhoz közvetlenül hozzájáruló, illetve az ismételt bűnelkövetés kockázatát jelentő kriminogén tényezőkre (pl.: antiszociális attitűdök, kábítószer-élvezet, az ismeretek alacsony szintje, iskolai kudarc, szülői elhanyagolás) irányuló beavatkozás;
- a bűnisméltés kockázata és az intervenció jellege, intenzitása és időtartama közötti szoros kapcsolatot biztosító beavatkozás;
- az intervenció során olyan szakemberek alkalmazása, akiknek oktatási módszere, hozzáállása leginkább igazodik az elkövető tanulási módszeréhez (pl. strukturált, az elkövető bevonására, közreműködésére épülő, nem pedig strukturálatlan, didaktikus stílus), valamint az elkövető szükségleteihez és képességeihez igazodó oktatási anyagok alkalmazása;
- a közösségi alapú és az elkövető lakóhelyi környezetéhez kapcsolódó, nem pedig intézményi elhelyezést jelentő beavatkozás;
- a kognitív magatartás alakítás módszerei (pl.: a társadalmi életben való jártasság növelését szolgáló tréning, indulatkezelés, probléma-megoldó technikák).²⁰

A kommentár utal arra, hogy az említett kutatási eredmények elsősorban Észak-Amerikából és a súlyos bűncselekményeket elkövető és a bűnisméltó fiatalokkal kapcsolatos beavatkozási módszerekre vonatkoznak. Hozzáteszi azonban, hogy több európai kutatás is igazolta az ismertetett módszerek eredményességét. A dokumentum szorgalmazza továbbá a bizonyítottan hatékony intervenciók alkalmazását a csekély súlyú bűncselekményt elkövető és az első büntényes fiatalok esetében is. Velük kapcsolatban ugyanis még mindig uralkodó felfogás, hogy az „elterelés” a legmegfelelőbb beavatkozás. A kommentár a bizonyítékon alapuló politika és gyakorlat („evidence-based policy and practice”) jelenlegi fejlődési tendenciájának támogatása érdekében internet alapú „tudásbank” létrehozása mellett érvel. A tudásbank tartalmazná, hogy melyek a bizonyítottan hatékony és a bizonyítottan nem működő beavatkozási módok. Ily módon fejleszteni lehetne a szakmapolitikai döntéshozók és a gyakorlati szakemberek munkáját, egyúttal visszaszorítható lenne, hogy a bizonyítottan hatástalan intervenciók eszközöket, módszereket azon az alapon alkalmazzák továbbra is, hogy „ezt mindig így csináltuk.”²¹ Az 5. szakaszhoz kapcsolódó kommentár végül közli az oktatás, a szociális munka és a büntető igazságszolgáltatás területén meglévő intervenciók eszközökre vonatkozó értékelő vizsgálatok eredményeit tartalmazó, a *Campbell Crime and Justice Group* honlap címét (www.campbellcollaboration.org).

²⁰ *Im.*: 15. p.

²¹ *Im.*: 15. p.

A 6. szakasz arra hívja fel a tagállamok hatóságait, hogy a diszkrimináció megelőzése érdekében készítsenek mérleget az etnikai kisebbségekhez tartozó fiatalokúakra vonatkozó új politikák és gyakorlatok lehetséges következményeiről. A szakasz kommentárja szerint a diszkrimináció kockázata úgy csökkenthető, ha az új politikák kidolgozása során figyelembe veszik az etnikai kisebbségek sajátosságait, valamint, hogy garanciákat létesítenek, amelyek biztosítják, hogy a reformok nem diszkriminálják az érintett kisebbség tagjait.²²

■ III. Új reagálási módok („New responses”)

Az Ajánlásnak ebben a fejezetében 14 pont van (7-20-ig).

Ezek közül a hazai büntetőjogi kodifikáció szempontjából megfontolandó „új reagálási módot” tartalmazó pontokra térek ki.

A 8. pont szerint „a tagállamoknak a súlyos, erőszakos és ismétlődő fiatalkori bűnelkövetésre új és hatékonyabb – de az arányosság követelményének megfelelő – alternatív szankciók és intézkedések szélesebb spektrumát kell kidolgozni. Ezeknek egyaránt kell irányulni a bűnelkövető magatartásra és az elkövető szükségleteire. A szankciók és intézkedések végrehajtásába be kell vonni az elkövető szüleit és egyéb törvényes képviselőt (amennyiben ez nem tekinthető kontraproduktívna) és ott ahol ez lehetséges és megfelelő, elő kell írni a mediációt, kárhelyreállítást és az áldozatnak való jóvátételt.”

A kommentár rámutat arra, hogy a súlyosabb bűncselekményeket elkövető fiatalokúak esetében is biztosítani kell a szabadságvesztésen és pénzbüntetésen túli alternatív szankcióformákat. Az európai országok gyakorlatából példaként említi a Hollandiában nemrégiben bevezetett „feladat-meghatározó ítéleteket” („task sentences”). Ezek a munka és képzési kötelezettséget előíró szankciók alkotják az ítéletek több mint felét. Az újfajta szankció nem csupán a bűncselekmény jellegére és súlyosságára, valamint a fiatalokú előéletére és az enyhítő körülményekre reflektál, hanem célba veszi a bűncselekmény okait és olyan intézkedéseket is tartalmaz, amelyek révén valószínűsíthetően megelőzhető újabb bűnelkövetés. A kommentár megemlíti egyéb formáit is az alternatív szankcióknak. Így például a közösségen belüli intenzív felügyeleti és támogató programokat, mint a próbára bocsátás új típusait, kárhelyreállítást, mediációt, jóvátételt, a kezelésre kötelezéseket (kábitószer-élvező, alkoholfogyasztó és szerencsejátékot űző fiatalokúak esetében), valamint a szabadságkorlátozás olyan eseteit, mint az esti, éjszakai órákra vonatkozó kijárási tilalom és az elektronikus felügyelet. A kutatások azt jelzik, hogy bizonyos itt említett programok alkalmazása jelentős mértékben csökkenti az érintettek körében a bűnisméltést.²³

A 9. pont alapvetően azt rögzíti, hogy a büntetőjogi felelőségnek jobban kell igazodni az elkövető életkorához és érettségéhez, valamint jobban összhangban kell lenni az elkövető fejlettségével. A vonatkozó kommentár rész az elkövetett cselekmény miatti felelőség jellege és mértéke, valamint az „elkövető” életkora és fejlettsége közötti kapcsolatot és ennek kívánatos tartalmát részletezi. Ennek keretében a kommentár, mintegy ál-

²² *Im.*: 15. p.

²³ *Lásd: im.* 16.p.

talános szabályként megállapítja, hogy a csekélyebb belátási képességgel rendelkező kisebb gyermekek büntetendő cselekményeire a megfelelő válasz elsősorban a jóléti intézkedés. „őket elsősorban gyermeknek kell tekinteni és csak másodsorban bűnelkövetőknek.”²⁴ Az idősebb gyermekek azonban már meg tudják különböztetni a jót a rossztól, képesek felmérni magatartásuk másokra gyakorolt hatását, képesek az önuralomra. Bűnelkövetésük esetén ez a növekvő belátási képesség és így felelőségre vonhatóságuk alapot teremt jóléti intézkedések helyett fokozódóan szigorodó büntetőjogi szankciók alkalmazására. Ugyanakkor hangsúlyozza a kommentár, az életkor önmagában egy nyers, durva és gyakran nem megfelelő mutatója a fiatal bűnelkövető érettségének, és ezáltal felelőségének megállapítására. Éppen ezért azt tartaná ideálisnak a dokumentum, ha a fiatalok bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás keretében az érettség fokáról és ezáltal a felelőség megállapításáról minden egyes fiatalok esetében egyéni értékelés alapján szülné döntés.²⁵

Összhangban a 9. pont vázolt megközelítésével, a 11. pont szorgalmazza a fiatalokra vonatkozó bánásmód és beavatkozási lehetőségek alkalmazását a 21. éven aluli fiatal felnőttekre, amennyiben a „bíró úgy ítéli meg, hogy nem olyan érettek és nem rendelkeznek azzal a felelőséggel cselekményeikért, mint a teljesen érett felnőttek.”

A kommentár a 11. pontban foglaltak indokaként elsősorban a fiatalok életkörülményeiben az utóbbi tizenöt évben bekövetkezett drámai változásokat említi. Ezek lényege: a demográfiai helyzet, a lakáshoz jutási lehetőségek és a munkaerőpiac változásai következtében a felnőttkorba való átmenet időszaka jelentősen meghosszabbodott. Egyre kevesebb fiatal fejezi be tanulmányait 16 éves korára, kezd el dolgozni és költözik el otthonról. Az önállósodás első lépései kitolódnak a húszas éveik elejére vagy közepére. Ennek következtében függetlenségükről nem lehet beszélni, a fiatalok – állapítja meg a kommentár – egy relatíve hosszabb időszakig „félíg függőségben lévő”. Ráadásul az érett felnőttiséghez vezető út is bonyolultabb, kockázatosabb, mint a korábban volt. Ebből fakadóan ma jóval több a pszichoszociális problémákkal rendelkező (pl. hajléktalan, kábítószer-élvező, alkoholisták) fiatalok, mint 20 évvel korábban nagyon sokan később nőnek ki a bűnözésből, mint ezt tették volna 20 vagy 30 évvel ezelőtt. Megfosztva a függetlenség eléréséhez és a teljes, érett felnőttiséghez szükséges eszközöktől a fiatalok többsége hosszabb ideig éretlen marad, és úgy viselkednek, mint a fiatalok. Fejlődésben lévő személyiségek éppen ezért „inkább úgy kell bánni velük, mint a fiatalokkal, nem pedig mint a felnőttekkel”. A vázolt fejlemények és sajátosságok miatt a fiatalok büntetőjogi felelősége mértékének megállapítása szempontjából egy rugalmasabb és egyéni sajátosságaikhoz igazodó megközelítést tart indokoltnak a dokumentum.²⁶ Ezzel kapcsolatban a kommentár megemlíti, hogy vannak az Európa Tanácsnak olyan tagáll-

mai (pl. Németország, Ausztria, Hollandia, Spanyolország, Portugália, Szlovénia, Horvátország és Litvánia), amelyekben ez a rugalmas megközelítés már létezik. Így például Németországban és Horvátországban a fiatalokra vonatkozó rendelkezéseket alkalmazzák abban az esetben, ha az erkölcsi és mentális fejlettsége a fiatal felnőtt elkövetőnek ugyanolyan, mint egy fiataloknak, vagy ha a bűnelkövetése tipikus példája egy fiatalok helytelen viselkedésének.²⁷

A 12. pont a fiatalok elkövetők munkavállalásának megkönnyítése érdekében arra szólítja fel a tagállamokat, hogy biztosítsák a fiatalok számára, hogy az elhelyezkedés során ne kelljen számot adniuk korábbi bűnelkövetésükről, a büntetőnyilvántartásban szereplő adataikról, hacsak a betöltendő állás jellege mást nem kíván.

A III. fejezet nem részletezett pontjai közül a 7. a formális, teljes büntetőeljárás alternatíváira vonatkozik, a 9. a szülők gyermekeik bűnelkövetésével kapcsolatos felelőségét érinti, a 13. a jövőbeni, ismételt bűnelkövetés kockázatának előre jelezhetőségével, a 14-17. pontok büntetőeljárás-jogi kérdésekkel foglalkoznak, a 19. és 20. pontok pedig a szabadságvesztéssel járó szankciók végrehajtásának reintegrációt szolgáló követelményeit tartalmazzák.

■ IV. Alkalmazások („Implementation”), V. Garanciák („Rights and safeguards”), VI. Megfigyelés, értékelés, propagálás („Monitoring, evaluation and dissemination”)

A IV., V. és VI. fejezetben szerepel az Ajánlás további öt pontja. Közülük a 21., a 22. és a 25. pontok és a kapcsolódó kommentár lényegét ismertetem

A 21. pont arra hívja fel a tagállamokat, hogy a fiatalok bűnözésére adott válaszuk megtervezett, koordinált legyen és a helyi intézmények, mint a rendőrség, pártfogói hálózat, ifjúsági és szociális szolgálatok, bíróság, ügyészség, oktatási intézmények, munkaügyi szervek, egészségügyi és lakásügyi hatóságok együttműködése révén valósuljon meg. A kommentár szerint erre azért van szükség, mert a fiatalok bűnelkövetőknél, elsősorban a bűnismétlők körében és a súlyos bűncselekményt elkövetőknél gyakran előfordul a különböző devianciák, illetve beilleszkedési nehézségek halmozódása. Ezekre a jelenségekre, amelyek bűnelkövetések okait is jelentik egyúttal, önmagukban a büntető igazságszolgáltatási szervek nem tudnak megfelelő, hatékony választ adni.²⁸

A 22. pont arra kötelezi a tagállamokat, hogy a fiatalok bűnözésére való reagálás területén bevezetett új intézkedések, a fiatalokkal szemben alkalmazható új szankciók és eljárási formák esetén is kötelesek biztosítani, illetve betartani a vonatkozó nemzetközi dokumentumokban szereplő emberi jogokat, illetve garanciákat. Ugyanakkor a kommentár jelzi, hogy az újfajta reagálási módok alkalmazása és végrehajtása garanciális szempontból olyan kihívást jelent, hogy indokolt kidolgozni az

²⁴ *Im.* 17.p.

²⁵ *Lásd: im.* 17.p.

²⁶ *Im.* 18.p.

²⁷ *Lásd: im.* 19.p.

²⁸ *Lásd: im.* 24.p.

²⁹ *Im.* 5.p. és 24-25. pp.

Európa Tanács keretében a közösségi szankciók és egyéb intézkedések, valamint a börtönszabályok fiatalokra vonatkozó európai szabályait.²⁹

A Ajánlás utolsó, 25. pontja lényegesnek tartja a közvélemény fiatalkori bűnözésről, az alkalmazott beavatkozásokról és hatékonyságukról való reális tájékoztatását. Ezzel kapcsolatban a kommentár többek között megemlíti, hogy az egyes országokban a fiatalokkal szemben kiszabott végrehajtandó szabadságvesztés gyakorisága összefügg a lakosság „büntetéspártiságának” mértékével. Ritkábban alkalmazzák ugyanis a végrehajtandó szabadságvesztést fiatalokkal szemben azokban az országokban, amelyekben kevésbé „büntetéspárti” a közvélemény, mint amelyekben a közvélemény a szigorú büntetések híve. Az erre vonatkozó kutatási eredmények azt mutatják, hogy akkor kevésbé „büntetéspárti” egy ország lakossága a fiatalkori bűnelkövetők esetében, ha a közvélemény részletes információkat kap a fiatalkori bűnözés okairól, a fiatalkori bűnelkövetők életkörülményeiről és cselekményeiről.³⁰

3. KÖVETKEZTETÉSEK

A büntetőjogi kodifikáció során a fiatal korosztályok büntetőjogi felelősségével és a korosztály bűnözésére adandó állami reagálással kapcsolatos kriminálpolitikai döntés meghozatalakor indokoltnak tartom az ismertetett Ajánlás figyelembe vételét, sőt szemléletének érvényesítését. A tanulmány bevezetéséig röviden összegzem álláspontom érveit

Elsőként utalok arra, hogy *jogforrási szempontból* nem mellőzhetőek az Európa Tanács büntetőjogi tárgyú dokumentumai adott kérdésre vonatkozó kriminálpolitikai döntés során.

Az ajánlások jogforrási szempontú megítélése kapcsán irányadónak tekintem *Wiener A. Imre* álláspontját, aki szerint a büntetőjog „nem a büntetőjogszabályok összessége”³¹.

Idézett tanulmányában a szerző a büntetőjogot a jogi normák összességével azonosítja. Ezek a normák *Wiener A. Imre* nyomán: a) a belső büntető törvények b) a bíró alkotta jog, c) a nemzetközi jog által elfogadott emberi jogok d) az ENSZ, az Európa Tanács és az Európai Unió büntetőjogot érintő ajánlásai és e) a nemzetközi és a hazai bírói gyakorlat értelmezései.³²

Az Európa Tanács büntetőjogi tárgyú ajánlásai tehát jogforrások.

Figyelembe vételüket azonban nemcsak „formai”, hanem *tartalmi szempontok* is indokolják. Ezzel kapcsolatban *Bárd Károly* a következőket írja: „ az Európa Tanács a hagyományos kormányközi kooperáció eszközeivel működik. Így nincs saját, a tagállamoktól elkülönülő jogalkotó testülete és nincs saját büntetőjoga. Igaz a szervezet által elfogadott konvenciók és ajánlások azt tükrözik, ami a tagállamokban többé-kevésbé elfogadott, ilyen értelemben tehát felfoghatók az európai büntetőpolitika sommázatának.”³³

³⁰ Lásd. *im.* 26.p.

³¹ *Wiener A. I.: Büntetőjogunk az ezredfordulón. Acta Facultatis Politico-iuridicae Universitatis Budapestinensis. XL. 2003, 37.p.*

³² *Wiener A. I.:im.* 51.p.

³³ *Bárd K.: Az európai emberi jogi egyezmény szerepe az „európai” büntetőjog alakításában. Büntetőjogi Kodifikáció 2003/3, 3.p.*

Kétségtelen tény viszont, hogy „a Miniszteri Bizottság által elfogadott ajánlások a „puha jog” részét képezik és bár az Európa Tanács igyekszik ezek végrehajtását valamiképp ellenőrizni és kikényszeríteni, mégis inkább arra szolgálnak, hogy érványgot szolgáltatassanak valamely nemzeti (belső) politikai erőnek ahhoz, hogy büntetőpolitikai elképzeléseit keresztülvigye.”³⁴ Ettől több azonban ma már hazánkban az Európai Tanács ajánlásainak szerepe és jelentősége. Éppen *Bárd Károly* említi ugyanis idézett írása lábjegyzetében, hogy „találunk példát arra, hogy az Alkotmánybíróság az európai „puha jogot” is segítségül hívja, amikor valamely belső jogi rendelkezés alkotmányosságát vizsgálja” és a konkrét ajánlás kapcsán a testület kimondta, hogy „ugyan nem kötelező, de irányt mutat”.³⁵

Úgy érzem, az ismertetett Ajánlás szintén irányt mutat, azaz tartalmilag sem mellőzhető a büntetőjogi kodifikáció folyamatában.

Véleményem szerint különösképpen a következő tartalmi jegeit indokolt figyelembe venni:

- A fiatalkori bűnözésre irányuló állami reagálás, illetve kriminálpolitika nem merülhet ki a büntetőjogi eszközök igénybevételeiben.
- Biztosítani kell a fiatalkori bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer intézményei és a fiatal korosztályok devianciáival foglalkozó gyermekjóléti, gyermekvédelmi, egyéb szociális és oktatási intézmények közötti együttműködést.
- A fiatalkorúak büntetőjogának „mássága” nem jelentheti csupán az általánostól enyhébb szankciók alkalmazásának biztosítását, azaz nem pusztán büntetés kiszabási kérdés a fiatalkorúakkal szembeni „más elbánás”.
- Biztosítani kell nemcsak a bűncselekmény súlyához, hanem az elkövető értelmi, erkölcsi fejlettségének színvonalához igazodó differenciált büntetőjogi reakcióformákat is.
- A fiatalkorúakra vonatkozó reakcióformák egy részét szükséges kiterjeszteni a fiatal felnőtt elkövetőkre.
- A megelőzés és a fiatalkorú érdekei, szükségletei csak a büntetőjogi garanciák keretei között érvényesülhetnek.

Az előzőek alapján talán nem túlzást azt állítani, hogy az Európa Tanács R (2003) 20. számú Ajánlása hazánkban felfogható úgyis mint az 1908. évi Büntető Novellával és az 1913. évi VII. tc-el megvalósult fiatalkori bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási modell korszerűsített változatának bevezetése melletti érv.

*Lévay Miklós*³⁶

³⁴ *Bárd K. im.* 3.p.

³⁵ A hivatkozott AB döntés: 67/1995. (XII.7.) AB határozat, az ET dokumentum pedig az *büntetőeljárási egyszerűsítéséről* szóló R (87) 18. sz. ajánlás. *Bárd K.:im.* 3.p.

³⁶ *Tanszékvezető egyetemi tanár, ELTE ÁJK Kriminológiai Tanszék; intézetigazgató egyetemi tanár, Miskolci Egyetem ÁJK Bűnügyi Tudományok Intézete*

Nehezített életkezdés

■ KI TÁMOGAT EGY FRISSEN SZABADULT, KORÁBBAN GYERMEKVÉDELMI GONDOSKODÁSBAN ÉLŐ FIATAL FELNŐTTET?

Egy vizsgálat szerint a fiatal, 17-18 év közötti elítéltek 90%-a már fogyasztott, sőt rendszeresen fogyasztott alkoholt, gyógyszert, s többségük az intézetben is rendszeresen dohányzik. 63%-uk kipróbált már lágy és kemény drogokat, sokan a drogok fogyasztását 12-15 évesen kezdték. Mentálhigiénés állapotukra jellemző, hogy serdülő korukban többüknek volt komoly magatartászavara, öngyilkossági kísérlete, egyharmadukat pedig már kezelték pszichiátriai osztályon.

Novák Máriával, a vizsgálatot végző Életkezdési Alapítvány elnökével Kibicher Orsolya beszélgetett.

Meséljen egy kicsit az Alapítványról. Mikor jött létre és mi adta az ötletet?

– Tizenöt évvel ezelőtt, 1990-ben alapítottuk. Előzménye, hogy a 80-as évek közepén végeztem egy utánkövetéses, országos, reprezentatív kutatást nagykorú, állami gondozott gyerekek körében. Kíváncsi voltam a társadalmi beilleszkedésükkel járó problémákra. A vizsgálat lezárult, a tanulmány elkészült, de nem keltette fel a szakma érdeklődését, pedig kiderült belőle, hogy a börtönökben, javítóintézetekben elég sok volt állami gondozott található. Ekkor határoztam el, hogy létrehozok egy olyan alapítványt, amely a börtönből szabadult állami gondozottakkal foglalkozik, és egyik célja minden évben egyszer, meghatározott összeggel támogatni egy frissen szabadult, korábban gyermekvédelmi gondoskodásban élő fiatal felnőttet. Kapjon egy lehetőséget, fogózkodót, amibe ha akar, megkapaszkodhat. A pénzhez jutás feltétele, hogy az illető ne legyen visszaeső, rossz magaviseletű, és legyen valamilyen elképzelése a szabadulás utáni életéről, munkájáról.

Sajnos évről évre egyre nehezebben tudjuk kigazdálkodni a pénzt, ugyanis az emberek többsége – beleértve az esetleges szponzorokat is –, nem szívesen támogat börtönviselt fiatal felnőtteket. Főként nem olyanokat, akik a börtön előtt állami gondozottak voltak. Azt mondják, kutyaéből nem lesz szalonna. Én viszont azt gondolom, hogy ezek a fiatalok ugyan úgy megérdemelnék még egy esélyt a társadalomtól, mint bárki más. Gyakorlatilag pályázatokból tartjuk fenn magunkat. Pályázati pénzből végzünk különböző kutatásokat is. Nemrég fejeztünk be egy átfogó kutatást a börtönben élő fiatalok

drogfogyasztási szokásaival kapcsolatban.

Beszélne bővebben erről a vizsgálatról?

Ezzel a társadalomtudományos vizsgálattal akartunk hiteles képet kapni azokról a többszörösen hátrányos helyzetű, állami gondozott, roma, bűnöző, drogozó fiatalokról, akik az ehhez hasonló vizsgálatokból általában kimaradnak, s akikről speciális helyzetük miatt igen keveset tudunk. Pedig talán nekik lenne legnagyobb szükségük részt venni olyan programokban, amelyek egészséges életmódról, drogmegelőzésről szólnak.

Hogyan választottak mintát?

A vizsgálat előtt mélyinterjúk beszélgetéseket folytattunk négy speciális inté-

zetben – Aszód, Tököl, Rákospalota és Szőlő utca – a nevelőkkel, és az ott tartózkodó fiatalokkal. Mind a négy intézményben 14-24 év közötti fiatalok vannak, köztük sok állami gondozott és roma származású. Életkoruktól függően vannak javító-nevelőintézetben, előzetes letartóztatottak részére fenntartott intézetben vagy fiatalkorúak börtönében. A mélyinterjúk alapján készítettük el a kérdőíveket, amit úgy állítottunk össze, hogy a fiatalok maguk kitölthessék. A kérdőívek mellé egy rajzos, pszichológiai tesztlapot is elhelyeztünk, amely szintén önkitöltős, és a drogokról, jövőjükéről, elképzeléseikről kért információkat.

A vizsgálathoz kiválasztott négy intézetben előbb próbakérdéseket végeztünk, majd a kapott információk alapján javítottunk a kérdőív kérdésein.

Tervünk szerint mind a négy intézetben elvégeztük volna a teljes körű felmérést, ami több mint ötszáz kérdőív kitöltését jelenti, de ilyen felmérésre végül csak Tökölön, Rákospalotán és a Szőlő utcában volt lehetőségünk. /Aszódon harminc százalékos mintával kellett beérnünk/. Így az összes megkérdezett fiatal elítélt száma 313 volt, ebből 26 lány. Azt gondolom, hogy ez az arány is elegendő a tényleges réteg reprezentativitáshoz.

Mi mindenre kérdeztek rá a kérdőívben?

Elsősorban az életkörülményeikre, életmódjukra, bűncselekményeikre, azok indítékaira, valamint kábítószer és drogfogyasztási szokásaikra. De rákérdeztünk mentálhigiénés állapotukra és egyéb szokásaikra is. Céljaink között szerepelt továbbá feltérképezni a szabadulásuk utáni elképzeléseiket, életlehetőségeiket, valamint kíváncsiak voltunk kábítószer és drog nélkül elképzelt, majdani életükre is. Megkérdeztük magukat hová, melyik etnikumhoz sorolják, mennyien tartják magukat hátrányos helyzetűnek. Véleményem szerint az erre a kérdésre adott vá-

lasz azért nagyon fontos, mert egyrészt a cigányokról kevés az információnk, másrészt nincsenek adataink kábítószer, illetve drogfogyasztási szokásaikról.

Az egyes helyszíneken a kérdőívek kitöltését kis csoportokban, több hétig végeztük. Nem volt lehetőség az önkitöltésre, mert menet közben derült ki, hogy többségük funkcionális analfabéta, vagy teljesen az, sem írni, sem olvasni nem tud. Ennél is nagyobb gondot jelentett, hogy hallás után sem voltak képesek értelmezni, megérteni az egyszerű szöveget. Éppen ezért velük egyénileg, több órán át, közösen töltöttük ki a kérdőíveket. Minden esetben névtelenül, önkéntes alapon: aki nem akart részt venni benne, az elhagyhatta a helyiséget. Azokat, akik tudtak és hajlandók voltak írni, megkértük egy név nélküli önéletrajz elkészítésére, melyet mellékletként alkalmaztunk, és a kérdőívek feldolgozásánál többnyire kontroll céljából használtuk fel.

Milyen eredményeket kaptak?

Az egyik legmeglepőbb, hogy noha a felmérésre került fiatalok átlagéletkora rendkívül alacsony, 17,7 év, az általuk el-

követett bűncselekmények típusa és az elkövetés indítéka alapján a legsúlyosabb kategóriákba tartoztak. Alapvetően három nagy csoportba sorolhatók: erőszakmentesek, erőszakosak, életellenesek. A megkérdezettek 70%-a erőszakos bűncselekmény miatt van javító-nevelőintézetben vagy előzetes letartóztatásban. Többségük pénzszerzés céljából követte el a bűncselekményt, de közel 16%-uk kábítószer, drog megszerzése céljából.

Természetesen összefüggésbe hoztuk a bűncselekmények elkövetését az iskolai végzettséggel, az intellektuális képességekkel is. A kérdezettek iskolai végzettsége az országos átlag alatt van, többségük, mint már említettem, funkcionálisan illetve ténylegesen analfabéta. Hiába mondja 44%-uk, hogy elvégezte az általános iskola hetedik vagy nyolcadik osztályát, ha többségük a javító-nevelőintézetben vagy az előzetes letartóztatásban jár iskolába. Jó ez a lehetőség, habár az itteni oktatás meg sem közelíti a kinti, tényleges iskolai oktatás színvonalát. Különösen igaz ez a hetedik, nyolcadik osztályba járók esetében. Sokan még itt sem tudják befejezni az általános iskolát, mert időközben más intézetbe kerülnek, vagy

megszületik az ítélet, esetleg szabadulnak. Sajnos az intézetekben megszerzett tudás nagyon kevés. Bizonyoság erre, hogy évről évre csökken azok száma, akiket az intézetben indított szakmai tanfolyamokra be lehetne iskoláztatni.

Milyen lehetőségeik vannak ezeknek a fiataloknak az intézeten kívül?

Véleményem szerint nagy probléma, hogy az intézetben is kevés a munkalehetőség. Igyekeznek az intézetek szépítésébe, az épületek rendben tartásába bevonni a fiatalokat. Ez azonban nem elegendő ahhoz, hogy majdani, kinti – intézeten kívüli – életük folytatásában segítségükre legyen. Ezeknek a fiataloknak az elhelyezkedése rettenetesen nehéz. Megbélyegezetten, többszörösen hátrányos helyzetből, szakmai ismeretek nélkül kell újrakezdniük az életet. Igaz, hogy a bűncselekmények elkövetése előtt a felmérésben részt vett fiatalok 40%-a még tanuló volt, de az intézetből kikerülve nem biztos, hogy ott tudja majd folytatni a tanulmányait, ahol abbahagyta. Azon kevés fiatal, aki bekerülése előtt alkalmi, segéd- vagy napszámos munkát végezett, az intézetből kikerülve nem biztos, hogy újra talál ilyen munkát, hiszen nagy a velük szembeni előítélet.

Bizonyára vizsgálták a fiatalok és családjaik szociális helyzetét is. Milyen eredményre jutottak?

– Többségük vidéki városból, faluról, tanyáról került be. Csaknem egyharmaduk a fővárosból, illetve megyei jogú városból. A nagycsaládosok – ahol 9 fő együttélése sem ritka – átlagban 2-3 helyiségből álló házban éltek, és legalább egy családtagnak volt valamilyen munkája. Néhány családban – számuk elenyészően kevés – volt vállalkozása valakinek, amelyben a fiatal dolgozott, mielőtt intézetbe került. A nők nagyobb része a családban, GYES-en volt, s a családok nagy részének ez jelentett némi anyagi segítséget. Viszont feltűnő, hogy ezeknek a családoknak a többsége rendelkezik az alapvető tartós fogyasztási cikkekkel: autója több családnak van, de akadt számítógéppel rendelkező család is.

Kimutatható volt-e valamilyen összefüggés a bűncselekmények elkövetése és a drogfogyasztás között?

A mai általános hazai állapotoknál is rosszabb eredményre jutottunk. Kiderült, a 17-18 év közöttiek 90%-a már fogyasztott, sőt rendszeresen fogyasztott alkoholt,

gyógyszert, s többségük az intézetben is rendszeresen dohányzik. A lány és kemény drogokat is kipróbálta 63%-uk, közülük nem kevesen vannak túl egy-két kezeléssel, elvonással. Sokan a drogok fogyasztását már 12-15 évesen, esetenként ennél korábban kezdték. A legtöbb drogfogyasztó egyben kábítószer fogyasztó is. Legtöbbször a baráti, haveri társaságban, diszkóban éltek vele először. Legmegdöbbentőbb, hogy a mintába kerültek 27%-a a családon belül próbálta ki először a drogot, többnyire a testvérétől kapta.

Mentálhigiénés állapotukra jellemző, hogy serdülő korukban többüknek volt komoly magatartászavara, öngyilkossági kísérlete, egyharmadukat pedig már kezelték pszichiátriai osztályon.

Ezek az eredmények, a bent lévő helyzet, személyiségállapota is megerősítettek abban, hogy – más civil szervezetek mellett is – nélkülözhetetlen alapítványunk, amely a börtönből szabadult állami gondozottakat segíti. Többféle, és intenzív támogatás, a lehetőségeik tágítása a feladatunk, fogódzók, irányok mutatásával.

Na ne már!

■ A „TŰZ-HELY” SOROZAT KÖNYVEINEK KRITIKÁJA

Feministának vallom magam. Kelet-európai feministának. Sajátos vállfaja ez a születéstől fogva törvény előtti egyenlőséggel, alkotmányos és államigazgatási intézményrendszerrel is garantált esélykiegyenlítéssel könnyített – vagy megnehezített – gender tudatos női létezésnek. A szocialista feminizmusnak köszönhetően már anyám is szabadon elmehetett dolgozni. Nem vonzották a végtelen mezők, így traktoros sem lett belőle, szülni viszont tudott két gyereket, és ez szerencsére egybeesett a gazdasági konjunktúrával, úgyhogy némi állami támogatás mellett a tervhivatal kiszavazta őt az aktív (és alacsonyan kvalifikált) munkaerők piacáról és főállású anyává tette.

A magyar nők valamennyien feministák, akik végigmentek / végigmennek a feminizmus valamennyi stációján. Jelenleg éppen a posztmodern feminizmust éljük (fekete dobozban fekete feminista), mindenki sejti, hogy mit takar a női létezés, mégsem tudjuk szétválasztani az elemeket: harcos radikalizmus, neokonzervatív nőiség, öntudatos önmegvalósítás? Ez a fajta dichotómia, a hagyományos szerepek és elvek, illetve a „modern nő” együttélése a mai magyar feminista mozgalmaknak nem inge. Nem is veszik magukra, talán el is égetik a Miss Hungary választás előestéjén, sajnos azonban ahelyett, hogy új definíciókat és ideológiát teremtenének saját maguk számára, szolgáltsággal adaptálják a 10-15 évvel ezelőtti amerikai irodalmat. Ez többek között azért veszélyes, mert a történelmi, társadalmi kontextusából kiragadott művek általában mást jelentenek, másként csengenek ma Magyarországon, mint a nyolcvanas évek végének, kilencvenes évek elejének ellen-feminizmusától meggyötört Amerikájában. Mást jelent a magánszféra annak a budapesti asszonynak, aki úgy szocializálódott, hogy az állam patriarchátusától szenvedett legjobban, mint annak a New York-i nőnek, aki elsősorban apjával, férjével szemben akart önállósodni. Mások az érintkezési pontok az állam és az egyén között. Nem kívánám védelmembe venni például a mindenkori kormányzat tehetetlenségét a családon belüli erőszakkal szembeni küzdelemben, de gyanítom, hogy a jogalkotói impotencia (a magyar legiszláció tagadhatatlanul maskulin) hátterében az állami szerepvállalás körüli zavar is felismerhető. Akkor most mennyire szabad, lehet beavatkozni az állampolgár magánéletébe, korlátozni a tulajdonhoz való jogát, mozgásszabadságát, kapcsolattartási jogosítványait? Hogyan valósítható meg a gyakorlatban az állam védelmi kötelezettsége az olyan alkotmányos alapjogok biztosítására, mint az élethez, emberi méltósághoz való jog, amelyet a családon belüli erőszak vagy a nők hátrányos megkülönböztetése kétségkívül megsért? Ezt a tematikus vonalat, a politikai (katonai) hatalom és a családon belüli erőszak közötti érintkezési pontokat és maskulin, feminin áldozattá válás közötti hasonlóságot járja körül a „Tűz-hely” sorozat első könyve, *Judith Herman Trauma és Gyógyulása*. Ami azért is jó választás, mert a politikai terror szerepe a nő társadalmi helyének és szerepének meghatározásában olyan általános

egyenértékesnek tekinthető, ami eséllyel hozza közös nevezőre az észak-amerikai és a kelet-európai feminizmust. Judith Herman könyvének magyarra fordítása kivételes esélyt jelentett a hazai feminizmus öndefiniálására és az „árokbetemetésre” a családon belüli erőszakkal, illetve azok áldozataival foglalkozó és önmagát nem feministaként definiáló civil szervezetekkel. Ezt azonban a sorozat következő kötetei eljátszani látszanak.

A szexuális bántalmazás kérdésével foglalkozó „Csak okosan! – önvédelem kamaszoknak” című könyv szintén hiánypótló munka lehetett volna, a fiatalok figyelmének felhívása a randevű erőszakra vagy a családtagok részéről esetlegesen rájuk leselkedő veszélyekre elengedhetetlenül fontos a prevenció szempontjából. Részleges sikernek értékelhető a nemi erkölcs elleni bűncselekményekre vonatkozó jogszabályi háttér közérthető megfogalmazása, és a fogalomalkotásra tett kísérlet. A magyar diákoknak azonban sokkal nagyobb szükségük lenne hiteles és közérthető szexuális felvilágosításra, mint a nem létező önvédelmi tanfolyamok közötti választás megkönnyítésre. Tulajdonképpen az is mindvégig kérdés marad, hogy kinek is szól ez a könyv? A címe és a címlapfotó alapján társasjátékra invitál, ami remek asszociációkra adna lehetőséget – én a magam részéről például a kortárs segítők munkájának fontosságát hangsúlyoznám az átélt traumák feldolgozásában és a prevencióban. Helen Benedict művében azonban a nemi erőszak vagy szexuális bántalmazás esélyének taglalása nincs balanszírozva az együtt járás és a családi együttélés partneri viszonyrendszerének, az intimításban rejlő értékeknek a hangsúlyozásával. Fiatalok esetén különösen fontos lenne a kiegyensúlyozott tájékoztatás, anélkül ugyanis az olvasó gótikus rémregényben érzi magát, amiben a szörny bármikor lecsaphat és az életet sötét, fénytelen utcákon, rosszcú emberek között kell leélnünk.

A sorozat utolsó kötete a párkapcsolatokon belüli szóbeli erőszakkal foglalkozik, amiről eddig nem nagyon szólt a magyar közbeszéd. Ez nővum. Minden egyéb vonatkozásában a könyv egyfajta „pornográf” feminista műnek tekinthető, amelyben a meztelen testek mechanikus csattogását a férfi erőszak felszínes, egydimenziós taglalása helyettesíti. Az első oldalak olvasásakor legszívesebben beadnám a válókeresetet, mert nyilvánvaló, hogy nap mint nap szavakkal vernek. A könyv végére azonban kétségbeesve kérek bocsánatot a partneremtől és gyerekeimtől a rendszeres verbális abúzusért. A magam részéről ezt az indirekt hatást tekintem a könyv legnagyobb erényének, noha Patricia Evans maga így értékeli a „másik oldal” szenvedéseit: *„Maguk a férfiak, akiket szóbeli erőszak ért párkapcsolatukban, a legjobb szakértői a tapasztalataiknak, ezért inkább ők tudnák leírni azokat. Erről a témáról csak minimális információval rendelkezem. Abból azonban, amit férfiaktól hallottam, úgy látom, hogy a férfiak jobbra a tágabb értelemben vett kultúrában élnek meg szóbeli erőszakot, különösen az egymással szembeni fölényrangor kialakításában.”* A könyvben bemutatott dia-

lógusok feminin áldozati és maskulin abúzeri szerepei azonban minden további nélkül felcserélhetőek. Az is az olvasó saját lelkiismeretére, pszicho-szociális beállítódásaira van bízva, felismeri-e, hogy a gyermek is áldozata a szülők közötti szócsatának, vagy hogy az anyja is becsmérelheti, ütlegelheti szavakkal a gyerekeit.

Feministának vallom magam, kelet-európai feministának, aki tudja, hogy nem könnyű a családon belüli erőszakról, a nők társadalmi helyzetéről moralizálás nélkül írni. A bántalmazókkal szembeni felháborodás és az áldozattal való együttérzés olyan magától értetődő, hogy személyes, tudományos, klinikai

vagy empirikus ismereteinkkel mit sem törődve könnyen kísértésbe esünk és elfogadjuk a felkínált, „bejáratott” magyarázatot. Az emocionális érvelés ugyanakkor életveszélyes (különösen a feminizmus számára öngyilkosság az egydimenziós világkép felfestése, amiben a nő csak áldozat lehet és mindig a férfi az elkövető). Őszintén remélem, hogy a „Tűz-hely” sorozatot gondozó feministák nem hiszik el, amit Patricia Evans a verbális abúzusról könyve utolsó oldalán ír: *„Amikor felnőtt párkapcsolatról van szó, nem rajtunk múlik, hogy férfi-nő témát csinálunk-e a szóbeli bántalmazásból, mivel már eleve az.”*

Gyurkó Szilvia

Programozott gyerekek

■ GONDOLATOK CHARLOTTE KERNER BLUEPRINT – A MÁSO LAT CÍMŰ KÖNYVE KAPCSÁN

A harmincegy éves, rendkívül tehetséges és felkapott zeneszerző-zongoraművész nő szklerózis multiplexben megbetegszik, ám úgy dönt, ő fog győzedelmeskedni génjei felett. Klónoztatja magát, hogy továbbélését biztosítsa, és tehetségét átörökítse. Nem hazardírozik a hagyományos gyermekvállalással, nem bízta magát az öröklés relettjére, biztosra megy. Önmagát akarja újra, a már jól ismert tehetséget, és azt is pontosan tudja, mivel lehet rá hatni, mire van szüksége, hogyan befolyásolható. Önmagát akarja, a sikeres, tehetséges, kreatív, körülrajongott művészt. De hogy mit kezd önmagával, az öntörvényű, makacs, megszállott, legyőzhetetlen megismételhetetlennel? Örömet és büszkeséget nyújt-e a huszoneves, virágzó hasonmás látványa az ötvenéves, szklerózis multiplex által meggyötört nőnek is? Ezeket a kérdéseket veti fel Charlotte Kerner könyve, az emberklónozás több társadalmi-lélektani dilemmája mellett.

A szerző saját utószava szerint, ami a kilencvenes évek elején pusztán fikciónak, gondolatkísérletnek tűnt, az a huszonegyedik századra sürgetően végiggondolandó problémák sorává változott. Az asszisztált reprodukciós technikák (meddőség gyógyítását célzó orvosi tevékenységek) fejlődése, terjedése, valamint a klón-kísérletek egyre közelebb hoznak bizonyos dilemmákat.

Ausztráliában egy tizenhat hónapos kislány köszönheti újszülött ikertestvérét, aki egy lefagyasztott embrió két évvel későbbi beültetésének eredménye. Amerikában egy elvált pár a lefagyasztott embriók felügyeleti jogáért küzd a bíróságon; egy dél-afrikai nagymama gyermeket hord ki lánya számára, Kaliforniában egy leszbikus nő folytat „apasági” pert volt partnere ellen, akin donor spermiumával ő maga végezte el a mesterséges megtermékenyítést.

Mindez nem hosszú évek rémtörténet-gyűjteménye, hiszen nap mint nap hasonló esetektől hangos a nemzetközi sajtó. Az orvostudomány rohamléptekkel halad, egy orvoscsoporthoz bonyolítani készül, hogy a férfiak is képesek gyermek kihordására, a jogalkotás és a szakmai-etikai állásfoglalások pedig jóval az orvosok felfedezései mögött kullognak. A klónozás lehetőségei

még messzebb visznek. Ezen terület szabályozása átgondolandó problémák végeláthatatlanul hosszú sorát veti fel, amelyek korántsem korlátozhatók a medicina és a jog hatókörébe. Egyik segítő szakma sem térhet ki néhány alapvető kérdés átgondolása elől.

Az asszisztált reprodukcióval kapcsolatos vélemények, állásfoglalások nagy része a jog nyelvén fogalmazódik meg. Az eljárás támogatói a családalapításhoz, vagy a „lehető legmagasabb fokú egészséghez” való jogot hangsúlyozzák. „A Magyar Köztársaság területén élőknek joguk van a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez. (Alkotmány 70.D.§. (1)). Amennyiben elfogadjuk, hogy az egészséges ember nemzőképes, továbbá hogy a nemzőképtelenség bizonyos esetekben kiküszöbölhető, tehát gyógyítható, úgy nyilvánvalónak tűnik, hogy ez a szakasz alanyi jogot biztosít az ilyen irányú gyógyító tevékenység igénybevitelére.” (Arnold, 1995). Ugyanakkor egyértelmű, hogy ez a probléma csak jogi szempontból is jóval összetettebb ennél.

Senki előtt nem lehet kétséges, hogy a gyermektelenséget képtelenség a jog eszközeivel gyógyítani. Rendkívül sokatmondó azonban a szemlélet, amit ez az érv takar. Nemrég, a családon belüli erőszak és a gyermekbántalmazás kutatása során – immáron dokumentáltan – derült fény arra, hogy hány szülő képzeli úgy, hogy azt csinálja a gyerekeivel, amit akar. Nagyon erős az áthallás az érvek között: a szülőknek joguk van ahhoz, hogy gyerekeik legyenek, akik saját tulajdonukat képezik.

A reprodukív technológiákkal foglalkozó irodalom nagy része foglalkozik a nők illetve párok jogaival: jog a családalapításhoz, jog a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez – ide értve a gyerekszülés képességét is, jog a magánélethez. Ugyanakkor a szakirodalom csaknem teljesen figyelmen kívül hagyja ezen újítások hatását a gyerekekre nézve, legyen szó a beavatkozások eredményeként születő gyerekekről, vagy a gyermek mint olyan társadalmi megítéléséről. „Ma a beavatkozási lehetőségek szélesedő skálájával sokak számára nem elfogadható a nem tökéletes gyerek, az átlagos már szinte senkinek nem

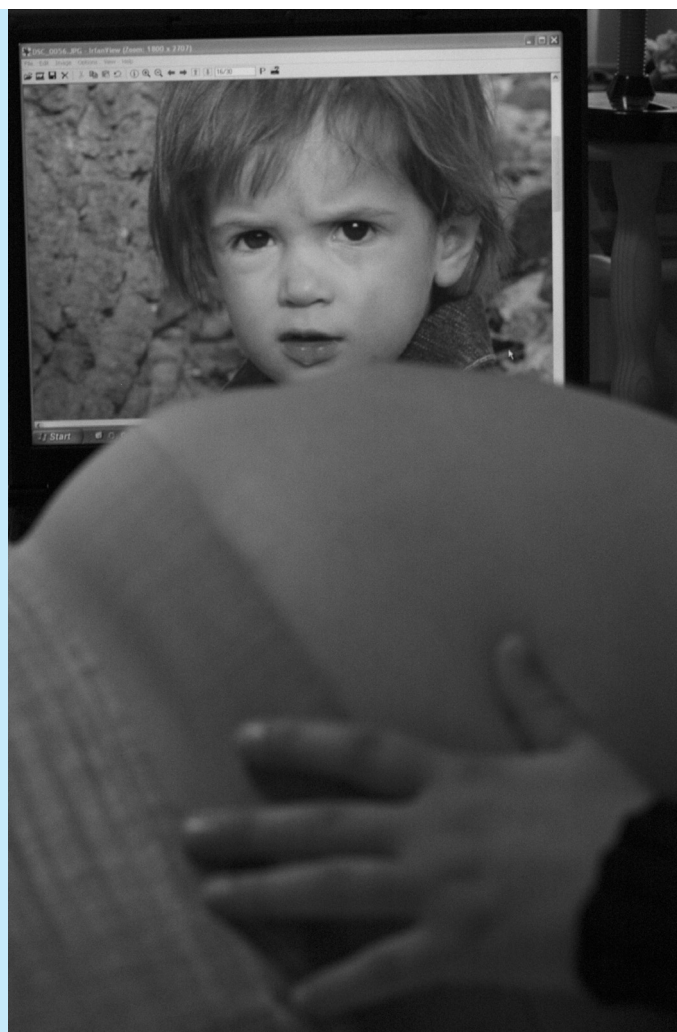
elég. Klassz szerint a tökéletes gyermek keresése a terhesség egyre korábbi szakaszaira nyomja rá bélyegét, ahogy a korai prenatális diagnosztika azt lehetővé teszi” (Blank, 89. old.).

Az, hogy a minél tökéletesebb gyerek „előállításának” lehetősége hosszú távon meghatározó lesz a gyerekről alkotott társadalmi képre is, a nyugati társadalomkutatók által már bizonyított tendencia. Bishop és Waldholz 1986-os kutatása szerint a fiatal párok nagy része meglehetősen messzire elmenne annak érdekében, hogy olyan gyerekük szülessen, amelyet elképzelnek maguknak, ide értve a gyerek nemének előzetes meghatározását is. Véleményük szerint, ahogy egyre hatékonyabb genetikai technológia teszi lehetővé a minél korábbi beavatkozást, úgy nő az ezen eljárásokhoz való hozzáférés igénye is (idézi Blank, 89. old.). Ezt látszik alátámasztani Keeton és Baskin kutatása is, amely szerint – a probléma súlyosságától függően – a megkérdezett párok 56-76 százaléka döntene az abortusz mellett, ha születendő gyerekük nagy valószínűséggel valamiféle betegséggel, fogyatékkal rendelkezne, és 86 százalékuk venné számításba terhesség alatti genetikai változtatásokat egészségügyi okokból, ha módjuk nyílna rá. Továbbá 11 százalékuk használná ezt a gyerek intelligenciájának növelésére, 9 százalékuk pedig bizonyos személyiségjegyek biztosítására (ld. Keeton-Baskin, 287. old.). Ezek a majd húsz évvel ezelőtti arányok a lehetőségek bővülésével azóta feltehetően csak nőttek (ezt igazolja egy három évvel későbbi, szintén amerikai vizsgálat is, amely szerint sokan igényelnék a gyerek testmagasságát növelni képes hormonterápiát).

Éppen a napokban kerül a brit törvényhozók elé az arra vonatkozó javaslat, hogy a szülők mesterséges megtermékenyítés esetén megválasszák születendő gyerekük nemét. A hírt közlő magyar internetes oldal szavazásra bocsátotta a kérdést olvasói körében: Ön szerint megválaszthatják-e a szülők gyermekük nemét? A több száz válaszadó csupán 24%-a válaszolt egyértelmű nemmel, 18% tartotta minden körülmények közt megengedhetőnek, 43% csak genetikai hiba kiküszöbölése esetén, 10%-ukat pedig úgy tűnik, meggyőzte Czeizel Endre két évvel ezelőtt bedobott érvelése, amely szerint a magyar szülők szívesen vállalnának több gyereket, ha lehetőségük nyílna utódaik nemének megválasztására, így a sokadik gyerek esetén már meg kellene engedni a nem megválasztását.

A tudósok a 21. század elejére fejlesztették ki a terápiás célú klónozást, amelynek célja a betegségek gyógyítása vagy enyhítése. A kutatók reményei szerint a jövőben teljes szerveket lesznek képesek előállítani, így az a személy, aki klónoztatná magát, önmaga testi szervdonorjává válhatna. Az Európai Unió alapjogi kartájának emberi méltósággal foglalkozó cikkelye leszögezi, hogy az orvostudomány és a biológia keretében különös tekintettel kell lenni a reprodukív célú emberi klónozás tilalmára. Mivel a tilalom nem vonatkozik a terápiás célú klónozásra, a kísérletek bizonyos körben folytatódnak. Nem nehéz előre látni, hogy néhány év múlva az lesz a kérdés: miért nem használható reprodukív célra az az eljárás, ami a gyógyászatban már mindennapos rutin?

Bár egyelőre a klónozás, a nem megválasztása, illetve a magzat beültetését megelőző genetikai módosítások tiltottak, már ezen eljárások pusztá léte, elvi lehetősége is befolyásolja a gyerekről alkotott képet: tervezhető, megvehető, igény szerint formálható.

rekekről alkotott képet: tervezhető, megvehető, igény szerint formálható.

Charlotte Kerner könyve a klónozott gyerek, a „másolat” szemszögéből mutatja be, milyen érzés rádöbbedni, hogy valaki céllal született, előre meghatározott programnak kell megfelelnie, és szó sincs arról, hogy önmagáért akarták volna. Fontos, hogy végre egy könyv a mesterségesen „előállított” gyerek érzeit helyezze a középpontba, és legalább elkezdje feszegetni, hogyan érinti őket speciális helyzetük. Ugyanakkor megdöbbentő, és nagyon elgondolkodtató, mennyire kevés helyzet-specifikus problémát rendel a szerző a klón/iker-gyerek állapothoz. Ebben a könyvben nem az utópikus vonás nyit rémisztő távlatokat, hanem éppen az, hogy milyen közel van mindez a „normálshoz”, mennyire írhatta volna mindezt bármelyik gyerek, akitől szülei elvárják, milyen legyen. Mennyivel nagyobb az önálló életre, saját személyiség kibontakoztatására való esélye annak a gyerekeknek, akinek egyszer majd át kell vennie a családi vállalkozást, abba a jó hírű gimnáziumba kell járnia, ahová családja férfitagjai már generációk óta járnak, akinek szülei összeomlanának attól, ha a gyerek nem ragaszkodna a család vallási szokásaihoz? De sajnos ez az egész még sokkal korábban kezdődik: problémánk azon, hogy az újszülött nem akar magától négy óránként enni és a fennmaradó időben békésen nézelődni, külön szobában egyedül végigaludni az éjszakát egy általunk meghatározott

időtartamban. Nem kizárólag odaadó rajongással veszi körül kistestvérét, ellenvéleménye van, kifejezi negatív érzéseit, nem örül annak, hogy közösségbe mehet, hat évesen nem hajlandó ötször negyvenöt percet passzívan üldögelni – és vég nélkül folytathatnánk tovább.

Pedig ezek a gyerekek még „csak” saját vér szerinti gyerekeink, fogantatásuk előtt nem adhattuk le a rendelést, hogy magas, vékony, göndör hajú lány legyen, kivételes intelligenciával, különleges zenei érzéssel és kiemelkedő tenisz-tehetséggel. Mégis elvárjuk, hogy másolatok legyenek, ha nem is saját magunk, de elképzeléseink, ideáljaink másolatai. A lap, amelyben ez az írás megjelenik, több cikkében is a testi fenytéssel foglalkozik. Végre beszélni lehet erről ma Magyarországon. Ma Magyarországon még mindig ott tartunk, hogy a gyerekek testi fenytéséről, illetve annak lehetséges alternatíváiról beszélünk. A kérdés még mindig az, hogyan érzük el, hogy gyerekeink megfeleljenek elvárásainknak. A modern fejlődéslelektan és pedagógia a nevelést mint olyat múlt időbe teszi (ld. pl. Alice Miller és Vekerdy Tamás könyveit), és a gyermek biztonságának garantálásáról, saját személyiségének kibontakoztatásáról, fejlődésének követéséről beszél.

Természetesen nem arról van szó, hogy gyermekeink születésüktől fogva tökéletesen „önműködő”, érett személyiségek, és lehetetlen károsításuk nélkül bármit is elérni náluk. De az, hogy mit tartunk célnak, és mit kerülendőnek, hol van az elfogadhatatlan határa, nagyban függ saját gyerekkorunktól, neveltetésüinktől. Egyáltalán, mi van a fejünkben, amikor gyereket vállalunk? Nagyban széles a határ az akár klónozási igényekig eljutó határozott elképzelések és a gyerek saját személyiségének való teljes önávétel két szélsősége között. Biztosan nem létezik mindenki számára egységes, adott ideális pont ezen a hosszú skálán. Viszont gyermekvállalásról, gyereknevelésről, testi fenytésről vagy fegyelmezésről lehetetlen érdemben gondolkodnunk anélkül, hogy tisztáznánk azt az alapvető kérdést, mi az, amit (el)várunk gyermekeinktől? A *Blueprint* című könyv bemutat egyfajta választ arra, hogyan reagál egy gyerek a vele szemben megfogalmazott igencsak határozott elvárásokra. Mind gyermekvédelmi szakemberként, mind szülőként jobban járunk, ha igyekszünk ezeket azelőtt átgondolni, hogy a gyerekektől kapnánk meg a választ...

Neményi Eszter

A hivatkozott irodalom a szerkesztőségben elérhető.
Charlotte Kerner: *Blueprint – a másolat*, Pont kiadó, 2004.

„Elalvás előtt még egyszer megfürdeni a hullámverés jó fényében”

„– Már nem te vagy a legjobb barátom.

Sarkon fordult és kézen fogta Petert. Csatlakoztam kettejükhez. Barbara nyelvesen szólalt meg:

– Egyedül megyünk haza.

Elképedve álltam meg és vártam egy darabig, míg a két Denevér tovaröppent. Egy vállrándítással sétáltam el a Vorbeckweg felé. Minden próbálkozás, hogy a Denevérek viselkedését megjósoljuk, éppolyan értelmetlen, mint az a próbálkozás, hogy krumplics után kutassunk.”

„Fogalmakat, amelyeket nem értettem, a magam módján magyaráztam magamnak: ami egyformán cseng, annak egyforma értelme van. A sok félreértés ellenére, amit megéltem, nem ébredt bennem kétely e módszer hasznavehetőségét illetően. Megkövülten hagytam, hogy a szegényes felszín hasson rám. Évek óta meg voltam győződve róla, hogy a ZOB-ban állatok vannak.”

„A Cifraárnyaknál jó ideje okosnak számítottam, amin csodálkoztam ugyan, de amit időközben megtanultam értékelni. Mivel e jó hírnevemet nem kívántam csorbítani, nem faggatóztam túl gyakran érthetetlen kifejezések felől. Ez, mint kitaláltam ostobácska benyomást tenne.”

E mondatokat egy különös könyvből, egy másik világban élő ember gondolataiból idéztem, amely bepillantást enged az autisták világmegismerő, világértelmező folyamataiba. Feltárul előttünk egy rendkívül színes, izgalmas világ, amelyben a mi ér-

tékeink, gondolataink, érzelmeink csupa talányt jelentenek, megfejtésre váró rejtvényfeladványok. Valószínű, hogy autista gyermekek és felnőttek többsége számára a mi világunk által produkált rejtvények megfejthetetlenek, s ezért saját világuk biztonságos zugaiba húzódnak vissza, és soha nem engednek bepillantást „kettős-jó sötétségükbe”. Mert mit is kezdhethnénk mi azal a vággyal a mi világunkban, amit az alábbi részlet mutat be:

„Berobogtam a konyhába. Csak ne vesztegessük az időt. Felteptem az evőeszközös fiókot, a kanalakat belapátoltam a rozsdamentes mosogatóba, és mohón felkavartam a kanál tészát. Csodálatos! Gyúrtam és dagasztottam a kanálmasszát, míg az dübörgött és zengett. Nem tudtam abbahagyni. Keverni és lapátolni, keverni és lapátolni. A kanalak doboltak az acélon. Egy hétnyi eső és nap, talpalás és mártás feledésbe merült. Csak csirimp-csörömp-bing-bong-baiiiiig számított ebben a legbelül értékes pillanatban. A Borz fogta meg a vállam. Keverés és lapátolás rabságában voltam, nem tudtam abbahagyni. A Borz elhúzott a mosogatótól. Egy utolsó csörrr-baiiiiigot suttogott oda nekem a kanál. Azután meghallottam a Borz felháborodott hangját.

– Ha elment az eszed, legjobb, ha kirakod magadra a táblát.

Most a Haha bukkant fel a konyhában.

– Micsoda pokoli láрма van itt?

– Cseteténknél kiégett egy biztosíték.

A Borz szabadon engedett. Az alkalom kedvező volt, a kanálgö-

■ CSABA TESTVÉR – EGY KOLDULÓ SZERZETES SORSFORDÍTÓ MUNKÁJA

A határtól alig 150 km-re, Déva vára alatt gyermekkacagástól hangosan terül el egy apró magyar sziget. A szigetet vastag kőfal öleli közre, lakói pedig olyan gyerekek, akik elvesztették a családjukat szociális vagy más okból, vagy ahol maguk a családok is „elveszttek”, s az ő nevelőik. Az intézmény megálmódója s megvalósítója Bőjte Csaba, ferences szerzetes, katolikus pap.

Csaba testvér egy sajátos, egyedülálló gyermekvédelmi rendszert alakított ki Romániában. Példamutató hittel és kitartással vállalja nap, mint nap a pofonokat apró pártfogoltjai érdekében. Hősies munkáját 14 évvel ezelőtt kezdte meg alig 30 gyermekkel, napjainkra ez a létszám már 500 fölé emelkedett – pontos adat nincs, mert minden nap változik –, s az akkor még lakhatatlan kolostor mellé számtalan ingatlan társult.

Napjainkban a média által nagyon fölkapott téma lett Csaba testvér munkássága s a gyermekotthon létezése, de úgy gondolom, hogy átfogó képet ritkán kapunk a cikkek vagy a kisebb-nagyobb interjúk során. A gyerekek már életében in-

dítványoznák a szerzetes szentté avatását, egyes újságírók „Teréz apuként” emlegetik, a nyomornegyedben élők pedig egyszerűen „Páternek” szólítják, aki visz számukra ételt, tisztálkodási szereket, meleg ruhát, takarót télen. Csaba testvér a ferences szerzetesek egyszerűségével, szegénységével éli meg a mindennapokat.

■ A GYERMEKOTTHON

Három alkalommal három hónapot töltöttem a gyermekotthonban. Csaba testvérnek köszönhetően, nem csak Dévát ismertem meg, hanem megfordultam különböző nyomornegyedekben, vagy más szegényebb járásokban is, ahonnan a gyermekek bekerülnek.

■ Ez is a mai Erdély

A határokat átlépve a szegénység kézzel foghatóbb. Az út mentén „nejlon” lakások, benzinkutaknál számtalan kéregető gyermek és mindenhol belebotlunk egy kóbor kutyába. Egyszer azt olvastam, hogy Románia az árvák és a kicsapott kutyák országa. Az ember kint valóban ezt is tapasztalja. Mind beljebb haladunk, a táj egyre szebbé válik, már-már varázslatos, s a szegénység egyre naturalisztikusabb.

1989 véget vetett a korábbi rendszernek. Hasonlóan más régióbeli országokhoz a nehézipar tönkrement, a gazdaság nehéz helyzetbe került, meg kellett tanulni a munkanélküliség, hajléktalanság, mélyszegénység új, sokszor elképzelhetetlen formáit is. A bányák bezártak, az ott élő embereknek nem volt pénzük elköltözni, de korábbi házaikat eladták, és nem volt visszaút. Pillanatok alatt omlott össze az életük. A bányászatot, ipart, sok helyen nem pótolta új munkalehetőség, így maradt a szegénység, a nélkülözés, a nyomor.

A gyárak bezártak, a szép reményekben élő bizakodók már nem tudták fizetni a számlákat, majd a megélhetés is kérdésessé vált. A betontömbökben nem volt „tisztaszoba”, majorság, magángazdaság. A fűtött szobákat felváltotta a több réteg ruha, majd szép lassan a kilátástalan jövő.

A hegyekben és a városok szívével körül ölelő „barakk- és garzonlakásokban” élő emberekben az alkoholizmus, a szegénység, az üres tekintet, a tehetetlenség a közös.

Csaba testvérrel először Vajdahunyad egy nyomornegyedében jártam, a „fantom blokkban”. A kisbuszból kiszállva

csimpaszkodó, ölelkező gyereksereg rohamozott meg minket. A sötét barnától az egész világosig minden színárnyalat képviselte magát a lelkes csapatban. Nagyon piszkosak voltak. Magyarul nem beszéltek, de viselkedésükkel pillanatok alatt tudtukra adták, hogy „kérnek” – ha többet nem is, egy ölelést. Nem tudtam, mit kell ilyenkor tenni. Eddig csak a filmekben láttam ilyet, de ahogy az ember lassan magába szívja a környezetet, valóságává válik minden.

Az atya elől ment, vidáman társaloga a csöppségekkel, és a ferences nővérek, akik velünk voltak, karjukban egy-egy szutykos gyermekkel barátkoztak. Nem döböntek meg a látottakon. Talán kérdés sem merült föl bennük. Sokszor jártak ebben a fantom negyedben. Tudták, hogy amit tesznek az jó, és apró lépés ez a változtatás országútján.

Autó nélküli utak voltak, itt-ott egy-egy fél pár cipő vagy fej s láb nélküli játék baba hevert az úttest szélén. Ablak nélküli panellakások sorakoztak. Játzóter, park helyett összefüggő piszok és derékig érő gaz borított mindent. Színek, virágok, élő lélegző növények sehol nem voltak. Forró nyár volt. Az emberek a házak előtt ültek. Tekintetük üres volt. Úgy néztek ránk, mintha állatkerti érdekességek lennénk, és éreztem, hogy most napokig lesz beszélgetésük tárgya: a Páter és a három „fehérnép” látogatása.

Lassan forogtam tengelyem körül, de bármerre is néztem ugyanaz az egyhangú nyomor tekintett vissza rám. Egy fiatal lány rázta a kezem, és magyarul mondta: gyere, a Páter messze van már. Zavartan eszméltem rá a valóságra.

A 17-18 év körüli lány egy aprócska gyermeket tartott a kezében, azt gondoltam, hogy a testvére. Miközben az atya után siettünk, beszélgetésbe elegyedtünk. A lányról megtudtam, hogy ő is az alapítványnál élt, de egy hazalátogatása alkalmával véletlenül teherbe esett. Szerelmi történetnek is fölfoghatná az idegen, és én sem voltam több mint egy idegen. „Áh! És a pici a szerelem gyümölcse?” – kérdeztem naivan. A lány pirult arccal mosolygott, majd egy felénk rohanó pár éves gyerkőcre mutatott, és csak annyit mondott „ő a gyümölcs”. 15 éves volt mikor az első gyermekét szülte. Az apa 3 évvel előző Magyarországra ment dolgoz-

ni, azóta egyszer se járt otthon.

Mire beértük a nővéreket, már az én karomban is egy kócos manó ült. Bementünk egy épületbe. Kívülről lakatlannak, élettelennek tűnt. Magam sem tudtam, mit keresünk ott. Az ajtóban két idős ember meredt ránk. Az egyik hangosan magyarázott valamit és a bekötött lábát mutogatta, a másik nagyon csúnyán köhögött. Mindkettejük kezébe füstölgött a kézzel sodort cigaretta.

A földszint sötét volt, és egy kutya pont egy patkányt rágcsált. A gyerekek nagy része kint maradt a szabadban, de páran velünk tartottak. Piszok és bűz volt mindenhol. Ahogy haladtunk fölfelé a szag erősödött és a sötétséget fölvaltotta a félhomály. Az első szinten egy ajtó nélküli lakásba ment be az atya. Egy pici szoba volt a család konyhája, nappalija, éléskamrája, egyszóval mindene. Négyen voltak a szobában. Nyomor és zsúfoltság. Bűz, legyek, piszok, pár döglött svábbogár. A következő lakásokba bemelve is hasonló- vagy még rosszabb látvány – fogadott. A folyosón rágcsálók rohagáltak, és fürdő vagy WC sehol nem volt.

Körülbelül minden második lakásban éltek. A köztes termekben ember nagyságú szemétkupacok voltak. Gyakran megálltam és csak némán néztem a sok, befogadásra váró ismeretlent. Nem féltem, noha tudtam, ha egyedül, Csaba testvér nélkül lennék ott, már rég lelopták volna a ruhámat is.

Ajtó, ablak sehol nem volt, mert azokat már évekkel ezelőtt eltűzelték a hideg tél alkalmával. A fűtőtesteknek is csak a nyoma mutatta, hogy egykor szebb világot is látott a ház, mert minden lehetséges fém, a vasátvevőnél végezte.

A második panelban jártunk, mikor fölmentem a legfelső szintre is. Csaba testvér, azt mérte föl, hogy hány gyermek lenne iskolaérett szeptemberre, de az ötödik szintre egyszer sem ment föl. Kívülről az is ugyanolyan kihaltnak tűnt, mint a többi szint. A szag erősödött, és itt már a fölfele vezető lépcsőket emberi ürülék is gazdagította a piszok mellett. Lélegeztem visszafojtva tapasztaltam, hogy az ötödik szint nem más, mint egyöntetű emberi ürülék, ahol itt-ott kivehető „egy-egy letaposott útvonal”.

Ahogy haladtunk előre egyre nagyobb lett körülöttünk az embersereg. Már nem-

csak gyerekek voltak, hanem fiatalok, felnőttek, öregek egyaránt. Kevesen beszéltek magyarul. Egy bolthoz mentünk, ahol Csaba testvér jégkrémet vett újdonsült ismerőseinknek. Nem jutott mindenkinek így kerestünk egy újabb üzletet.

Amerre csak elhaladtunk a múlt nyomorúsága és a jövő reménytelensége tekintett vissza ránk.

A kocsit tele nyomtuk gyerekekkel, akik pár hétig Déván fognak nyaralni. Napi 3 alkalommal ételt kapnak, és ami fontosabb, lesznek olyanok, akik foglalkoznak velük, szeretik majd őket. Igazi ágyban alszanak, nem egy pokrócon bogarak, rágcsálók közt. Reggel kelnek, este fürödhetnek, napközben játszhatnak.

Sok gyerkőc rohant az egyre távolodó busz után. A mögöttünk maradt helyszín minden apró részletét próbáltam mélyen elraktározni.

■ Hogyan lesz valaki a gyermekotthon lakója?

Minden gyermeknek más sorsa van, és a maga módján egyedi volt a bekerülése az intézmény falai közé. Én úgy látom, hogy az egyediség mellett, mégis csak van két jellegzetes útja, annak hogy a kilátástalan, remények nélküli világból bekerülnek egy emberi életbe. Az egyik, hogy a szülő maga kéri gyermeke felvételét, a másik, hogy a gyermek környezetéből /szomszéd, nagymama, tanár stb./ értesíti Csaba testvért a nyomorgó család életéről.

2003 októberében egy református lelkes hívta föl az atyát. Tudomása szerint van egy család a falujában, az asszony magyar, a férj román. A gyerekek iskolába nem járnak. Közeledik a tél, tüzelőjük még nincs, munkahelyük nincs, a nagymama, aki eddig még valahogy csak segítette a családot, most meghalt. Van egy ágyhoz kötött súlyosan beteg nagypapa, akit az asszony ápol. A család éhezik, szükséges lenne valamilyen segítség.

A hívás után pár napon belül az atya kocsiba szállt az iskola igazgatójával és elindultunk a családhoz. Én megfigyelőként voltam ott. „A dolgozatban majd biztos hasznát veszed, ha ráérsz, gyere!” – Csaba testvér hívott, és gondolkodás nélkül már a kocsiiban voltam.

Közel 2 órát utaztunk. A faluba érkeve nehezen találtuk a megadott címet. Be-

tonút nem vezetett a házhoz, nagy volt a sár. Zöld vaskerítésen zörgettünk, de nem szólt vissza senki. Egy kutya hangosan csaholt, a lánc zörgött. A sokadik ütésre, egy gyermek sípított az édesanyjának, mire az nemsokára beengedett minket.

Számomra az volt a döbbenetes, ahogy az atya bemutatkozott „Hallottunk magukról, segíteni szeretnénk.” – mondta, és az asszony azonnal beinvitált. Mint ha az lenne a világ rendje, hogy kopogtat egy idegen, az segíteni akar, és ennyi. A nő bízott bennünk, pedig – mint mondta – az atyáról sem hallott még.

Az asszony egyedül volt otthon a négy gyermekkel, és az apósával. A férje fölment a hegyekre fáért, különben megfagnának télen. Az asszony régen gyárban dolgozott- olyan 30 év körüli lehetett de az bezárt, így őt is elküldték, mint társait. A gyerekek jöttek „maguktól”, de apósa idő közben agyvérzést kapott és ő ápolja. A férje bányász volt, de az is bezárt, s azóta nincs jövedelmük. Van pár baromfi, két kecske és pár hold föld. Nagy szegénységben élnek, a férje nem veri a családját, mint sok más esetben, igaz az alkoholt ő sem tagadja meg. A ház, amiben élnek a férje szüleié. ők a bánya mellett építkeztek, de miután az bezárt, nem maradhattak a hegyekben. Azt hitték, a város mellett könnyebb lesz. Tévedtek. Ugyan olyan nehéz, mint bárhol máshol.

Az anya féltve húzta magához a legkisebb, alig pár hónapos gyermekét. A két kisebbik anyja oldalába temette arcát, s csak néha kukucskáltak felénk. A legnagyobb fiú, aki olyan 9-10 éves lehetett, kiment az udvarra. A ház nagyon szegényes volt, de lehetőségeikhez képest tiszta. Az asszony azt is elmondta, hogy a gyerekek azért nem járnak iskolába, óvodába, mert ott mindig csúfolták őket a magyarságuk miatt. A fiúcska ezért sokat verekedett társaival, rengeteg gond volt vele, jobbnak látták, ha nem is jár oda, inkább segít otthon.

Az atya türelemmel fordult az asszony felé. Kérdezett, érdeklődött: egyszerű de nagyon lényegre törő beszélgetés zajlott le kettejük között. Az asszony szemé fölcillant mikor Csaba testvér az alapítványról mesélt neki. A nő nem akart a férje tudta nélkül semmit mondani, de

megígérte, hogy majd a lelkéssel üzen, ha döntöttek. Elmenéskor az atya megszólította az addig kint játszó fiút. A gyermek szépen beszélt magyarul. Megilletődöttségét Csaba testvér egy kis édességgel próbálta oldani. A kapuban álltunk, az asszonnal is váltott még pár szót, majd a kisfiúhoz fordult s megkérdezte „Akarsz-e Dévára jönni?”. A gyermek nem kérdezett semmit. Szégyenlősen elmosolyodott és bólogatott. Talán még soha nem hallott erről a helyről, de ez nem zavarta. Lehetséges, hogy egy alig 10 éves gyermek átlátja annyira családjá helyzetét, hogy úgy gondolja, lehet bárhol máshol, az csak jobb lehet a jelennél?!

Egy hét múlva jött a telefon, hogy Csaba testvér mehet a három nagyobb gyermekért.

2004 nyarán egy jól szituált nő kopogtatott az ebédlő ajtaján. Csaba testvért kereste, de az nem volt ott. Tőmondatokban elmondta, hogy a gyermekét nem tudja fölnevelni, ezért mindenképp ott kell hagynia. Kértük várjon még, mert azért szükséges pár papír is, hogy törvényesen ott lehessen a gyermeke. Ez mégsem egy sintér telep, ahol bármely megunt kutyát ott lehet hagyni.

Az anya maradt, és várt egy padon a gyermekével. Eljött az ebédidő, hát őket is hellyel kínálták. Kora délután volt, mikor leültem az asszony mellé és elkezdtünk beszélgetni. A kislánya újdonsült „barátaival” játszott már a blokk előtt, de egyik szemével mindvégig édesanyját őrizte.

Az anyától tudom, hogy korábbi férje verte őt és mindig részegeskedett, hát beadta a válópert. Férje nem engedte, hogy gyermekük előtt az asszony magyarul beszéljen, így a pici csak románul ért. Elváltak, de ő megtalálta „élete egyetlen szerelmét”, aki pár hete már feleségül is vette. Azonban az új férj nem szereti az asszony gyermekét. A nő fontolóra vette a dolgot, és döntött. Gyereke lehet még, de nagy szerelem csak egyszer jön az életben. Szerencsét próbálnak Magyarországon, a gyerek csak nyűg lenne.

Megjött Csaba testvér, neki is elmondta a lecsupasított valóságot, és ennyi. Az atya próbált hatni rá, de a nő hajthatatlan volt. A hivatalos papírok lerendezése után, az anya két pusztit nyomott gyermeke arcára, mereven átölelte

és elment. Sem az anya, sem a gyermek nem sírt. Nem tudom, mit mondhatott a kislánynak az édesanyja búcsúzóul, de a gyermek estére már visszavárta az asszonyt. Az nem jött. Nem jött másnap s harmad nap sem, és a gyermek még napokig járkált kisírt szemekkel.

■ Gyerekek kivételes történetei

És még honnét jönnek a gyerekek? Mindenhol! Kóborolnak állomásokon, utcákon, panelházak között, elhagyott tereken, a hegyekben. A nyomor hihetetlen. Az ablaktalan, ajtó nélküli volt „panelcsodákban” se fűtés, se villany, se víz, néha még szülő sincs. Ez a fantomblokkok világa.

A szegedi Tescotól alig kétszáz kilométerre gyermekek halnak éhen, pusztulnak el egyszerű betegségekből. Az iskolává átalakított rendház maga a mentesvár ezeknek a gyermekeknek. Sokan csak itt találkoznak először fürdővízzel, meleg étellel, emberi szóval. Aki ide belépést nyer, az megmenekült. A szó szoros értelmében életet kap. Tudják ezt a környéken, s küldik, hozzák a gyermekeket maguk a szülők is.

Nyolc hónapos kisbabával beállt egy anyuka és panasolja, az állomáson tengődik, a kicsit nincs mivel megetetni, nincs hol megfürdetni, s jön a hideg, szánja már meg. Csaba testvér meg hüledezik, hiszen még picinyke, sírni fog maga után. Hát csak próbáljuk ki – mondja az asszony, azzal a karjába adja a gyermeket, és sírva fordul kifelé az ajtón. És a kisbaba valóban nem sírt, hisz nem volt már könnye. Csaba testvér mit tehetett mást, felvitte a kicsit az egyik családhoz, s az ágyban pihenő kolleganójáról egy kicsit felemelve a pokrócot, mellé fektette a gyermeket. Megint eggyel többen lettek.

Juliskára Udvarhelyen, egy konyhasztal alá betolt papírdobozban talált. Ránézésre a kisleány akkor kétévesforma lehetett, de hamar kiderült, már hat is elmúlt. Az ajtó nélküli, ablaktalan lakásokban a hideg vasfogakkal kapaszkodik a gyermekekbe. Az egyik ilyen hideg tél állíthatta meg a növekedésben, s maradt picinyke leányka. Szülei az asztal alatt tartották, nem sok reményt fűzve ahhoz, hogy bármi lesz is belőle. Ma már a meg-

változott körülmények és az orvosi kezelése hatására gyönyörűen növekszik ez az okos és értelmes leányka.

Csaba testvér több mint 500 gyermekből az egyik negyedik leányka, egy fürdőzős dévai délutánon ezekkel a szakokkal bújt oda a szerzeteshez: „Pap bácsi! Tetováltass te is a mellre egy szép hab-leányt!” „Miért?” – kérdezi Csaba testvér. „Mert apukának is egy olyan volt.” Megindult lelkéből, mint valami megáradt folyóból csak sodródtak az emlékek: „Az én apukám nagyszerű apa volt. Igaz, hogy sokat ivott s egyszer mikor korbáccsal megvert, kiütötte az egyik szememet. De nem akarta! Utána apuka is sírt, bánatában nagyon berúgott. Anyuka, amikor két éves voltam, akkor halt meg. Öngyilkos lett, mert sokat kurválkodott. És apu őt is megverte. De én nem leszek kurva.” Sorolja tovább, hogy mennyi a rossz ember: „Apukát is olyan sokáig 'bizgették', míg végül fogadásból megivott két liter vodkát. Apukám olyan rendes volt, hogy utolsó cseppig megitta, mert az ember, amit ígér, azt meg kell, tegye, ugye? Utána Apuka sokat hányt és meghalt.”

Két vadóc fiútestvér áhítattal szokott mesélni csodaszép édesanyjukról. Anyuka – Csaba testvért idézem: „a lakozott körmeivel és még egy szent szívét is megdobogtató szerelésével” – csak elvétve állít be a kolostorba. Mindig ígéri; eljön, de végül sohasem érkezik meg. Pedig a fiúk nagyon várják. Az elsőáldozási miséjüket is később kezdték, hátha odaér Anyuka, aki mindössze 18 km-re lakik Dévától. És ez így megy hétről hétre. Mit lehet mást tenni; együtt mesélni Anyáról, aki nagyon szép, és aki nagyon elfoglalt, mert rengeteg a dolga.

Katicát fentről a hegyekből kapta Csaba testvér. Anyja egy napon elhagyta családját, az apja, ki annak előtte jó pásztor volt, teljesen elzüllött. A kisleány a pásztorokkal élt, de a havasok hidege és a helyi plébános rátaláltak, s elküldték Dévára. Csaba testvér a plébános úrral egy gyerekben egyezett meg, de mire odaért a „szállító” asszony, már ketten voltak. Hiába tiltakozott a szerzetes, hogy csak egyetlen ágya van, az asszony nem tágított. Mindketten ottmaradtak.

Csaba testvér mindegyik gyermekének megpróbálja felkutatni a családját. Katicáról is kiderült, hogy van egy testvére egy román árvaházban. Amikor elmentek meglátogatni szembeállította őket: Katica, ez a te édestestvéred Juliska, ez meg itt a tiéd, Katica. Csokoljátok meg egymást. S Katica nem tudott románul, Juliska meg magyarul... Ennek immáron nyolc esztendeje, s azóta felnöttek a lányok a dévai intézményben.

A krumplit, – amiből egy télre sok-sok teherautónyi kell – az erdélyi falvakból koldulja össze a gyerekeknek. A falvakat járva elé hoztak egy nagyon legyengült gyermeket. Próbálták rábeszélni Csaba testvért, hogy vigye magával, de ő nem tudott segíteni, így is jóval többen voltak a lehetségesnél. A gyermek csak hajtogatta, vigyen magával pap bácsi, mert én itt meghalok. Szörnyű pillanatok voltak, de ott hagyta őt, nem akarta ennek a szegény, beteges gyermeknek a terhét a közösség nyakába rakni.

Pár órával később az egyik, nem is oly messze eső templomban felolvasott Szentírás részlet „bedörömbölt” Csaba testvér lelkének ajtaján. Visszafordult, s a gyermeket magával vitte Dévára. Az első szerény, de a gyermeknek „lakomának” tűnő étkezés után az újdonsült testvérek lélekszakadva rohantak a pap bácsihoz: „Jöjjen pap bácsi, kígyót hányt a kicsi!”

Állítólag ott minden mozgott. Olyan erős fertőzése volt, hogy a bélféreg csak néhány hetet hagyta volna életéből.

■ Mindennapok

A dévai Alapítványban közel 300 ember él együtt. Annak érdekében, hogy nagyobb fennakadások nélkül tudják megélni a mindennapokat, egy pontosan megszervezett napirend vázlat szükséges. Vázlatnak nevezem, mert előfordul, hogy apró csúszások történnek.

A nevelő feladata, hogy reggel keltse családját, és reggelizni vigye őket. Az ebédlőbe egyszerre maximum 80 ember fér el, így az étkeztetéseket, nem lehet egyszerre egy időben megejteni. 20 percnyi turnusokban váltják egymást a családok. Napközben a gyerekek iskolában, óvodában vannak. A nevelők rendszerben tartják a lakást, mosnak és elvégeznek minden olyan feladatot, ami szük-

séges ahhoz, hogy a lakás valóban otthon legyen. Ezek az emberek fő állásban szülők.

Az ebédre is közösen megy a család: az első „turnus” 2 órák érkeznek. Délután a gyerekek tanulnak, játszanak, majd este 6 órák kezdődik a vacsoráztatás.

Ez így valóban egy rendkívül lecsupaszított napirend. Reggeli, ebéd, vacsora. Ez az a három fő időpont, ami nagy alkalmazkodást igényel. Ha valamelyik család csúszik, akkor az maga után vonja a következők csúszását is.

A nevelők maguk osztják be az idejüket. Délutánra, estére szervezhet programot gyermekei számára, ha az nem akadályozza őket a tanulásban. Sok gyermek jár külön foglalkozásokra/kórus tag, néptánc stb./.

Minden napra egy család be van osztva konyhai szolgálatra. Ez azt jelenti, hogy azon a napon délután két órát a család segít a konyhán. Mosogatás, pityóka-, murokpucolás, vagy ami éppen akad. A lányok panaszták, hogy így nem tanulnak meg főzni, ezért valami különóra kezeikbe kerül még szívesen képeznék magukat. Számomra meglepő volt, hogy ez ellen a fiuknak sem volt kifogásuk.

Az Alapítványnak van egy nagyobb földterülete a blokkházak közelében. Ha a család igényli, abban lehet saját parcellája, és azt közösen művelhetik.

■ A MAGYAROK NAGYASSZONYA SZOCIÁLIS GYERMEKOTTHON MŰKÖDÉSI SZABÁLYZATA

Az Alapítvány egészét a szociális családok teszik ki. Ez kicsit hasonló a Magyarországon létező hivatalos nevelőszülői hálózathoz. A nevelő fizetést kap, azért mert neveli saját, s fogadott gyermekeit. Külön vannak a fiús és lányos családok és nevelők, ha lehetséges nem váltogatják egymást. Így a gyermek valóban egy személyhez tud kötődni és nem havonta máshoz.

A családok részére az atya fizeti a lakások rezszi költségét, étkeztetést, ruházatkodást, orvosi ellátást. A világ minden részéről érkeznek tárgyi adományok, így sok mindent /étkeztetés, öltöztetés, lakások berendezése/ abból oldanak meg.

A Magyarok Nagyasszonya Szociális Gyermekotthon belső működési szabály-

zata az intézet működésének keresztény jellegét és optimális működését hivatott szolgálni. Érvényességét az alkalmazottak 75%-ának egyetértése adja meg.

Az intézet elnöke és hivatalos képviselője, Böjte Csaba OFM, akinek önálló döntési joga van az intézet fejlesztésével, működésével és anyagi ügyeivel kapcsolatban. Belátása szerint folyamatosan konzultál az intézet alkalmazottaival, de havonta egyszer külön megbeszélést tart a vezetőségi tagokkal. Gondoskodik a személyzet szakmai és lelki képzéséről, az intézet működését rendszeresen felülbírálja.

Az intézet igazgatója a nevelők érdekeit képviseli, de egyben ellenőrzi is őket. Joga van érdemi döntési javaslatra a munkahelyi felvétel, illetve elbocsátás tekintetében.

■ A nevelő szerepe, tevékenységei és képességei

A nevelő a Szent Ferenc Alapítvány alkalmazottja, aki a gondoskodásába fogadott gyermekeket ápolja, neveli, testi, szellemi és erkölcsi fejlődésében segíti, kíséri, támogatja. Ezt a tevékenységet hivatásából fakadóan, főállásban keresztény emberhez illő módon végzi.

A nevelő tagja a munkaközösségnek, munkája kapcsán nem cselekszik izoláltan, a közösségtől elhatárolódva. A közösség tagjaként határozza meg önmagát, akinek felelős feladata, küldetése van a közösségen belül. Készségesen együttműködik a közösség tagjaival és annak célkitűzéseivel.

A nevelő feladata az oktatás, nevelés, közlés, kommunikáció, megelőzés és gondozás.

Oktatás, nevelés:

Segítséget nyújt az iskolai feladatok elvégzésében. Megszervezi a szabadidős tevékenységeket. A gyermekeket vallásos nevelésben részesíti, szorgalmazza azok önálló tevékenységeit. Fejleszti az esztétikai érzéküket, alkotóképességüket és a természet iránti tiszteletet. Segít a gyerekeknek a vérrokonokkal való kapcsolattartásban.

Valamennyi rábízott gyermekkel pozitív, egyénre szabott érzelmi kapcsolatot alakít ki. Ébren tartja és fejleszti a gyermekek világra nyitott kíváncsiságát, és igyekszik választ találni a gyermekek világ és emberképét, erkölcsi ítélőképesség-

ét építő-kutató kérdéseikre. A gyermekek egyéni szükségleteihez mérten segít a házi feladatok elkészítésében. Naponta játszik a gyerekekkel. Esténként mesét olvas a gyermekeknek, velük együtt énekel, viccelődik, beszélget, imádkozik, eligazítást ad nekik közösségi és egyéni boldogulásuk érdekében. Gyermekei számára, kulturális, lelki és sport tevékenységet szervez, és hetente végeznek valamilyen fizikai munkát.

Közlés, kommunikáció:

Feladata e körben valamennyi rábízott gyermek egyéni motívumainak, cselekvési indíttatásainak, múltjának, társas szükségleteinek a felkutatása és ismerete.

Érdeklődik a gyermek személyes múltját illetően. Családjával a kölcsönös tisztelet jegyében bizalmas, szeretetteljes, nyitott beszélgetést kezdeményez és folytat. Meghallgatja a gyermekek véleményét és serkenti kezdeményező készségüket, kritikai mérlegelő képességüket. Elősegíti a gyermekek egymás közötti udvarias, barátságos kapcsolatteremtését.

Megelőzés és gondozás:

Érzelmileg és fizikailag biztonságos környezetet biztosít családjá részére. Egészségre, családi életre való nevelést mindvégig szem előtt tartja. A gyermekek testi, lelki, szellemi és erkölcsi jólétének folyamatos felügyelete, kedvező voltának biztosítása.

Gondos figyelemmel alakítja ki és vigyázza a gyermekek játszó, tanuló és pihenőterét. A tőle telhető módon, megelőzi a gyermekek testi megbetegedését, lelki megrázkódtatását, szellemi elsatnyulását, erkölcsi romlását.

■ A nevelő jogai

A nevelőnek joga van szakmai és lelki támaszra az egész munkaközösség részéről. Joga van részt venni bármilyen alkalmi rendezvényen, kiránduláson és egyéb szabadidős foglalkozáson, amennyiben részvétele nem válik a feladatai rovására. Joga van a rendszeres szakmai képzésre. Joga van, hogy magyarázatot kérjen a neki tulajdonított, következményeiben személyét terhelő hibákkal és megrovásokkal kapcsolatban, ha azok túlságosan általánosak vagy többértelműek. Joga van a munkájával kapcsolatos

visszajelzésekre. Joga van az intézet működésére vonatkozó javaslatok előterjesztésére. Joga van a nevelt gyermekeiről mindent tudni. A lánygyermekeket gondozó nevelőknek joguk van különbözeti pénzköltségek igénylésére a lányok higiéniai szükségleteinek fedezése céljából.

■ A nevelő kötelezettségei

A nevelőnek ismernie kell az intézet működési szabályzatát, a saját és munkatársai feladatkörét, illetve jogait és kötelezettségeit. Tiszteletben kell tartania a közösség többségi akaratát. El kell fogadnia a közösség többségi szavazata által választott vezetőségi tagok feladatkörét. A gyermekeket saját életpéldájára keresztény nevelésben kell részesítenie. Munkája során nyitottságot és együttműködést tanúsít a közösség tagjaival szemben. Folyamatosan képzzi magát szakmailag és lelkileg. Felelősséggel tartozik a rábízott anyagi javakkal szemben.

A nevelt gyermekeivel egy közös lakásban lakik, és ha valami meghibásodik – amennyiben ő nem tudja megjavítani – a karbantartónak jelenti. A lakását, a gyermekeket s azok ruháit tisztaságban és rendben tartja. Heti egy alkalommal, lehetőleg pénteken a gyermekkel együtt nagytakarítást szervez a lakáson belül és kívül.

A gyermekeket saját életpéldájára keresztény nevelésben kell részesítenie, azokat keresztény erkölcsiségben, keresztény erkölcsiségre, magatartásra tanítja. Kialakítja és gyakorolja az esti lefekvés szertartását: tisztálkodás, mesemondás, játék, ima, beszélgetés. Példamutatóan részt vesz a szentmiséken.

Felelősséggel tartozik a gyermekek testi épségéért, azok megbetegedése esetén gondozza őket. Nyelvezete mentes a trágár, vulgáris, közönséges jelzőktől, ki-jelentésektől. A gyermekek előtt nem cigarettázik!

■ A gyermek jogai

A gyermeknek joga van, hogy szüleit és rokonait szabadidejében meglátogassa, de csak a saját nevelője által engedélyezett időintervallumnak megfelelően. Joguk van részt venni kulturális, szórakoztató és sport rendezvényeken. Joga van, hogy keresztény nevelésben részesüljön, és a testi-lelki fejlődésének kedvező, azt biztosító életfeltéte-

lekhez. Joga van az erőszak bármely formája elleni védelemre, iskolai program befejeztével a pihenésre. Joga van este 9 órakor lefeküdni, még akkor is, ha az aznapi teendőit, nem fejezte be, és a reggeli ébresztőig aludni. Joga van a szabad önkifejezésre. Joga van büntetés esetén magyarázatot kérni. Joga van orvosi ellátásra.

■ A gyermek kötelezettségei

A gyermeknek el kell fogadnia az intézmény belső szabályzatát. Magatartását az intézet írott és íratlan szabályainak megfelelően alakítja. Egyéni érdekeit alá kell vetnie a közösség érdekeinek. Köteles az Alapítvány tulajdonában álló tárgyakat, a tanszereit és a ruháit különös gonddal, épségben megőrizni. Rendben és tisztán kell tartania a szobáját és a környezetét. Reggel az ágát köteles megvetni, mosakodni és fogat mosni. Az ebédlői szolgálatát köteles tisztességesen ellátni. Részt kell vennie a közösség közös ünnepein, a szentmiséken, ahol illő, fegyelmezett magatartást tanúsítani. Maximum két egymástól különböző délutáni fakultatív programon vehet részt, de csak a szilencium időtartamán és az étkezés időpontjain kívül. Mindehhez a nevelő beleegyezése szükséges.

A felnőttekkel és a többi gyermekkel szemben tisztelettartó, udvarias, segítőkész magatartást tanúsít. Segíti a kisebb gyermekeket, betartja az iskolai programot. A nevelő kérésére, köteles ismertetni elvégzendő iskolai feladatait, és alkalomadtán felmondani a házi feladatot. Kerülnie kell a trágár, keresztény értékeknek ellentmondó nyelvhasználatot.

Iskolai napokon csak nyomatékos szülői, vagy rokoni kérésre hagyhatja el az intézetet, illetve akkor, ha beteg. Távozásakor köteles hátrahagyni elérhetőségének adatait. Ha valamilyen oknál fogva nem tud vissza jönni az előre egyeztetett időpontig, akkor a nevelőjét köteles értesíteni.

■ NEHÉZSÉGEK, AKADÁLYOK

■ Sanepit

A szó magyar megfelelője az ÁNTSZ lenne. Ha az atyától, vagy bármely ott dolgozótól érdeklődtem az „ellenőrökről”, inkább csak szükséges rosszként emleget-

ték. Kis utánajárással azonban bárki előtt világossá válik, hogy ez így nem teljesen igaz. A kezdetekkor ez a „szükséges rossz”, nagy gyakorisággal látogatta az Alapítványt. Úton útfélen hibákat, botlásokat kerestek. A legapróbb vétségekért is bezárással fenyegetőztek. Az évek múlásával Csaba testvér személye és munkája mind nagyobb teret hódított, határokat nem ismerve. Napjainkra úgy gondolom, mögötte áll sok ezer ember, akik miatt „a bezárás” veszélye már nem fenyegeti őket.

Én magam is tapasztaltam 4-5 ellenőrzést, és nem szívesen emlékszem vissza az akkor történetekre. 2004 nyarán, a konyhán dolgoztam és szinte a semmiből került elő egy férfi és egy nő. Megálltak az ajtóban, nem szóltak. Némán figyeltek befelé, és tekintetük össze-vissza járt. A szakácsnő is észrevette őket, de hallgatott. Sok vendég megfordul naponta az alapítványnál, de az ember érezte, hogy ez most más. A levegő megfagyott. Zavarban dolgoztam tovább, mert tudtam, hogy ott vagyok, ahol nem kéne lennem. Az előírásnak megfelelő fehér ruha sem volt rajtam. Egy perc nem telt el és románul köszönt a két idegen. Beljebb léptek, a szakácsnő is köszönt. Alig 10 percig tartott az egész. Belenéztek a gázon lévő edényekbe, körbe pásztázták a hűtőt és a kamrát. Sokat kérdeztek, a szakácsnő mindvégig higgadtan válaszolt. Mielőtt elmentek volna, a szakácsnővel aláíratlak valamilyen papírt, ami az észlelt hibákat rögzítette, valamint, hogy kint jártak.

Az elkövetkezendő 2 hétben még 3 ellenőrzés volt a konyhán. Ritka, hogy ennyire gyakori vendég legyen a sanepit.

A háztartásokat is rendszeresen szokták ellenőrizni. Beszélgetésekből tudom, hogy oda évente 1-2 alkalommal mennek ki, de sokkal aprólékosabban átnéznék mindent.

■ Az otthon a sajtó szemével

Az Alapítvány gazdasági irodájában találtam egy nagy mappát, mely tele volt magyar, szlovák, angol, német és román nyelvű írott sajtóanyaggal az intézményről. A cikkeket tartalmilag nézve, szinte az összes egy sablonra épült. Bemutatták a kezdeteket, mikor is Csaba testvér leverte a kolostor rozsdás lakatjait, szemléltették a jelen nehézségeit, pár meghatározó történettel, majd elismerő szavakat intéz-

tek az atyához a nem mindennapi tettéért. A cikkek végén olvasható a gyermekotthon elérhetősége, bankszámlaszáma, és hogy mindenféle segítséget szívesen fogadnak. A román nyelvű sajtó ezzel szemben főleg a hibákat emeli ki, ahogyan én láttam, és hanyagolható tényként megemlíti, hogy a gyerekek rossz körülmények közül kerülnek az atyához. A következő sorok a román nyelvű cikkek tartalmát idézik.

Étkezésük rendkívül szegény kalóriában. Több húst és tejterméket kellene fogyasztaniuk. Szemmel láthatóan testi fenytésben nem részesülnek, de a 3-3,5 szobás lakások nem elegendőek egy 10-12 fős család részére. Ezáltal a gyermekek mozgásterét és általa a jogaikat csorbítják. A nevelők nem rendelkeznek olyan papírral, amely biztosítaná, hogy valóban megfelelőek a „szülői munkára”. A dolgozók jelentős része nem beszél románul, emiatt a gyerekek sem beszélik a nyelvet, így „erőszakos elmagyarosítás” folyik az intézményben.

A gyermekvédelmi ellenőr szerint, kérdésessé válik, hogy a ferences Alapítvány felügyelete alatt álló gyermekek valóban megkapják-e mindazt, amire szükségük van ahhoz, hogy a jövőben a társadalom szerves részesei legyenek.

Az olvasottakat elfogultság nélkül, felsorolás-szerűen szerettem volna leírni. Nem vagyok naiv, és a gyermekotthon létét nem rózsaszín felhők között látom. Az intézményt emberek irányítják, így természetes, hogy nem tökéletes. Vannak hibái, de mindaz, miket a román nyelvű cikkek rögzítenek, hagynak némi kivétnevalót maguk után.

Kalóriaszegény a gyerekek étkeztetése. Ez az állítás igaz. 2003-ban egy szívemhez közel álló 7 éves kisfiú került az állami kórházba, fertőző osztályra. A fiú nem volt diétára fogva. Táborozás közben kapott el valami betegséget, amitől az egész testét gennyes hólyagok borították. Az ápolók azt hitték, hogy a gyermek édesanyja vagyok, így egy köntöst a nyakamba akasztva minden nap meglátogathattam a fertőző osztályon. Az első nap étrendje engem igencsak megdöbbentett. Reggelre egy szelet kenyér, forró teával. Ebédre sárga vizet kapott- húsleves néven – második fogásként pedig a sárga vízben úszott egy egész főtt krumpli. Ke-

nyeret nem kapott, mert a reggeliből még maradt neki. Vacsorára, a szelet kenyér mellé egy bögre tea. Étkezések között 3-3 db háztartási kekszet kapott még. A következő napok ebédjei változatosabbak voltak, de kalóriában nem gazdagabbak.

Korlátozva van a gyermekek mozgásterre, mivel a lakások nem elég tágasak. Ez is igaz, pláne ha abból a szemszögből nézzük, hogy mennyivel nagyobb hely jutott nekik az utcán vagy az állomásokon.

Nincs biztosíték arra, hogy a nevelők valóban alkalmasak lennének munkakörük teljesítéséhez. Én úgy láttam, hogy az Alapítvány túlságosan ember-gyermek központú ahhoz, hogy bármilyen elvetemült nevelő képes lenne ott leplezni magát. És ki kért papírokat attól az alkoholistá edesapától, aki véletlen leforrázta 6 éves gyermekét, 20 l vízzel? És annak az edesanyának ki adott papírokat a neveléshez, aki koldulásra kényszeríti gyermekeit?

Az Alapítvány falai között „erőszakos elmagyarosítás” folyik. A külföldről érkező munkatársak, valóban nem beszélnek románul, de ez legfeljebb a dolgozók 20%-a. A gyerekek kétnyelvű iskolába járnak és az év végi nagy záróvizsgákat románul kell letenni, kivétel nélkül.

Lehetnek-e ezek a gyerekek a társadalom szerves részei? Azt hiszem, hogy ennek a kérdésnek az egyértelmű igen választ semmi sem bizonyítja jobban, mint a 14 egyetemista, akik a kolostor falai közül kerültek ki, és ma Kolozsváron tanulnak. És van még 10-12 fiatal felnőtt, akik ugyancsak Csaba testvérnél nevelkedtek, de mára saját családjuk, háztartásuk van. Lehet, hogy szegényesen élnek, de tisztességben, szeretetben, és dolgoznak a mindennapi betevőért.

■ AZ ÁLMOK MEGVALÓSULÁSA

Csaba testvér szinte a semmiből alapította meg a dévai gyermekotthont. Ferences szerzetes lévén a semmiből kell fenntartania is, hiszen nem lehet munkahelye, amivel megkereshetné „családjá” számára a mindennapi betevőt.

Hogy lehetséges, hogy immáron 12 éve létezik, s egyre csak virágzik az Alapítvány? Jó ferenceshez hűen, koldulásal. Járja az országokat, misézik, lelki gyakorlatokat tart, és beszél, beszél, be-

szél. Megszámlálhatatlan támogatóra lelt az évek folyamán. Vannak, akik egy hetet, egy napot, egy órát adnak az életükből, mint önkéntesek. Szőnyegyet, bidonokat mosnak, kapálnak a kertben, gyerekekre vigyáznak, vagy éppen ajtókat festenek. Csaba testvérné csak egy kérése van a „a messziről érkezőhöz”: szeresse a gyerekeket. Nevelők, tanárok mennek egy rövid időre – s maradnak ott évekig.

Egy meglehetősen egyedi külsejű férfi gördült be méltóságteljesen Harly Davidsonjával a kolostor elé. Csaba testvért kereste. A TV-ből hallott az Alapítványról. Egy jól menő üzlete van, gondolta segít. Az atya kezébe nyomott egy borítékot, és amilyen váratlanul jött úgy is távozott.

Egy idős román asszony a kezdetekkor minden reggel a templom ajtajára akasztotta a gyerekek aznapi uzsonnáját. Norvégiából immár harmadik éve egyszer ellátogat egy otthonukban hírességnek számító bohóc páros, akik pár napig ingyen mulattatják az ott élőket. Egy ács pár hónapig élt az alapítványban és fizetségül egy több méteres keresztet faragott, amiről a mai napig azonnal megismeri a kolostort az arra járó idegen.

Megszámlálhatatlanok azon névtelen adakozók is, akik munkájukkal, vagy anyagi lehetőségeikhez mérten segítik az atya munkáját.

2004. október 18-án mutatták be Budapesten, /s azóta már több városban is/ a Csillagösvény című filmet, melyet Moys Zoltán, Vándor Attila és Schödl Dávid rendeztek. A film a Dévai Szent Ferenc Alapítvány történetét és tevékenységét mutatta be. Megszólalt benne Csaba testvér, pár munkatársa és gyerekek is meséltek az életükről.

A támogatói est fővédnöke Mádl Dalma Asszony volt, aki 2003-ban személyesen is ellátogatott a gyermekotthonba.

Kedd, Szent Antal napja. Külön szeretném kiemelni a segítségnyújtás eme formáját, mert ezek a napok különösen tetszettek nekem. A reggeli szentmise előtt s alatt a hívek kenyeret hordanak Szent Antal szobra elé. A szertartás a kenyerek megáldásával zárul, ilyenkor legalább 30-40 kg-nyi napi betevő előtt áll a pap. A nap folyamán késő estig jönnek az emberek, s rakják le a szobor elé, az ala-

pítvány részére a kenyereket. Összesen 60-80 kg kenyér gyűlik össze.

■ ÖSSZEZÉS

A határon túli szociális ellátórendszer számos problémával küszködik, az egyházaknak illetve a karitatív szervezeteknek, és az egyes embereknek nélkülözhetetlen szerepük van.

Romániában eddig még általam sehol máshol nem tapasztalt szegénység uralkodik. Nagy a munkanélküliség, a minimálbér alig haladja meg a 14 000 Ft-ot, és az árak hazánkéhoz hasonlóak.

Országszerte sok üres, elhagyott gyárépület áll. Némelyikben meg-meg húzódik egy hajléktalan, de ami mozdítható volt benne, már elvitték. A faanyag /ajtó, ablakkeret, polcok stb./ tüzelőként végezte, a fémek pedig az ócskavasasnál.

Kolduló gyerekekbe botlik az ember úton útfélen, és jelenlétük csak akkor szúr szemet valakinek, ha csapatostul megrohamoznak egy külföldi turistát. Jól menő üzletek előtt nem ritka, hogy egy férfi áll kezében hosszú pálcával, és azzal hessegeti el a koldusokat.

Csaba testvér családsegítő központot akar Déván, újabb árvaházakat, óvodákat a Hargitában, magyar nyelvű gimnáziumot, szakmunkás iskola bővítését, idősek otthonát és egy tisztességes egészségügyi rendelőt, állandó orvossal. És a tervek egyre inkább megvalósulnak. A kezdetekkor sokan a dévai Gyermekotthon megvalósíthatóságában sem hittek.

Egyfajta burokból élnek úgy a gyerekek, mint a felnőttek. A világ szennyétől próbálják megóvni a felnövekvő nemzedéket, akik hisznek a csodálatos világban, még akkor is, ha apuka csak úgy tudta kimutatni szeretetét, hogy sírt, miután megvakította gyermekét.

Nehéz élet, néha naturalisztikusan egyszerű, sivár, igazságtalan, vagy éppen indulatoktól fűtött, kétszínű és hazug. Nap, mint nap úgy fekhettem le az ágyba, hogy „Te jó ég! Ha én ezt otthon elmesélem...” Aki nem veszi észre Déván abban az ellentmondásokkal teli világban a szeretet mindenhatóságát s annak győzedelmét, az vak.

Gergely Nikolett

Nevelőszülőség és motivációk

Évek óta növekszik azoknak a gyermekeknek a száma – az egyre csökkenő népesedés mellett –, akik szocializációs problémákkal küzdenek, ezáltal megnehezedik vagy lehetetlenné válik személyiségük egészséges fejlődése. A bölcsőde – óvoda – iskola láncolat keretében a szekunder szocializáció szinterei kitágultak, már a gyermek korai létszintjén „behatoltak” a nevelésbe. A család hagyományos nevelő funkciói arányaikban és minőségükben megváltoztak, a megalapozó emocionális nevelés gyökerei elvékonyodtak. A szülőmodellek érzelmi és identifikációs szerepének gyengülése vagy éppen szétesése (gyermekvédelmi gondoskodásba vett, majd nevelő szülőhöz kihelyezett gyermekek), a személyiségalakulás szempontjából kedvezőtlen feltételeket teremtett.

Mára kialakultak azok a társadalmi csoportok, akik beletörődtek rossz helyzetükbe, mivel a felemelkedés irányába tett erőfeszítéseik kudarcot vallottak, a küzdelem felemésztette belső és külső tartalékaikat. Ezek a családok nem kívánnak, nem tudnak már felemelkedni, nem fizetik tartozásait, jelentős közüzemi díjhátralékot halmoztak fel. Céljuk a napi megélhetés biztosítása lett. Ennek érdekében, ha tehetik sok gyermeket vállalnak, igyekeznek kihasználni a segélylehetőségeket. Már hiányzik a komoly munkavállalási szándék és az olyan irányú elkötelezettség, hogy a gyermekeik iskoláztatása révén legalább ők kerüljenek ki ebből a helyzetből. A család tagjai között gyenge a kohézió, nem működnek a természetes segítő kapcsolatok.

Életvitelük rövid távú, a jelenre való orientáció jellemzi.

„Az átalakított gyermekvédelmi szakellátások” címmel találtam a www.szochalo.hu honlapon egy megdöbbentő adatot, abból a jelentésből, amelyet az állampolgári jogok országgyűlési biztosa rögzített már az 1995–1996-os évekről:

„Az alapvető társadalmi átrétegződés legveszélyeztetettebb csoportja a gyermekek társadalma. A létminimum alatt élők körében a gyermekek és a fiatalok aránya a rendszerváltás óta 45–52% között mozog, a növekedés folyamatos. Magyarországon minden második szegény, gyermek illetve fiatal. Különösen a városokban emelkedett a nélkülöző gyermekek aránya. Társadalmi integrációs esély folyamatosan csökken.” A szegénység nem az egyetlen ok, hiszen napi munkából szerzett tapasztalatokból tudom az „újjgazdagság” legalább akkora kockázati faktor.

Ezeknek a családoknak az átlagból történő kiemelkedése hihetetlen gyorsasággal zajlott le- és részben zajlik ma is – egy olyan társadalmi háttérben, amelynek a korábbi évtizedekben nem voltak értékelhető tapasztalatai a gazdagságról. Így nem is rendelkezhetnek azzal a visszafogottsággal, megküzdési stratégiával, amellyel a generációról generációra öröklődő vagyonok tulajdonosai mutatnak. Az újjgazdagok hivalkodó státuszszimbólumokkal veszik körbe magukat, akarva-akaratlanul érzékeltetik környezetükkel, hogy számolatlanul rendelkeznek mai világunk egyetlen jól megragadható értékmérő eszközével.

(Dr. Ranschburg Jenő, 2002.)

Az újjgazdag családokban nevelkedő gyerekek szocializációja sem veszélytelen, hiszen itt is jelen van a családi diszharmónia, az egyszülős család, az abúzus. A nagy karrierhajszában nincs idő a gyermekekre, a személyes gondoskodásra, a financiá-

lis védelmi ernyő alatt pedig gyakran kerülnek előtérbe életveszélyes élvezeti cikkek: koffein, nikotin, kábítószer.

Jelentősen növekedett a családok szocializációs zavarait megjelenítő negatív interperszonális kapcsolatok sokasága, például amikor a gyermek az óvodában nem tud normális keretek között kapcsolatot teremteni kortársaival, sem játék, sem egyéb tevékenység közben. Komoly arányt képviselnek a szülők nevelési hibáiból eredő zavarok, gondolok a túlzott szigorra, az agyonkényeztetésre, a passzív nevelésre, a következetlen nevelési módra.

Az intézményesített, így az óvodai személyiségformálásnak is váratlanul új feladatai születtek: elsősorban a családi nevelés hiányosságait pótló rezocializációs, korrekciós funkció. Ennek legfeljebb a felismerésig juthattunk el, az ellátás megszerzésére való felkészülés még folyamatban van. A szülők megváltozott életmódja, a kereső foglalkozás kényszere, a mindkét szülőre ránehezedő munkaviszony – szükséglet vagy munkanélküliség következtében azonban a szocializációs szintek (pl.: család – óvoda) egymással való kölcsönös kapcsolata, „közeledése” meglazult, az együttműködés legtöbb esetben egymás szerepeltetésének számonkérésében kimerül. A családok életviteli és nevelésben betöltött funkcióváltozása – következményei – a pedagógián csapódott, csapódik le.

Új nevelési problémák jelentek meg, amelyek kezelésébe roppant nehéz (kisvárosi szinten) a megfelelő szakmai kompetenciával rendelkező pedagógusokat bevonni (logopédus, pszichológus, gyógypedagógus, fejlesztő pedagógus). A pedagógus bérek rendezése – ha nem inflálódik túl gyorsan – hozhat átmeneti változást, legalábbis a pályán maradóknak továbbtanulási kedvének pozitív alakulásában.

Napjainkban a világ gyorsabban változik, mint eddig valaha. A változó világban a gyermekének jót akaró szülő már aligha képes eldönteni, mire is szocializálja gyermekét, mi vár majd rá 20 év múlva, mikor a hosszú tanulási-felkészülési időszak végén kilép az életbe. Legjobban teszi, ha magára a változásra, a változásokhoz való minél tökéletesebb alkalmazkodásra tanítja, de ennek igénye még annyira új, hogy nincs kitaposott út, pedig saját gyermekeink érdekében minél előbb fontos lenne! Bizonyára fontos lenne azok számára is, akiknek valamilyen okból el kellett hagyniuk vérszerinti szüleit és gyermekvédelmi gondoskodásban, nevelőszülőkhöz kerülve élik mindennapjaikat. Az ő helyzetük sokkal nehezebb, hiszen a gyermek-, ifjúság-

védelem és gyámügy nagyon elhanyagolt területe volt – időben, végrehajtás ellenőrzésében, más törvényekkel történő harmonizációjában, az akceleráció és egyéb társadalmi változások követésében – az egységes törvénykezésnek.

„Az Országgyűlés a jövő nemzedékért érzett felelősségtől vezérelve a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvényben, továbbá a Magyar Köztársaság Alkotmányában meghatározott gyermeki jogok érvényre juttatása érdekében, a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvénnyel, valamint a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvénnyel összhangban...” alkotta meg 1997. november 1-jén érvénybe lépő XXXI. törvényt a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról.

Az intézményesített nevelés korántsem újkeletű, hisz annak ellenére, hogy az elmúlt század korai kultúráiban a társadalom falusi szerveződéseiben inkább a családi nevelés volt előtérben, a gazdag családoknál pedig magántanítók tevékenykedtek, már az ókori egyiptomi és mezopotámiai tudás- és írnokképzésről olvashattunk. A szigorú spártai nevelés a gyermek hétéves korától kezdődött, hisz utána kivették a családból őket. A középkorban főleg az egyházak kolostori iskolákat tartottak fent, ahol a papokat és az egyházi énekeseket képezték, de a XIII. században is inkább csak a városi polgárság érdekeit szolgálták a plébánosi iskolák. A XVIII. századig az iskolákat az egyház tartotta fent, ezt követte az államosítás, majd jelen oktatási struktúránk szerteágazó lehetőségei, hiszen az 1993. évi oktatási törvény lehetővé teszi bárkinek az iskola alapítását és működtetését, aki megfelel a törvényben előírt feltételeknek.

A gyerekkortörténetekre vonatkozó írásokban olvashatjuk, hogy ritkaság volt az, amikor a gyermeket kizárólag a szülők nevelték. Ha végig gondoljuk az ismert nevelési gyakorlatunkat, akkor az intézményesített nevelést két csoportra oszthatjuk. Az elsőbe tartoznak azok, amelyek a szülői nevelés mellett azt a kisebb vagy nagyobb csoportot képviselik, amelynek az egyén tagja volt (bölcsőde, óvoda, iskola). A másik csoportba azokat sorolnám, amelyek a szülők helyett vállalják fel a gyermekek felnevelését.

Térségünkben, Tiszakécskén egyre növekszik azon családok száma, akik nevelőszülőként vállalkoznak arra, hogy más szülő vérszerinti gyermekét törvényesen megszervezve, ideiglenesen, átmenetileg vagy tartósan nevelje, utógondozott fiatal felnőttként családjába tartsa. (Tiszakécskén pl.: az óvodákba járó gyermekek 11%-a nevelőszülőknél él.) Pedagógusként naponta találkoztam ezekkel a családokkal és ellentmondásos közvéleménybeli – közöttük kollégáim által kifejtett – megítélésükkel, míg nevelőszülői tanácsadóként kezdem belülről látni a lyukacsos szociális hálót.

A sztereotípiák erősen működnek, s mint természetükből adódik, tartósan merev meggyőződések látnak napvilágot a nevelőszülőséggel kapcsolatban az emberek jelentős körében. Szakdolgozatomhoz történő anyaggyűjtésem során az egyik interjúkérdés arra vonatkozott, hogy „Véleménye szerint miért lesz valaki nevelőszülő?”.

Az ötven megkérdezettből minden különösebb fontolgatás nélkül az anyagiakat mondták elsőként. Nincsenek egyedül ezzel a véleményükkel, hiszen Magyarország azon részein, ahol kisebb arányú a munkanélküliség, mint környezetünkben mérhetően kevesebb az a család, aki nevelőszülőséget vállal. A FÉSZEK Egyesületnél dolgozó nevelőszülők és az általuk nevelt

gyermek többen vannak, mint egész Győr-Sopron megyében a TEGYESZ-hez tartozók, állapítottam meg a „Minden Gyerek” Konferencián. Tehát mindenképpen tetten érhető az anyagi megfontolás, hiszen mint bármilyen más munkát, így ezt sem várhatja el senki, hogy ingyen végezze bárki is.

Miért vállalják térségünkben egyre többen, hogy családjukba fogadják számukra teljesen idegen szülők gyermekeit: gondozzák, nevelik, szeretik őket, s közben azt a reményt táplálják bennük, hogy csak addig maradnak, amíg az apu, meg az anyu össze nem kapják magukat? Mi motivál egy embert arra, hogy „huszonégyórás” szolgálatot vállaljon az év minden napján, kiteve lakását, családját, saját idegrendszerét az esetleges teljes amortizációnak? Lehet mindennek oka csak a pénz? Nem, nem lehet. Észrevehetően kevés lenne ez a motiváció. Alaposabban körbejárva ezt a témát, összegzésképpen néhány érvcsoportot említenék:

- Hagyománya van Tiszakécskén a nevelőszülőségnek, hiszen nyomon követhetőek a klasszikus nagy családnevek – ahol gyermekek nevelkedtek – helytörténeti anyagokban.
- Egyfajta biztos anyagi bevétel havonta, ami megjelenik a számlán, gyerekenként 13.000 Ft nevelőszülői tiszteletdíj. A többi ellátmány, a nevéből adódóan a gyermekre költendő.
- A gyermek „mint az élet értelme”; ha nem született saját azért nevel, és esetleg örökbefogad; ha kirepültek a családból a sajátok és fiatalok még a szülők, akkor újra benépesítik a nagy házat; ha csak fiúk születtek, akkor kell még kislány vagy fordítva. Mindig nagy családot szeretett volna, de kettőnél többet nem akart szülni vagy csak egy született.

- Különös morális oknak nevezném: ha a szülő maga is állami gondozott volt és ő is „jót akar tenni”, hiszen vele is jót tettek, mert felnevelték, kivették az intézetből. Most rajta a sor, hogy ő is megmutassa képes erre a jó cselekedetre.
- Említést érdemel az a „pozitív önértékelési” lehetőség is, főként az éppen munkanélkülivé váló nevelőszülőnek, hogy azért hasznossá tudja még magát tenni a környezete, a társadalom számára, nem kell naponta a feleslegesség érzésével birkóznia. (Az igazolt munkahely feltétele annak, hogy valaki nevelőszülőseget elláthasson!) Egyébként bizonyíthatóan hamarabb kap újra munkát az az ember, aki nem görcsösen, pánikba esve keresi, hanem kellő önbizalommal, pozitív hozzáállással.
- Az egyéni élethelyzeteket figyelmen kívül hagyó munkafeltételek – nevezhetném kizsákmányolásnak is a kisgyermekes anyák három műszakba való beosztását – következtében, inkább GYED-re, GYES-re, GYET-re mennek a nevelőanyák, s így legalább a saját gyermekeiket is el tudják látni. Bizonyára nem teljes körű a felsorolásom, de a térségünkben előforduló motivációs tényezőket többnyire átöleli. Civil szervezetnél dolgozó nevelőszülői tanácsadóként több lehetőséget látok arra, hogy miként lehet a nevelőszülőinkben meglévő motivációt szinten tartani, hogy mentálisan jó állapotban maradjanak, hiszen ez mindenkinek nagyon fontos a folyamatban.

*Rádiné F. Hegedűs Terézia
FÉSZEK Egyesület Tiszakécskei Csoportjának
nevelőszülői tanácsadója*

A Módszertani Gyermejjóléti Szolgálatok 2005. évi Konszenzus Konferenciájának összefoglalója

■ 1. VISSZATÉRÉS A 2004. ÉVI KONSZENZUS KONFERENCIA ÁLLÁSFOGLALÁSÁIRA

■ 1. a) Gyermejjóléti szolgálat által nyújtott, iskolában végzett szociális munka

A 2003-as konszenzus konferencián merült fel először, hogy foglalkozzunk az iskolai szociális munkával. Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy minden iskolában legyen iskolai szociális munka. Az eddigi tapasztalatok alapján nyilvánvalóvá vált, hogy háromféle területről van szó:

1. Az iskolában működő gyermekvédelmi felelős és szociális munkás feladatai;
2. Az iskolával, illetve a gyermekvédelmi felelősökkel mint észlelő- és jelzőrendszer tagokkal való együttműködés;
3. A gyermejjóléti szolgálat által nyújtott iskolában végzett szociális munka.

Megállapodás született a 2004-es Konszenzus Konferencián

arról, hogy a munkacsoport a következőkben, a harmadik pontban megjelölt szolgáltatással fog foglalkozni.

Mivel a települések és az iskolák sokfélék, a kidolgozott anyag nem konkrét módszertant, hanem gyakorlati szempontokat kíván nyújtani az alábbiak szerint:

■ AZ ISKOLAI SZOCIÁLIS MUNKÁRÓL ÁLTALÁNOSAN

Középpontban a gyermek, valamint a gyermek és iskola kapcsolata áll.

Fontos cél a gyermek veszélyeztetettségének megelőzése és megszüntetése, családban történő nevelésének elősegítése. Meghatározó a különböző rendszerekben lévő problémák (gyermek, család, gyermekek csoportjai, közösség) nem leegyszerűsített, hanem összefüggéseiben, komplex módon, a szociális munka eszközeivel történő kezelése.

Lényege, hogy preventív jelleggel tud működni. Célja, hogy olyan gyermekek kerüljenek ki az iskola falai közül, akik ismerik magukat és képesek saját, és környezetük szociális problémájának megoldására.

Segíti az iskolát, hogy érzékenyebb legyen a gyermek szükségleteire és annak kielégítésére, azaz az iskola a gyermek után nyúljon (ne kitiltsa) és a gyermek kapaszkodjon az iskolába (ne kerülje). Fontos az iskolai szociális munkában az iskolai „lemorzsolódás” megakadályozása, illetve az oktatási rendszerbe való visszajutás segítése, valamint a hátrányos helyzetű és iskolai kudarcoknak kitett tanulók sikeres integrálódásának elősegítése.

A szülők gondolkodását, szemléletét, iskolával kapcsolatos elvárásait formálja.

Az iskolai szociális munka célja

- a tanulók, a pedagógusok és a szülők részére adekvát szakmai segítség nyújtása
- az elsődleges prevenció segítése
- az észlelő- és jelzőrendszer működésének segítése
- a gyermek- és ifjúságvédelmi felelősök munkájának szakmai segítése, megerősítése
- egységes szemléleten alapuló szociális segítségnyújtás megszervezése
- a szociálisan hátrányos helyzetű gyermekek helyzetét javító szolgáltatások nyújtása lehetőségeik maximális kihasználása érdekében
- a veszélyeztetett gyermekek kiszűrése
- a 6–18 éves korosztály szociális jólétének javítása

Az iskolai szociális munka általános feladatai

- információnyújtás a diákok számára, hogy hol, mikor, kitől kaphatnak segítséget problémáik megoldásához
- a diszfunkcionális tanár – diák – szülő kapcsolatok javítása
- a negatív magatartásformák kialakulásának megelőzése, értékek megerősítése
- a tanulók önismeretének és stresszoldó képességének fejlesztése
- meg kell keresni azokat a tényezőket, amelyek az iskolai légkört optimálissá teszik a diákok számára

Az iskolai szociális munkás konkrét feladatai

- érdekvédelem
- információnyújtás és tanácsadás (szociális és mentális segítségnyújtás), segítő beszélgetés
- kulturális és szabadidős programok szervezése
- felvilágosítás (szexuális, a serdülőkor problémái, devianciák, stb.)
- folyamatos egyéni esetkezelés
- családlátogatások
- értékeket, normákat közvetítő szerepet tölt be az iskola és a családok között, feltárja a szülő – gyermek – tanár közti konfliktust
- rendszeres kapcsolattartás diákokkal, tanárokkal, gyermekvédelmi felelősökkel, iskolai diák önkormányzatokkal és a szociális/segítő intézmények képviselőivel, egyéb, az iskolában dolgozó szakemberekkel.
- nevelőtestületi és egyéb értekezleteken való részvétel, amely a tanulási és/vagy magatartási problémákkal küzdő gyermekekről is ad tájékoztatást
- fegyelmi tárgyalásokon való részvétel

- pályaválasztás és továbbtanulás elősegítése
- adminisztráció a szociális munka etikai kódexének, és az adatvédelmi törvénynek megfelelően
- aktuális pályázatok ismertetése, az egyéni pályázási lehetőségekre való figyelemfelhívás a diákok körében
- szóróanyagok és tájékoztató füzetek beszerzése a fiatalokat érintő aktuális témákról
- jogszabályváltozások folyamatos figyelemmel kísérése és az érdekeltek tájékoztatása

Az iskolai szociális munkában végezhető tevékenységek

- **információnyújtás** az iskolai szociális munkáról, a családsegítő- és gyermekjóléti szolgálat működéséről, a gyermekvédelemről és az ehhez kapcsolódó jogszabályokról, a gyermeki jogokról és kötelességekről

Fórumai:

- igazgatói értekezlet
- tantestületi értekezlet
- osztályfőnöki órák
- szülői értekezletek
- diákönkormányzat, diákparlament
- egyéni tanácsadás fogadóórák keretében
- családgondozás, családlátogatás

prevenció:

- szabadidős tevékenységek, klubfoglalkozások szervezése, vezetése
- drog, alkohol és dohányzás megelőzése érdekében felvilágosító foglalkozások tartása
- bűnmegelőzési programok szervezése és lebonyolítása

egyéb tevékenységek:

- az egész iskolát érintő programokban való részvétel
- a gyermek- és ifjúságvédelmi felelősök munkájának segítése
- koordinációs feladatok a különböző segítő intézmények között a gyors és hatékony segítségnyújtás érdekében

Az iskolai szociális munka célcsoportjai:

- veszélyeztetett gyermekek
- hátrányos helyzetű gyermekek
- az iskola valamennyi gyermeke
- tanári közösség
- szülők

A veszélyeztetett gyermekekkel kapcsolatos feladatok

- A veszélyeztetett gyermekek felmérése az osztályfőnök és a gyermek- és ifjúságvédelmi felelős közreműködésével. A veszélyeztetettség típusának és súlyosságának mérlegelése, ez alapján a további teendőkre javaslattevés. Szükség esetén azonnali beavatkozás, jelzés, kapcsolatfelvétel.
- A veszélyeztetett gyermekek szabadidős tevékenységének és tanulási előmenetelének figyelemmel kísérése, és adott esetben javaslattevés a változtatásra, pl.: hasonló problémával küzdő gyermekekből álló csoport kialakítása, szükség esetén külső szakember bevonásával.
- A veszélyeztetettség megszüntetése.
- Segítő beszélgetések, tanácsadás, információközvetítés biztosítása.

A hátrányos helyzetű gyermekekkel kapcsolatos feladatok

- A hátrányos helyzetű gyermekek felmérése
- A hátrányos helyzet típusának mérlegelése, ez alapján további teendőkre javaslattevél.
- A hátrányos helyzetű gyermekek szabadidős tevékenységének és tanulási előmenetelének figyelemmel kísérése, és adott esetben javaslattevél a változtatásra. Szükség esetén közös csoport-élményen alapuló, hasonló problémával küzdő gyermekek csoportjának, foglalkozásának kezdeményezése, szervezése.
- Szükség szerinti segítségnyújtás a hátrányos helyzetű tanulók veszélyeztetettségének megelőzésére.
- Segítő beszélgetések, tanácsadás, információ-közvetítés biztosítása.

Az iskola valamennyi gyermekével kapcsolatos feladatok

- Általános prevenciók tevékenységek (kreatív csoportok, kirándulások, személyiségfejlesztő csoportok működtetése stb.)
- Drog-, alkoholfogyasztás és dohányzás megelőzése érdekében felvilágosító programok szervezése.
- Bűnmegelőzési programok szervezése, lebonyolítása.
- Mentálhigiénés programok bevezetésének elősegítése.
- Tanulók számára hasznos szünidei táborok, szabadidős programok szervezése.
- Tájékoztatás a gyermeki jogokról, a gyermek érdekeinek képviselése.

A tanári közösségben végzett szociális munka feladatai

- Szoros együttműködés és közös szemlélet kialakítása.
- Nevelőtestület tagjaival való kapcsolattartás.
- Információ áramoltatás.
- Szoros munkakapcsolat kialakítása az iskola gyermek- és ifjúságvédelmi felelősével.
- Tájékoztatás jogszabályváltozásokról.

Szülők körében végzett szociális munka feladatai

- Együttműködés kialakítása.
- Segítő beszélgetés, információ közvetítés, tanácsadás.
- Közvetítés más szolgáltatásokhoz (nevelési tanácsadó, pszichológus, tanulási képességet vizsgáló bizottság, gyermek-idegrendező, családsegítő- és gyermekjóléti szolgálat stb.).
- Családlátogatások.
- Tájékoztatás a támogatásokról, az intézményekről, a lehetőségekről.

Egyéb feladatok

- Külső intézményekkel való kapcsolatfelvétel, ha a gyermek, család érdekei és a probléma megoldása úgy kívánja.
- A szakmai tevékenységet segítő programok szervezése és megvalósítása érdekében pályázatok írása, illetve abban való közreműködés.
- Adminisztráció végzése, feljegyzések az egyéni tanácsadásról, beszámolók, statisztikák elkészítése
- Ismertető, szóróanyagok gyűjtése, készítése.

1. b) Sajátos módszerek és technikák

A munkacsoport 2004-ben vállalt feladatait teljesítette, összegyűjtötte azokat a technikákat, amelyek hatékonyan alkalmazhatóak a gyermekekkel folytatott munkában. Az elkészült anyag „Sajátos módszerek és technikák a gyermekjóléti szolgálatok munkájában” címet kapta. A gyermekjóléti szolgálat specialitása abból adódik, hogy kliense a gyermek, így az itt végzett munka olyan módszerek, eszközök, technikák és készségek mozaikja, amely igazodik a gyermekek életkorához és szükségleteihez. Az összegyűjtött és kidolgozott technikákat ötlettárnak szánjuk, amely folyamatosan bővíthető. A gyűjtemény elérhető lesz 2005 szeptemberétől a módszertani intézményeknél.

1. c) Tájékoztatás a „Gyermekeink védelmében” nyilvántartási rendszer jelenlegi állapotáról

A 2004-es konszenzus anyagban megjelenített határidőnek megfelelően 2004. szeptember 30-áig az „összefésülő” munkacsoport elkészítette, és a szakminisztériumnak, illetve az NCSZI-nek elküldte a módosított adatlap-csomagot.

A Minisztérium képviselőjének tájékoztatása szerint májustól megindul két megyében a kipróbálás, ennek az időtartama 3 hónap lesz. Ezt követően a munkacsoportban dolgozó szakemberek az értékelés után a részletes kitöltési útmutatót is elkészítik.

Az új adatlapok bevezetése 2006 januárjától várható.

A módszertani gyermekjóléti szolgálatok munkatársainak tapasztalatai alapján, a területen dolgozó szakemberek nagyon

várják az átdolgozott nyilvántartási rendszer bevezetését, ezért kérjük, hogy a Minisztérium tegyen meg mindent annak érdekében, hogy ez a tervezett időpontban valósuljon meg.

2. SZAKÉRTÉS

A gyermekvédelmi szakértői névjegyzék két éve létezik. Kialakult módszertana, gyakorlata még nincs, több szempontból összefonódik a módszertani munkával. Vigyáznunk kell a szakértői, illetve a módszertani munka szétválasztására, mindkettő színvonalára, ezért az alábbi ajánlást fogalmazzuk meg:

A díjazásért vállalt szakértői munkáról

A szakértés menete, díjazása

A szakértő tevékenységét az igazolványában megjelölt szakterületen az ország egész területén kifejezheti. A szakértő a feladatát megbízás, felkérés alapján látja el.

A felkérő a felkérés elvállalása előtt mindenképpen tájékoztassa a szakértőt:

- a felkérés pontos tartalmáról (milyen kérdésekre kell választ adni);
- a szakértői vélemény elkészítésének határidejéről.
- A felkérővel való megbeszélés előtt lehetőleg meg kell tudni, hogy mekkora, milyen összetételű a vizsgálandó szervezet,
- ki kell kalkulálni, körülbelül mennyi időt vesz igénybe a vizsgálat elvégzése, a kérdésekre szakmailag megfelelő színvonalon adott válaszok megadása.
- Át kell gondolni a megadott határidőn belül a szakértőnek van-e ideje a munka elvégzésére
- mit kell kérdeznie a felkérőtől ahhoz, hogy eldöntse, vállalja-e a munkát (van-e olyan pontja a felkérésnek, ami nem egyértelmű).
- A végső megállapodás előtt ki kell kalkulálni a vizsgálatért kért szakértői díj összegét.
- A végleges megállapodásban meg kell határozni a feladat ellátásával összefüggő kérdéseket, így különösen:
 - a szakértő nevét, szakterületét, illetve szakmacsoportját, azokat a feladatokat, amelyeket el kell végeznie;
 - azokat a kérdéseket, amelyekre választ kell adnia;
 - a szakértő részére átadandó iratokat, az átadás időpontját;
 - a szakvélemény elkészítésének határidejét;
 minden olyan szükséges tény, adatot és tájékoztatást, amely a feladat ellátásához szükséges;
- a szakértői tevékenységért járó ellenszolgáltatás megállapítására vonatkozó feltételeket, kikötéseket.
- A felkérésben meghatározható a szakvélemény terjedelme.
- A szakértő szakvéleményét – a felkérésben foglaltaknak megfelelően – írásban és/vagy szóban terjesztheti elő. Az írásban elkészített szakvélemény magában foglalja különösen:
 - a szakértő adatait (név, lakóhely, szakterület, szakértői igazolvány száma);
 - a felkérésben foglaltak ismertetését;
 - a szakmai megállapításokat;
 - a levont következtetéseket, a javasolt intézkedéseket, és mindazt, amit a szakértő fontosnak tart.
- Ha ugyanarra a feladatra több szakértőt kértek fel, a szakvéleményben fel kell tüntetni, hogy melyik szakértő milyen felada-

tot látott el. Több szakértő esetén külön szakértő kérhető fel az egységes – összefoglaló – szakvélemény elkészítésére is.

- A szakértőt a tevékenysége során tudomására jutott tényekre és adatokra nézve titoktartási kötelezettség terheli. Ezekről a tényekről és adatokról csak a felkérésben meghatározottak szerint lehet tájékoztatást adni.
- A szakértői tevékenységért munkadíj jár (és költségtérítés állapítható meg). A munkadíjat és költségtérítést a megbízó és a szakértő közösen állapítja meg. Ha a megállapodás költségtérítést is tartalmaz, a szakértő költségként számolhatja el a szakvélemény elkészítésével, az utazással és egyéb költséggel járó szükséges és igazolt pénzkiadását. Szakértői óradíjként javasoljuk a 3/1986. (II.21.) IM. rendelet szakértői munkadíjakról szóló I. mellékletének pszichológus szakértőre vonatkozó munkadíját.

Felkérjük a szakminisztériumot, hogy ágazati jogszabályban rendelkezzen a gyermekvédelmi szakértők felkéréséről, megbízásáról, díjazásáról.

A módszertani munka egyik eleme a szakmai ellenőrzésekben való részvétel, amely tartalmát tekintve szinte azonos lehet a szakértői munkával. Ezért az alábbi javaslatot tesszük a módszertani intézmények munkájában résztvevő szakértőkre vonatkozóan:

- A 15/1998. NM. rendelet 4.§-a értelmezésünk szerint azt tartalmazza, hogy a módszertani intézményeknek mindenkori feladatuk a saját ellátási területükön a megyei gyámhivatal felkérésére szakértőként a jogszabályokban meghatározott vizsgálatokban térítésmentesen részt venni. Az éves ellenőrzéseken túlmenő szakértői felkérések (szakmai programok véleményezése, célvizsgálatok elvégzése, stb.) külön díjazás ellenében történnek. Miután nem tartjuk etikusnak, hogy a módszertani intézmény szakértő munkatársa saját ellátási területén, külön díjazásért, önálló szakértői feladatot vállaljon, ezért a felkérés a módszertani intézménynek szóljon, a módszertani intézmény feleljen a vélemény szakmai színvonaláért.
- Minden egyes felkérésnél végiggondolandó, hogy etikus-e elvállalni a feladatot. Előfordulhat, hogy szakmailag kizárólag az fogadható el, ha a szakértő egy kívülálló szakértő felkérését javasolja a megrendelő számára.

3. BÍRÓSÁGI MEGHALLGATÁS

Már az 1. Konszenzus Konferencián, 2001-ben súlyos problémaként foglaltuk meg a gyermekjóléti szolgáltatásban dolgozó szakemberek bírósági meghallgatásának kérdését. Azt, hogy milyen esetben, milyen tartalommal szabad, mikor kell, illetve mikor tilos tanúvallomást tenni.

2001-ben ebben a kérdéskörben az NCsSzI-hez fordultunk. Az Intézet akkori munkatársa kezdeményezte a probléma rendezését, ígérte, hogy a 2001. őszi találkozón visszatérünk a témára.

2002-ben deklaráltuk, hogy – bár a kérdés változatlanul fontos, mégis megválaszolatlan. A Konszenzus Konferencia végén a Minisztérium Gyermek- és Ifjúságvédelmi Főosztályának vezetője vállalta, hogy a következő évi Konszenzus Konferenciára megválaszolják kérdéseinket.

2003-ban újra megállapítottuk, hogy nem született állásfoglalás felvetésünkre.

Ugyanez ismétlődött meg 2004-ben. Ekkor szakmaközi munkacsoport összehívását kértük a szakminiszteriumtól a kérdés tisztázására.

Négy éve nem kapunk adekvát választ kérdéseinkre, így elhatároztuk, hogy az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Miniszterhez fordulunk, segítségét kérve.

■ 4. A CSALÁDOK ÁTMENETI OTTHONAI ÉS A GYERMEKJÓLÉTI SZOLGÁLATOK KÖZTI EGYÜTTMŰKÖDÉS

A családok átmeneti otthonai és a gyermekjóléti szolgálatok részéről az a közös igény fogalmazódott meg, hogy készüljön olyan szakmai útmutató, amely segít összegezni a szakmai és etikai dilemmákat, ezzel növelve a gyermekjóléti alapellátások működésének hatékonyságát, és elősegítve a közös munkát. Ennek keretén belül alakult egy munkacsoport, amely módszertani segédanyag kidolgozását kezdte meg. A szakmai munkacsoport célja, hogy megfogalmazza a gyermekek és családjaik részére biztosított átmeneti gondozás során a gyermekjóléti szolgálatban dolgozó családgondozók feladatait, illetve meghatározza a konkrétan elvégzendő szociális munka tartalmát, és az abban résztvevő segítők tevékenységét, valamint a kompetencia határokat. Ennek a munkának a folytatása érdekében felvesszük a kapcsolatot olyan szakmai szervezetekkel (NCsSzI, Átmeneti Gondozást Nyújtók Érdekvédelmi Szövetsége), amelyekkel a későbbiekben több szakmai kiadvánnyal segítenénk az átmeneti gondozást kliensközpontúvá, korszerűvé és hatékonyá tenni.

Az elkészült munkaanyagot eljuttatjuk az Átmeneti Gondozást Nyújtók 3. Országos Konferenciájára, és kérjük közreműködésüket az együttgondolkodásban.

Javaslat a gyermekjóléti szolgáltatások és azok finanszírozásának átalakításához

Az Ifjúsági-, Családügyi-, Szociális- és Esélyegyenlőségi Minisztérium Gyermek- és Ifjúságvédelmi Főosztálya 2005. január 19-én felkérte a Módszertani Gyermekjóléti Szolgálatok Országos Egyesületét, hogy munkaanyag formájában készítsen javaslatot a gyermekjóléti szolgáltatások struktúrájának és azok finanszírozásának átalakítására vonatkozóan.

Az e feladat elvégzésére létrehozott munkacsoport többször átdolgozott (mellékletben közölt) munkaanyagát a Módszertani Gyermekjóléti Szolgálatok 2005. évi Konszenzus Konferenciája megtárgyalta, annak tartalmával és szemléletével egyetért.

A Konferencia az általa elfogadott javaslatot az Ifjúsági-, Családügyi-, Szociális- és Esélyegyenlőségi Minisztérium Gyermek- és Ifjúságvédelmi Főosztályának az erről szóló megállapodás szerint megküldi, egyúttal kéri, hogy az abban foglaltakat képviselje, és azok érvényesítése érdekében a szükséges intézkedéseket tegye meg.

Munkaanyag célja

A munkaanyag célja, hogy kidolgozza a gyermekjóléti szolgálatok olyan új rendszerét, amely a korrekt és arányos finanszírozás mellett, lehetővé teszi az ellátások településszerke-

zethez illeszkedő megszervezését, és biztosítja minden gyermek számára (lakóhelytől függetlenül) az összes gyermekjóléti szolgáltatás elérhetőségét.

Legfontosabb alapelvek/szempontok

- A Magyar Köztársaság 2005. évi költségvetéséről szóló 2004. évi CXXXV. törvény, a szociális- és gyermekjóléti alapszolgáltatási feladatok addig közös finanszírozását megszüntetve, az elkülönülő feladatokhoz rendelte az állami normatív támogatásokat (kivéve a családsegítő és gyermekjóléti szolgáltatást). Több szakmai szempont mellett e tendenciát is szem előtt tartva, **a családsegítés** mint szociális alapszolgáltatás, és **a gyermekvédelmi rendszerbe tartozó gyermekjóléti szolgáltatás finanszírozását egymástól elkülönülten kell megállapítani. A gyermekjóléti szolgáltatás önálló finanszírozása** nem vonja maga után a jelenleg integrált formában működő intézményi struktúrák módosítását.
- A gyermekjóléti **szolgáltatás szintjeinek**, tartalmának, valamint finanszírozottságának meghatározása igazodjon az eltérő településnagysághoz, azonban a megfelelő ellátás és szakmai tartalom minden gyermek számára biztosított legyen. Ennek érdekében meg kell határozni a gyermekjóléti **alapszolgáltatásokat**, amelyet minden településnek, és bármely típusban megszervezett szolgáltatónak biztosítani kell,
- **kiegészítő szolgáltatásokat**, amelyek csak meghatározott lakosságszám esetén kötelezőek, de az adott kistérség minden gyermeke számára igénybe vehető, továbbá
- **speciális szolgáltatásokat**, amelyek nem a lakosságszám, hanem egyéb mutatók alapján kötelezőek, vagy megszervezhetőek.
- A **teljes körű szolgáltatás** biztosításának területi egységei a kistérségi körzetek. Ennek megfelelően a szolgáltatások és az azokat biztosító intézménytípusok **koncentrikusan bővülnek** oly módon, hogy a „magasabb szervezetségi” szinten levő intézmény kiegészítő szolgáltatásait azon gyermekek számára is biztosítja, akik számára az az adott településen „alacsonyabb szervezetségi” szinten működő szolgáltatónál nem érhető el.
- Meg kell határozni a **települések lakosságszámához illeszkedő** önálló intézményi formákat és azok kötelező feladatait, majd – erre alapozva – a **társulási formákat** és azok kötelező feladatait.
- A kistépüléseken (tekintettel az önkormányzati autonómiára) meg kell hagyni az önálló családgondozó alkalmazásának lehetőségét, azonban **a finanszírozás** rendszerét úgy kell kialakítani, hogy az **a magasabb szakmai színvonalat** és biztonságosabb működést nyújtó **társulási formák intézményeit preferálja**.
- A gyermekjóléti szolgáltatás keretében az ellátott elsősorban a gyermek. Ennek megfelelően a szakmai létszámnormákat, illetve az alapszolgáltatáshoz biztosított **finanszírozást az ellátott területen élő gyermeklétszám alapján** szükséges megállapítani. Tekintettel arra, hogy a gyermekjóléti szolgálatok egyik fő feladata a **prevenció**, a finanszírozást nem lehet esetszámhoz kötni. A prevenció bármely településtípus

szolgáltatásában alapfeladat, tehát az ehhez szükséges szakember biztosítása elengedhetetlen.

2005. május 11.

Az intézményi felhatalmazás alapján a Konszenzus Konferencia megállapodásait elfogadjuk és magunkra nézve kötelezőnek tartjuk:

Sztankovics Ágnes NCsZI	Gál Antal Csongrád megye	Kovácsné Nagy Tímea Hajdú-Bihar megye
Fucskó Lászlóné Komárom-Esztergom megye	Roth Gyuláné Győr-Moson-Sopron megye	Tóthné Szebenyi Szilvia Budapest XIX. ker.
Szeriné Vereb Annamária Bács-Kiskun megye	Szabó Jánosné Jász-Nagykun-Szolnok megye	Herczegné Számel Annamária Békés megye
Tóth Zoltán Heves megye	Hajnal Renáta Pest megye	Buzsáki Tünde Somogy megye
Kálmándy-Pap Ágnes Baranya megye	Papp Krisztina Budapest XI. ker.	Vajda Zsolt Fejér megye
Jókhel Tibor Zala megye	Taródi Lajos Vas megye	Pozsonyi Monika Veszprém megye
Tolácziné Varga Zsuzsanna Tolna megye	Lenkei Aida Borsod-Abaúj-Zemplén megye	Péter Józsefné Szabolcs-Szatmár-Bereg megye

■ MELLÉKLET

■ Javaslat a gyermekjóléti szolgáltatások és azok finanszírozásának átszervezéséhez

I. A gyermekjóléti szolgáltatás tartalma

1. Gyermekjóléti alapszolgáltatás

a) A gyermekjóléti alapszolgáltatás olyan, a gyermek érdekeit védő speciális személyes szociális szolgáltatás, amely a szociális munka módszereinek és eszközeinek felhasználásával szolgálja a gyermek testi és lelki egészségének, családban történő nevelkedésének elősegítését, a gyermek veszélyeztetettségének megelőzését, a kialakult veszélyeztetettség megszüntetését, illetve a családjából kiemelt gyermek visszahelyezését.

b) A gyermekjóléti alapszolgáltatás feladata a gyermek testi, lelki egészségének, családban történő nevelésének elősegítése érdekében

- a gyermeki jogokról és a gyermek fejlődését biztosító támogatásokról való tájékoztatás, a támogatásokhoz való hozzá-

jutás segítése,

- a családtervezési, a pszichológiai, a nevelési, az egészségügyi, a mentálhigiénés, a jogi és a káros szenvedélyek megelőzését célzó tanácsadáshoz való hozzájárulás megszervezése,
- a szociális válsághelyzetben lévő várandós anya támogatása, segítése, tanácsokkal való ellátása, valamint a családok átmeneti otthonában igénybe vehető ellátáshoz való hozzájárulás szervezése,
- a szabadidős programok szervezése,
- a hivatalos ügyek intézésének segítése.

c) A gyermekjóléti alapszolgáltatás feladata a gyermek veszélyeztetettségének megelőzése érdekében

- a veszélyeztetettséget észlelő és jelző rendszer működtetése, a nem állami szervek, valamint magánszemélyek részvételének elősegítése a megelőző rendszerben,
- a településen élő gyermekek szociális helyzetének, veszélyeztetettségének folyamatos figyelemmel kísérése,
- szükség esetén új ellátások bevezetésének kezdeményezése a települési önkormányzatnál,
- a veszélyeztetettséget előidéző okok feltárása és ezek megoldására javaslat készítése,
- a jelzőrendszer tagjaival való együttműködés megszervezése, tevékenységük összehangolása,
- felkérésre környezettanulmány készítése.
- évente legalább 6 alkalommal szakmaközi estmegbeszélések megszervezése és lebonyolítása,
- éves gyermekvédelmi tanácskozás szervezése.

d) A gyermekjóléti alapszolgáltatás feladata a kialakult veszélyeztetettség megszüntetése érdekében

- a gyermekkel és családjával végzett szociális munkával a gyermek problémáinak rendezése, a családban jelentkező működési zavarok ellensúlyozása,
- a családi konfliktusok megoldásának elősegítése, különösen a válás, a gyermekelhelyezés és a kapcsolattartás esetében.
- az egészségügyi és a szociális ellátás – különösen a családsegítő szolgáltatás –, valamint a hatósági beavatkozás kezdeményezése,
- a védelemben vett gyermek gondozási-nevelési tervének előkészítése,
- javaslat készítése a gyermek családjából történő kiemelésére, a leendő gondozási helyre vagy annak megváltoztatására

e) A gyermekjóléti alapszolgáltatás feladata a családjából kiemelt gyermek visszahelyezése érdekében

- a családgondozás biztosítása – az otthont nyújtó ellátást, illetve a területi gyermekvédelmi szakszolgáltatást végző intézménnyel együttműködve – a család gyermeknevelési körülményeinek megteremtéséhez, javításához, a szülő és a gyermek közötti kapcsolat helyreállításához,
- utógondozó szociális munka biztosítása – az otthont nyújtó ellátást, illetve a területi gyermekvédelmi szakszolgáltatást végző intézménnyel együttműködve – a gyermek családjába történő visszailleszkedéséhez.

2. Kiegészítő gyermekjóléti szolgáltatások

A kiegészítő gyermekjóléti szolgáltatások, a gyermekjóléti alapszolgáltatások mellett, az intézmények típusa alapján köte-

lezően biztosítandó feladatai, melyet a saját ellátási területén túl, a kistérség más igénylői számára is hozzáférhetővé kell tennie.

- a) Gyermeket érintő kiegészítő szolgáltatások
- a családtervezési, a pszichológiai, a nevelési, az egészségügyi, a mentálhigiénés, a jogi és a káros szenvedélyek megelőzését célzó tanácsadás biztosítása,
- kapcsolattartási ügyelet szervezése és működtetése,
- készenléti szolgálat szervezése és működtetése,
- konfliktuskezelő szolgáltatás (pl.: mediáció) biztosítása, vagy az ahhoz való hozzájárulás megszervezése,
- hátrányos helyzetű gyermekek személyes segítése,
- a helyettes szülői férőhelyekről történő nyilvántartás vezetése,
- felkérésre az örökbefogadással kapcsolatos feladatok ellátása
- a gyermekjogi képviselő munkavégzéséhez szükséges helyiségek biztosítása,
- segítségnyújtás a nevelési, oktatási intézmények gyermekvédelmi feladatainak ellátásában,
- a – legalább három helyettes szülőt foglalkoztató – helyettes szülői hálózat szervezése, illetve működtetése, vagy önálló helyettes szülők foglalkoztatása,
- részvétel a külön jogszabályban meghatározott Kábítószerügyi Egyeztető Fórum (továbbiakban KEF) munkájában,
- b) A kistérség önálló családgondozói számára biztosított szolgáltatások
- térítésmentesen

- információs intézményi háttér
- minimum negyedévente szakmai konzultáció
- rendszeres esetmegbeszélés és szupervízió tényleg ellenében felkérésre szakmai helyettesítés

3. Speciális gyermekjóléti szolgáltatások

A gyermekjóléti szolgálatok vagy központok a meghatározott kritériumok megléte esetén, a speciális gyermekjóléti szolgáltatások közül külön normatív támogatás mellett biztosítják

a) Kórházi szociális munkát (azon gyermekjóléti szolgálat vagy központ köteles biztosítani, melynek ellátási területén kórház – gyermekosztály/szülészet – működik)

b) Utcai és lakótelepi szociális munkát (40.000 fős lakosság-szám feletti település gyermekjóléti központ köteles biztosítani)

A helyi szükségletek alapján egyéb speciális szolgáltatások is működtethetők (különösen az iskolai szociális munka és pl.: ifjúsági lelkisegély telefon, családterápia; alternatív napközbeni szolgáltatások), továbbá az a) és b) pontban meghatározott szolgáltatásokat a helyi szükségletek alapján, a nem kötelezett gyermekjóléti szolgálatok vagy központok is megszervezhetik.

II. A gyermekjóléti szolgáltatás biztosításának módja

4. A gyermekjóléti szolgáltatás megszervezhető

- a) önálló családgondozó alkalmazásával,
- b) gyermekjóléti szolgáltatás biztosítása más intézménybe

integráltan,

c) önálló, vagy más intézményben önálló szakmai és szervezeti egységként kialakított **gyermekjóléti szolgálat** működtetésével,

d) önálló, vagy más intézményben önálló szakmai és szervezeti egységként kialakított **gyermekjóléti központ** működtetésével.

A b)-d) bekezdésében meghatározott intézményi formák társulás keretében is megszervezhetők, továbbá egyházi és más nem állami fenntartó által is működtethetők.

Az önálló családgondozó

5. A **3.000 fő** lélekszám alatti települési önkormányzat önálló családgondozó foglalkoztatásával is biztosíthatja a gyermekjóléti alapszolgáltatás feladatait, melynek során a 15/1998 (IV. 30) NM rendelet 2. számú mellékletben **meghatározott képesítésű személyt** kell családgondozó munkakörben alkalmaznia.

6. Ha az önkormányzat önálló családgondozó alkalmazásával biztosítja a gyermekjóléti alapszolgáltatásokat, akkor a foglalkoztatott szakembert

a) az 1.500 fő lélekszám alatti településen minimum fél állású (heti 20 óra),

b) az 1.500–3.000 fő lélekszámú településen minimum egy teljes állású (heti 40 óra) munkakörben köteles foglalkoztatni.

7. A települési önkormányzatnak az önálló családgondozó számára biztosítania kell:

a) különálló irodai helyiséget, melyben telefon és számítógép hozzáférés is rendelkezésre áll, és megfelel a személyes segítő munka követelményeinek,

b) a heti munkaidőkeretnek legalább a felét kötetlen munkaidő-beosztás keretében, a személyes segítő munka, illetve az adatgyűjtés helyszínen való elvégzéséhez,

c) a továbbképzési tervnek megfelelő, rendszeres szakmai továbbképzést,

d) a munkavégzéshez szükséges közlekedési eszköz használatát,

e) a személyes biztonságát szolgáló eszközöket, különösen a külterületen dolgozó családgondozó esetében,

f) bármely, a kistérségben működő intézménnyel kötött szerződés alapján, a családgondozó szakszerű helyettesítését, melynek költségei a települési önkormányzatot terhelik,

g) információs intézményi háttérhez, szakmai konzultációhoz, esetmegbeszéléshez és a szupervízióhoz való hozzáférés lehetőségét

8. Az önálló családgondozó köteles legalább 3 havonta, az adott kistérségben működő gyermekjóléti szolgáltatást biztosító intézményt felkeresni szakmai konzultáció céljából.

■ A gyermekjóléti szolgáltatás biztosítása más intézménybe integráltan

9. A **3.000–10.000** lélekszámú települési önkormányzat a gyermekjóléti alapszolgáltatásokat a 15/1998 (IV. 30) NM rendelet 2. számú mellékletben meghatározott képesítésű gyermekjóléti családgondozók **intézményi keretek között történő foglalkoztatásával** köteles biztosítani, de működtethet gyermekjóléti szolgálatot vagy központot is.

10. A feladat ellátásához szükséges kötelező minimumlétszámot az ellátási területen élő gyermekek száma alapján kell

meghatározni: **700 gyermekenként 1 fő családgondozó**

11. A más intézménybe integrált gyermekjóléti szolgáltatás az 1) pontban meghatározott **alapszolgáltatásokon túl** köteles a kistérségben tevékenykedő önálló családgondozót foglalkoztató önkormányzatok számára

a) térítés ellenében a szakszerű helyettesítést,

b) térítésmentesen

az információs intézményi háttérrel és

a szakmai konzultáció lehetőségét

Biztosítani.

12. A települési önkormányzatnak/fenntartónak a más intézménybe integrált gyermekjóléti szolgáltatás számára 7) pontban meghatározottakon túl – a 7) f) pont kivételével – biztosítani kell:

a) a családgondozók számára

- különálló irodai helyiséget, melyben telefon és számítógép hozzáférés is rendelkezésre áll, és megfelel a személyes segítő munka követelményeinek, vagy
- a megfelelő felszereltségű közös irodahelyiség mellett, az egyéni esetkezelésre alkalmas interjúszobát,
- a gyermekjogi képviselő munkavégzéséhez szükséges helyiséget
- dolgozónként a mindenkori diplomás alapbér minimum 80%-át elérő mértékű munkaruha-juttatást,
- dolgozónként a mindenkori diplomás alapbér minimum 20%-át elérő mértékű szakkönyvvásárlási juttatást,

b) a kliensek számára

- váróhelyiséget és
- elkülönített WC-t.

A gyermekjóléti szolgálat

13. A **10.000–25.000** lélekszámú települési önkormányzat önálló, vagy más intézményben önálló szakmai és szervezeti egységként kialakított gyermekjóléti szolgálat működtetésével köteles biztosítani a gyermekjóléti alapszolgáltatás feladatait. A település, a gyermekjóléti szolgálat helyett gyermekjóléti központot is működtethet.

14. A gyermekjóléti szolgálat az 1) pontban meghatározott alapszolgáltatásokon túl köteles

a) írásbeli szerződés alapján a kistérségben tevékenykedő önálló családgondozók számára a 11) pontban meghatározott szolgáltatások mellett rendszeres esetmegbeszélést és szupervíziót térítésmentesen biztosítani

b) kistérség más településein élő, a szolgáltatás igénybevételeire jogosultak számára

- a családtervezési, a pszichológiai, a nevelési, az egészségügyi, a mentálhigiénés, a jogi és a káros szenvedélyek megelőzését célzó tanácsadás biztosítását,
- a – legalább három helyettes szülőt foglalkoztató – helyettes szülői hálózat szervezését, illetve működtetését, vagy önálló helyettes szülők foglalkoztatása helyettes szülői hálózat szervezését, továbbá a helyettes szülői férőhelyekről történő nyilvántartás vezetését,
- a területi gyermekvédelmi szakszolgálat felkérésének megfelelően az örökbe fogadni szándékozók körülményeinek vizsgálatát és feltárását,

- részvétel a külön jogszabályban meghatározott KEF munkájában
- a nevelési, oktatási intézmények gyermekvédelmi feladatainak ellátásában való segítségnyújtást

Biztosítani, melynek során a 15/1998 (IV. 30) NM rendelet 2 számú mellékletben meghatározott képesítésű személyeket kell a meghatározott munkakörökben alkalmaznia.

15. A gyermekjóléti szolgálatok, a meghatározott kritériumok fennállása esetén speciális gyermekjóléti szolgáltatásokat is kötelesek biztosítani, de azokat megszervezhetik a helyi szükségletekre alapozva a nem kötelezett gyermekjóléti szolgálatok is.

16. A feladat ellátásához szükséges kötelező minimumlétszámot az ellátási területen élő gyermekek száma alapján kell meghatározni.

17. Gyermekjóléti szolgálat működtetése esetén, a fenntartó az alábbi szakmai létszámot köteles biztosítani:

- *Vezető* 1 fő
- családgyógyozó 1000 gyermekenként 1 fő
- asszisztens 5000 gyermek fölött 1 fő
- jogász, fejlesztőpedagógus és pszichológus heti **10-10 órában**

18. A gyermekjóléti szolgálat vezetőjének feladatai között

- a) az esetek elosztása a családgyógyozók között,
- b) a családgyógyozók számára legalább havonta kétszer szakmai megbeszélések szervezése, melynek célja az esetszolgálat hatékonyságának elősegítése,

- c) a családgyógyozók rendszeres továbbképzésének és szakmai tapasztalatcseréjének megszervezése.

19. A fenntartónak gyermekjóléti szolgálat munkavégzéshez biztosítani kell,

- a) a 12) pontban meghatározottakat,
- b) a csoportfoglalkozásokra alkalmas méretű (minimum 25 m²) és felszereltségű csoportszobát,
- c) szupervízió biztosításához szükséges forrásokat

A gyermekjóléti központ

20. Önálló, vagy más intézményben önálló szakmai és szervezeti egységként kialakított gyermekjóléti központ működtetésével köteles a gyermekjóléti alapszolgálat feladatait biztosítani:

- a) A **25.000 lélekszám feletti** települési önkormányzat
- b) Ha a kistérségben nincs 25.000 lélekszámot meghaladó település, a kistérség legnagyobb lélekszámú települése vagy az, amelyben a kistérségi települések önkormányzatai megegyeznek

21. A gyermekjóléti központ a 1) pontban meghatározott alapszolgáltatásokon túl köteles a

- a) gyermekjóléti szolgálatok 14) pontban meghatározott feladatait,
- b) kapcsolattartási ügyelet szervezését és működtetését,
- c) készenléti szolgálat szervezését és működtetését,
- d) konfliktuskezelő szolgáltatást (pl.: mediáció), vagy az ahhoz való hozzájárulás megszervezését
- e) a hátrányos helyzetű gyermekek személyes segítségét,

biztosítani a településen és a kistérség más településein élő igénylők számára, melynek során a 15/1998 (IV. 30) NM rendelet 2. számú mellékletben meghatározott képesítésű személyeket kell az adott munkakörben alkalmaznia.

22. Ha az önkormányzat kötelező feladatait gyermekjóléti központ működtetésével biztosítja, akkor a fenntartó az intézményben

a) a 25.000 lélekszámot meghaladó településen minimum az alábbi szakmai létszámot köteles biztosítani:

- Vezető 1 fő
- családgondozó 1000 gyermekenként 1 fő
- asszisztens 1 fő
- Jogász, fejlesztőpedagógus és pszichológus heti **10-10 órában**

b) a 40.000 lélekszámot meghaladó településen minimum az alábbi szakmai létszámot köteles biztosítani a fenntartó:

- Vezető **1 fő**
- Családgondozó: 10.000 gyermekszámig 1.000 gyermekenként 1 fő, továbbá 10.000 gyermekszám fölött minden 2.000 gyermek után további 1 fő
- Asszisztens **2 fő**
- Fejlesztőpedagógus **1 fő**
- Jogász és pszichológus heti **20-20 órában**

23. A gyermekjóléti központ működéséhez biztosítani kell

- a) a 19) pontban meghatározottakat, továbbá
- b) a kapcsolattartási ügyelet ellátásához helyiséget
- c) a szabadidős és prevenció programokhoz megfelelő méretű, és berendezésű udvart, vagy játszóteret,
- d) személygépkocsit

24. A gyermekjóléti központ vezetőjének feladata különösen

- a) a 18) pontban meghatározottak, továbbá
- b) a kistérség gyermekjóléti feladatainak segítése, együttműködve a megyei módszertani gyermekjóléti szolgálattal, a kistérség gyermekjóléti intézményeivel és önkormányzataival.

III. Társulás

25. A 4) pont b)-d) bekezdéseiben meghatározott intézményi formák társulás keretében is megszervezhetők

26. Önálló családgondozó társulásban nem alkalmazható

27. Több település közös feladatellátása kialakítható

- a) intézményfenntartó társulás és
- b) feladatellátási szerződés formában is.

28. A feladatellátáshoz kötődő állami normatív támogatásokat, a társult települések együttes gyermekszáma alapján

a) intézményfenntartó társulás esetén az intézményfenntartó társulás,

b) a feladatellátási szerződéssel biztosított szolgáltatások esetén, az intézményt működtető gesztor település igényelheti.

29. A társulási formában történő gyermekjóléti feladatellátás **intézménytípusának**, és a foglalkoztatottak **létszámának** meghatározásakor, a társult települések együttes lakosság száma, illetve gyermekszáma alapján, a II. szakaszban foglaltakat kell megfelelően alkalmazni.

30. A közös feladatellátás érdekében létrehozott társulások

- a) 5 000 lélekszám alatt maximum 8;
- b) 5 000–10.000 lélekszám esetén maximum 12;
- c) 10 000 fölötti lélekszám esetén maximum 24 településből állhatnak.

31. A társulásban résztvevő minden településen hetente **minimum 6 óra** szolgáltatást kell a helyszínen biztosítani.

IV. Finanszírozás

32. A finanszírozás három típusú normatív támogatással valósítható meg reálisan:

- **Alapnormatíva**, amelynek alapja az **ellátott terület gyermekszáma**. Önálló támogatásként csak az önálló családgondozók szintjén érvényesül, aránylag **alacsony szinten**.

Ezen túl meg kell határozni az intézmények létrejöttét segítő intézményi normatívákat, és az egyes kiegészítő, illetve speciális szolgáltatások feladatarányos finanszírozásának rendszerét, a reális támogatás csak így érhető el.

- **Intézményi normatíva**, amely nemcsak az intézmény többletfeladatainak költségét fedezi, hanem ez által válnak reálisá a feladatellátáshoz szükséges források, ugyanis az alapnormatíva szándékosan alacsony szinten van meghatározva. Ennek célja, hogy ne az egyszemélyes szolgálatok, hanem az intézmények létrejöttét preferálja. Az eltérő méretű intézmények közötti különbséget leginkább a gyermekszám alapján meghatározott főállású szakemberek száma után járó finanszírozással lehet a legpontosabban meghatározni.

- **Feladatnormatívák** a kiegészítő és a speciális szolgáltatások működtetéséhez nyújtott normatív támogatás

33. Országos szinten a gyermekjóléti szolgáltatás normatív támogatásának keretösszege az egy gyermekre jutó támogatási összeg és a gyermekek számának szorzata adja meg. **Az egy gyermekre jutó támogatási összeg** 2006. évben javaslatunk szerint **3.000 Ft** legyen. Ez alapján a gyermekjóléti szolgáltatás **teljes költsége** 3 000Ft/gyermek * 2.100.000 gyermek = **6.300.000 e Ft**

34. A támogatás keretösszege a különböző típusú normatívák között a következő módon oszlik meg:

alapnormatíva 50%	3.150.000 eFt
intézményi normatíva 45%	2.835.000 e Ft
feladatnormatíva 5%	315.000 e Ft

35. A 33-34 pont alapján a feladatellátáshoz megállapított normatív támogatások a következők:

A) GYERMEKJÓLÉTI ALAPSZOLGÁLTATÁSOK	1.500 Ft/gyermek
B) INTÉZMÉNYI KIEGÉSZÍTŐ NORMATÍVA	1.350.000 Ft/főállású szakember

C) A KIEGÉSZÍTŐ ÉS SPECIÁLIS SZOLGÁLTATÁSOKHOZ
KAPCSOLÓDÓ FELADATNORMATÍVÁK

i) Készletléti szolgálat	600.000 Ft
ii) Kapcsolattartási ügyelet	600.000 Ft
iii) Kórházi szociális munka (min. 0,5 fő)	600.000 Ft
iv) Utcai és lakótelepi szoc. munka (min. 0,5 fő)	675.000 Ft

SZÁMÍTÁSOK BECSÜLT ADATOK ALAPJÁN

GYERMEKJÓLÉTI KÖZPONTOK TERVEZETT SZÁMA:

Budapest kerületei	23 db
Kistérségenként	167 db
100 e fő fölötti kistérségben 2. gyermekjóléti kp	10 db
Összesen:	200 db

Alapnormatíva	2100.000 gyermek*1.500 Ft = 3.150.000.000 Ft
Intézményi normatíva	2100 főállású munkatárs * 1.350.000 Ft = 2.835.000.000 Ft
Készletléti szolgálat	200 gyermekjóléti Kp. * 600.000 Ft= 120.000.000 Ft
Kapcsolattartási ügyelet	200 gyermekjóléti Kp. * 600.000 Ft = 120.000.000 Ft

Kórházi szociális munka	80 kórház * 600.000 Ft	48.000.000 F
Utcai és lakótelepi szociális munka	40 szolgálat * 675.000 Ft =	27.000.000 F
Összesen:	6.300.000.000 Ft	

Nem lehetett nem odafigyelni

Tavaly nyáron történt. A Szabadság téren, a Magyar Televízió épületében ültem. Éppen szürkült. Végre elviselhetővé vált a hőség. Minden ablakot sarkig tártunk. Ketten gépeltünk csak a szobában, így az utcáról minden zaj behallatszott. A TV előtt van egy lepusztult, elhanyagolt játszótér. A málladozó kis játékházban csövesek laknak, a homokozóba nem lehet belépni, mert utána órákig takaríthatja a cipőjéről az ember a mocskot. A téren, a betonpályán gyerekek fociztak. Rettenően zavart, ahogy rugdosták a sörös dobozokat. Játék közben folyamatosan káromkodtak. A hangjukból ítélve 8-9 évesek lehettek. Szidták a másik anyját, egymást, az életet. Mintha nem is gyerekek, hanem a börtönöket többször megjárt dörzsölt kocsmai verekedők hangoskodtak volna. Egyre hangosabbak lettek, egyre jobban kiabáltak és az üvöltözésbe egy kisebb, fiatalabb gyerek sírása keveredett. Már nem lehetett nem odafigyelni.

A sírás egyre élesebbé vált, már olyan volt, mint a malac sívítása, amikor a torban ölik. Az üvöltés elmosódott és csak értel-

metlen hörgést, zihálást lehetett hallani.

Nem tudom, mennyi idő alatt értem le az elsőről. Csak arra emlékszem, hogy feldöntöttem a kijáratnál az egyik biztonsági őrt. Átugrottam egy virágágyást és ordítva rohantam a gyerekek felé. Mint a vadak az erdőben, amikor megérik a veszélyt, úgy rebbentek és futottak szét.

Jól éreztem. A földön fekvő fiúcska valóban egy – két évvel fiatalabb volt, mint a többiek. Arccal félig a homokozóban, félig a betonon feküdt. Összekuporodva, úgy, mint az anyja méhében.

Csak álltam és üvöltöttem azzal az egyetlen gyerekkel, aki nem futott el. Valami olyasmit mondtam, hogy aki még egyszer a kisebbet bántja, annak én verem szét a fejét, meg, hogy aki még egyszer verekedni mer, annak eltöröm a kezét. Időközben feltápáskodott a földről a kisfiú és most már ő is azt hallgatta, hogyan ordítok.

A nagyobbik halálos lelki nyugalommal szólalt meg.

– Most mit izgul, mit veri itt a nyálát, nem én voltam, hanem ők – biccentett alig láthatóan a sarkon gyülekező társai felé. Nem jutottam szóhoz a döbbenettől. Itt áll egy vadidegen, 186 centi magas, 80 kilós, kopasz üvöltő férfi ezelőtt a 8 éves kis varkarcs előtt és ennek a szeme se rebben. Hitetlenkedve bámultam a két gyerekre. Pontosan tudták, mi történt. Még a kisfiú is. Pontosan értették az indulataimat, a reakcióimat. Egyszerűen hihetetlen volt, hogy semmilyen megilletődöttség nem látszott rajtuk. Úgy álltak ott, úgy viselkedtek, mintha valamilyen hétköznapi dolog történt volna. Természetesnek vették ezt a helyzetet.

Nem tudtam mit csinálni. Körülnéztem. Csak egy csöves üldögélt nem messze tőlünk a padon. Valamit evett és minket né-

zett, de szólni nem szólt. Kicsit lehiggadtam, szusszantam egy nagyot és megsimogattam a szipogó, maszatos, arcát törülgető összevert kisfiú fejét.

– Jól van, na. Ne sírjál. Most menj haza. Már nem fognak bántani. Menj haza szépen, majd az anyu megvigasztal.

És akkor olyat láttam, amit nem lehet elfelejteni. Az a két gyerek nem értette, amit mondok. Láttam a szemükben, az arcukon a csodálkozást. A kisfiú nem értette a simogatást, a vigasztalást. Nem húzta el a fejét, csak tartotta. De úgy tartotta és úgy figyelt, ahogy az ismeretlen látványra csodálkozik a gyerek.

Csutoros Gergely

Nyári tábor

Vége az első osztálynak. Legalábbis, ami az én fiamat illeti. Mert ő most volt elsős. Nagy öröme és a mi nagy meglepedésünkre megkapta élete első bizonyítványát. A három oldalas, minden részletre kiterjedő elemzésben a tanárok annyi jót írtak róla, hogy igazán meglepődünk. Le is ültem a feleségemmel és megbeszéltük, hogy jó úton halad a gyerek, továbbra is figyelni kell rá. Főleg most, hogy itt a nyár. Két és fél hónapig mégsem biciklizhet az utcán, nem csavaroghat egész nap a haverjaival a falu szélén, a békás tó mellett. Legegyszerűbb megoldás a táboroztatás. Beíratjuk a gyereket mindenféle táborba, így még tanulni is fog egy-két hasznos dolgot.

Igen ám, de az iskola az elsősök részére nem szervez tábort, mert a vízi túrához, a sátorozáshoz még túl kicsik. Ez igaz. A fiam biztos nem menne el egy hétre olyan táborba, ahol nincsenek ott a szülei. Meg is mondta: „ittthon szeretek aludni a saját ágyamban az állatkáimmal, úgy, hogy még hallom, ahogy mindenféléről sugdolóztok”. Rendben, a bentlakásos tábor kilőve.

Hová szeretnél menni? – kérdeztem. Régészeti táborba, a Múzeumba. Olyanba, ahol dínó csontokat lehet találni – hangzott a válasz. Gyorsan megpróbáltam neki elmagyarázni, hogy az az ásatás, amit a tévében látott több éves kutatás és munka eredménye. De hajthatatlan maradt, merthogy hallotta, amikor a Móni, az ismerősünk azt mondta, hogy a Nemzeti Múzeumban van régészeti tábor. Mit tehettem mást, felhívtam a Múzeumot, ahol nagyon kedvesem mondták, hogy persze elsősöknek van tábor, délután 4-kor engedik őket haza, ebédet kapnak. Már a részleteket is megbeszéltük, amikor a hölgy megkérdezte, hogy melyik gimnáziumba jár a gyerek. Gondoltam, vagy inkább csak reménykedtem, hogy általános iskolát akart mondani. De nem. Rendben, régészeti, geológiai tábor kilőve. Majd nyolc év múlva.

Vigyük lovas táborba! – mondta a feleségem. Itt van a közelben a lovarda, ebédelni hazajárhat a kisfiú. Délutáni séta gyanánt felkerekedtünk, hogy megnézzük a lovardát. Az istálló falán árlista volt kitéve, hogy melyik szolgáltatás mennyibe kerül. A több tízezer forintos havi lótartás mellett a játszótér használatáért óránként 150 forintot kértek, gyermekenként. A játszó-

tér egy fahintából és egy mérleghintából állt. Ettől kicsit elment a kedvünk, és rögtön gondoltuk, hogy a tábor sem lesz valami olcsó. Azért felhívtam a tulajt, hogy mikor és mennyiért, de még kalkulálták az árakat. Rendben, lovas tábor kilőve, érdeklődni a jövő héten lehet.

Valami azt súgta, nemcsak mi keresünk a gyerekeknek nyári elfoglaltságot, mert az Andris mamája áthozott egy papírt, hogy környezetvédő tábor indul, és hátha érdekli Áront is. Andris az a negyedik kisfiú, akivel naphosszat együtt tekereg a fiam. Nagyon megörültünk, aztán hamar elkedvetlenedtünk, mert a tábor közvetlenül az iskola befejezése után indult. Vagyis az utolsó pénteki tanítási nap utáni hétfőn már kezdődött is. Áron pedig olyan fáradt volt, az iskola végén, hogy a kedvező 9500 forintos ár ellenére kihagytuk a kínáló lehetőséget. Igaz, Andrásék is visszamondták, Áronnak meg egyedül végképp nem volt kedve elmenni.

Ekkor akadt kezünkbe a helyi faluújság, amiben képzőművészeti tábort hirdettek. Nosza kaptuk a telefont és kiderült, hogy a régi ismerősünk, a festőnő szervezi a tábort. Lesz agyagozás, rajzolás, kézimunka, finom ebédek, uzsonna. Egy hét 13000 forint. Rendben, megy a gyerek. Nyári tábor elintéztve.

Vagyis a nyári szünet két és fél hónapjából egyetlen hétre találtunk az elsős fiunknak elfoglaltságot. És mi lesz a fennmaradt, kitöltetlen tizenegy héttel? Hová tegyük a gyereket? Mert hogy a munkahelyen a szabadság véges. A mi családunknak még szerencséje van, hiszen a feleségem a 9 hónapos kicsi lánnyal otthon van gyesen. De mi van azokkal a családokkal, ahol mindkét szülő dolgozik. Megy a gyerek a nagymamához, az ismerősökhöz, vagy az utcára, kulccsal a nyakában. És ha minden kötél szakad, egyik nap apu, másik nap anyu viszi be a munkahelyre. Elvégre egy gyerek számára az is érdekes dolog lehet. Erről jut eszembe. Ha végképp nem tudunk a nyáron hová tenni a fiamat, beviszem én is a munkahelyemre, két-három órát csak eljátszik a többi gyerekekkel.

Csutoros Gergely

„Az árvaszék utolsó mohikánja”, DR. NEDECZKY GYÖRGY

Dr. Nedeczky György jogász életének és szakmai munkásságának megörökítése hálás és egyben megkerülhetetlen feladat. Az 1949-ig létezett („székesfővárosi”) árvaszéki jogász hivatást gyakorló egykori tisztviselőjének élete és munkássága példaértékű volt. 1968 őszén találkoztam vele először. Ő volt akkoriban Budapest VI. kerületének, a Terézvárosnak gyámhatósági csoportvezetője.

Elsőként egy „múlt-századi”, – későbbi szakmai munkámra jelentős hatást gyakorló – tanácsi látogatásomat idézem fel írásomban.

Dr. Nedeczky Györgyöt már a bemutatkozásom napjától „Gyuri bátyámként” szólíthattam – bizalmába fogadott – pályatársaként. A „gyámhatósági csoportvezető” kezdetben ugyan még „szúrós” szemekkel, de mindvégig mosolygó arccal mérte fel érdeklődésem őszinteségét.

Feltehetően felismerte érdeklődésemet a történelem, a magyar- és a nemzetközi gyermekvédelem közel- és félmúltja, a 19. század s tényeinek, összefüggéseinek megismerése iránt. Ettől a naptól kezdve bármikor fordulhattam hozzá. Kezdetben inkább csak szakmai-, utóbb már művészeti-, sport-, történelem iránti kérdéseimmel is.

Dr. Nedeczky György ekkor már több mint három évtizede dolgozott a fővárosi gyermekekért és családokért.

2004. december 12-én bekövetkezett haláláig újabb évtizedek teltek el. A magyar gyermekvédők hasznára, az iroda-

¹ A magyar jogtörténet forrásai szerint az ún. „gyámoltásra szoruló” személyek (árvák, megözvegyült nők stb.) részére biztosított különleges állami figyelem/törődés/védelem már az államalapítás óta létezett. Kezdetben a „legfőbb állami gyámhatóságot” a király gyakorolta egyházi szervek útján. 1715-től a „főgyámság” a megyei törvényhatóságokat illette-terhelte. 1851-től az árvasági- és gyámügyek intézése bírósági hatáskört képezett. Állandó „árvaszékek” („árvabíróóságok”) felállítására – külföldi példák alapján – 1861-ben került sor. 1870–71-től a gyámhatósági feladatokat (maig is létező magyar „sajátosságként”) ismét közigazgatási területre utalták. Az árvaszékeket az ún. „tanácsi” rendszer bevezetésekor, 1950-ben felszámolták.

lom- és sportkedvelők örömeire dr. Nedeczky György életének utolsó percéig megőrizte szellemi frissességét.

Egyre törekenyebbé váló testében mindvégig erős maradt az elkötelezettség jól megválasztott és időtállóan bizonyult „ideái” iránt. Utolsó pillanatáig tevékenyen élt: jogászként hivatását gyakorolta, költőként pedig szép gondolatait formálta verssorokká.

Életének néhány fontosabb állomása:

- 1918. december 19-én született Budapesten.
- 1936-ban a budapesti Bencés Gimnáziumban érettségizett.
- Jogi doktorátust a Pázmány Péter Egyetemen, 1941-ben szerzett.
- 1938. július 1-jén került az akkori Fővárosi Árvaszékhez (a későbbi Gyámhatóság jogelődjéhez), amelynek megszűntetéséig (1949-ig) egyik aktív tisztviselője volt.
- 1941-től 1945-ig Budán, a Honvéd Kórházban teljesített katonai szolgálatot.
- 1949-ben a Városházáról a VI. Kerületi Árvaszékre, azaz a terézvárosi előljáróságra került.

Az említett átszervezett – rövid ideig létező – ún. „kerületi árvaszék” vezetője – az 1970-es évek elején általam személyesen is megismert – dr. Párniczky Elemér

lett, dr. Nedeczky György pedig a helyettese.

Az összesen hét fős – ún. kerületi árvaszék működése tisztavirág-életűnek bizonyult.

1950-ben, a „tanácsok” megalakulásakor, az előzőekben említett előljáróság épületét az ÁVH vette igénybe. A VI. kerületi tanács munkatársai pedig – a korábban Egészségügyi Múzeumként működő VI. kerület Eötvös utca 3. sz. alatti épületbe költözhetek át.

Párniczky doktor B-listára került, így dr. Nedeczky Györgyöt bízták meg a VI. kerületi Gyámhatóság vezetésével. Ekkor már érett férfi – 32 éves, 6 éve házasságban élő, két gyermekes családapa.

„Szegényen, kopottan, beteg gyomorral, de tiszta szívvel, lelkesedéssel, szép tervekkel és álmokkal kezdtem el gyönyörű hivatásomat” – írta önmagáról dr. Nedeczky György – 1988-ban megjelent írása bevezetőjében.

„Évtizedeken keresztül jártam az öreg Terézváros kopott utcáit. A bérházak vándora voltam. Láttam a mellékutcákban az aládúcolt folyosókat, leomló vakolatokat, piszkos üzletlakásokat, folyosó végi vécét, komfort nélküli albérlőket. Hallottam a veszekedő házaspárok gyűlölködő hangját és a kocsmák részegeinek káromkodását. Láttam az árvák könnyeit, az özvegyek sápadt arcát, a lejtőre került fiatalok riadt szemét.

S mégis boldog ember voltam. Mert szerettem ezeket az utcákat, házakat, s ezeket az embereket. Szerettem a hivatásomat. Orvos, pszichológus, szociológus, pedagógus és jogász lehettem egyszerre.

Szüleim így tanítottak: Szeresd fiam, azt, amit dolgozol, azokat, akikkel dolgozol és akikért dolgozol! Büszkén jelenthetem szüleimnek, ott a felhők fölött: hű maradtam tanításukhoz."

1982-ben „felkérték”, hogy menjen nyugdíjba. Erről az időszakról így emlékezett: „... amikor 1982-ben búcsút vettem tőlem, töretlen munkakedvvel és emelt fővel hagyhattam el második otthonomat, az öreg Terézvárost.”

Dr. Nedeczky Györggyel – még ugyanabban a naptári esztendőben, immáron nyugdíjasként – a II. kerületi gyámhatóság munkatársaként találkoztam. 2002 júniusáig, azaz: további egy évtizeden át dolgozott itt – gyámügyi főtanácsadóként.

2002. június 28-ai keltezésű a II. kerületi polgármester az alábbiakban idézett köszönőlevele:

„Tisztelt Nedeczky György Úr! Kedves Gyuri Bácsi!

Engedje meg, hogy szeretettel köszöntsem Önt, és ezúton fejezzem ki nagyrabecsülésemet és köszönetemet nemcsak magam, hanem a II. kerületi Önkormányzat nevében is, a kerület lakossága érdekében lelkiismerettel és komoly hivatástudattal végzett munkájáért.

Ez a sok évtized, egészen pontosan 64 év, amelyet 1938-tól a Fővárosi Árvaszék, 1949-től a VI. kerületi tanács, majd 1982-től a II. kerületi tanács, ma: Polgármesteri Hivatal falai között töltött el, egy tartalmas és bizonyára sok tapasztalattal teli életpálya része. Nedeczky Úr – engedelmeivel – Gyuri bácsi olyan ismeretanyag birtokában van, amit kevesen tudhatnak magukénak.

A sok türelmet, a kitartást és a tiszteleltre méltó szaktudást fémjelezte a 2000. évben a Szociális és Családügyi Miniszter dicsérete is, egy kitüntetés keretében. Örömmel tölt el, hogy a II. kerületi Polgármesteri Hivatal egy ilyen jeles, kitüntetett dolgozóval büszkélkedhet.

E szép életpályához fogadja minden tiszteletemet és elismerésemet, valamint kívánok Önnek a II. kerületi Önkormányzattal együtt további jó egészséget és örömeiben gazdag éveket.

Mély tisztelettel: Bencze B. György polgármester”

2003. február 16-ai keltezéssel dr. Nedeczky György – rövid kézírásos levele kíséretében számos – megőrzésre szánt – gyermekvédelmi tárgyú cikket és saját ver-

sei „válogatását” küldte meg nekem.

2003 nyarán részt vett a Fővárosi TEGYESZ belső kertjében felállított emlékkő avatásán, amellyel dr. Ruffy PÁL, a hazai állami gyermekvédelem kiemelkedő személyisége emlékének adóztunk.

A 2004. év nyaráig számos helyen és alkalommal találkoztunk. Magnó- és videoszalagra rögzített interjúkat készíthettem vele a Fővárosi TEGYESZ napra napra gyarapodó Gyermekvédelmi Arc-képcsarnoka számára.

A 2004. év utolsó hónapjában kórházba került, ahol hősies – fájdalmait eltitkoló férfias viselkedéssel – búcsúzott az élettől.

2005. január 5-én, du. 14 órakor a Szent István Bazilikában, a Szent Jobb Kápolnában vehettünk végső búcsút dr. Nedeczky Györgytől – a családtagok és a fővárosi gyermekvédők számos megjelent képviselőjével együtt.

Emléke előtt egyik – számomra legkedvesebb, ezért önkényesen kiválasztott – versének közreadásával kívánok tisztelni.

Mi lesz veletek, gyerekek?

*Az évek szállnak, mint a felhők,
Az új század már integet.
Hálóját véres szél sodorja,
Mi lesz veletek, gyerekek?*

*Mi vár rátok, öröm vagy bánat?
Én úgy féltetek titeket,
Riaszt Madácnak víziója,
Mi lesz veletek, gyerekek?*

*A gépek rabszolgái lesztek,
Nem lesz álom és szeretet,
Nem lesz szerelem és barátság,
Mi lesz veletek, gyerekek?*

*Az aranyborjú lesz az Isten,
Nőnek a nyomortelepek,
T emető lesz anyák méhe,
Mi lesz veletek, gyerekek?*

*Elsorvadnak a szép családok,
Ki mesél álmotok felett?
Imádkozni ki tanít este,
Mi lesz veletek, gyerekek?*

*Hű társatok vár-e majd rátok,
Hogy letörölje könnyetek
És dicsérjen, vagy vigasztaljon,
Mi lesz veletek, gyerekek?*

*A lakásotok otthon lesz-e,
Vagy csak szobák, rideg helyek?
Hol sírni sem lesz érdemes már,
Mi lesz veletek, gyerekek?*

*Lesznek-e erdők, tiszta rétek,
Óriás folyók és csermelyek,
Lesz-e zene és szép madárdal.
Mi lesz veletek, gyerekek?*

*Lesz-e élet e dráfa Földön,
Lesznek-e új évezredek?
Vagy elpusztítja majd az ember,
Mi lesz veletek, gyerekek?*

*Költő létem lassan lejár már,
Égi daloknak elmegyek.
De ott fenn is vigyázok rátok,
Ahogy a Földön, gyerekek!*

Dr. Kollmann J. György